

PREMI DE RECERCA EN
MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

EL RÈGIM FRANQUISTA A BARCELONA I EL TERCER VÈRTEX DE L'EIX

La relació amb l'Imperi Japonès
durant la Segona Guerra Mundial

Helena Crusats i Padrós

#05
2019

Aquesta publicació recull el treball guanyador de la cinquena edició del Premi de Recerca en Memòria Democràtica del Memorial Democràtic, que es va concedir el mes de juliol de 2020.

Barcelona, febrer de 2021

© del text, l'autora

© de l'edició, Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia

Memorial Democràtic

Peu de la Creu, 4

08001 Barcelona

Tel. 936 247 351

memorialdemocratic@gencat.cat

Coordinació Editorial:

Josep Lluís Martín i Berbois - Memorial Democràtic

Gemma Simon Muntané - Memorial Democràtic

Disseny i maquetació: Carles Tallada Serra. Memorial Democràtic

Fotografia de la portada: Gabriel Casas i Galobardes. Arxiu Nacional de Catalunya. Maig de 1934. ANC1-5-N-3727

Dipòsit Legal: B 27755-2019

*Only the mob and the elite can be attracted by the momentum of totalitarianism itself.
The masses have to be won by propaganda.*

Hannah ARENDT

Agraïments

En primer lloc, vull agrair a en David Sureda, el meu tutor, el seu ajut durant l'etapa d'escriptura d'aquest treball, així com la seva bona predisposició sempre que l'he necessitat. De la mateixa manera, també dono les gràcies a en Miquel Bardagil, el meu tutor provisional en l'etapa inicial d'aquest treball, per encoratjar-me a tirar endavant la meva proposta.

Vull deixar constància també del meu agraïment a en Xavier Juncosa, per recomanar-me visitar l'exposició a partir de la qual va sorgir la idea que finalment s'ha materialitzat en aquest treball, i per haver-me resolt els dubtes que li he consultat.

Dono les gràcies al Prof. Francesc Vilanova per ajudar-me a vertebrar la recerca a través de les converses mantingudes i per facilitar-me l'accés a les fonts d'informació primàries; i també a Mireia Capdevila per ajudar-me en la cerca de material rellevant als arxius consultats.

Agraeixo també l'assistència i l'assessorament rebuts per part del personal dels arxius visitats a l'hora de realitzar les consultes presencials.

Índex

0. Presentació del treball	6
Objectius i metodologia	7
Antecedents i context històric	8
1. La presència de l'Imperi Japonès	11
1.1 La desfilada de la Victòria	11
1.2 Els convidats a la tribuna d'honor	13
1.3 Seiji Moriya, agregat militar del Japó a la Guerra Civil	16
2. Les relacions diplomàtiques	19
2.1 El període anterior a la Segona Guerra Mundial: les visites de cortesia	19
2.2 El període de la Segona Guerra Mundial: la intensificació	32
2.3 El període posterior a la Segona Guerra Mundial: el refredament	35
3. Aspectes propagandístics	37
3.1 El foment de la lluita contra el comunisme: personalitats japoneses a Barcelona	37
3.2 Les conferències de Pedro M. Escursell Marsá	39
4. El Manxukuo, un estat satèl·lit de l'Imperi Japonès	47
4.1 El règim franquista i el Manxukuo	47
4.2 El Manxukuo a la x Fira Internacional de Mostres de Barcelona el 1942	51
5. Conclusions	55
6. Índex onomàstic	57
7. Glossari d'abreviatures, sigles i acrònims	60
8. Fonts documentals i bibliografia	61
9. Annexos	64

0. PRESENTACIÓ DEL TREBALL

Aquest treball és fruit de la meua visita a l'exposició “Nazis i feixistes, l'ocupació simbòlica de Barcelona (1939-1945)”, exhibida al castell de Montjuïc de Barcelona.¹ L'exposició donava a conèixer la clara complicitat amb els règims de Hitler i Mussolini de la Barcelona dels primers anys de postguerra. Nazis i feixistes eren presents als espais més emblemàtics de la ciutat, mostrant la seva simbologia de manera ostentosa en unes visites planificades per contrarestar el passat roig de la ciutat.

Aquests fets, per mi desconeguts fins aleshores, van desvetllar la meua curiositat: volia saber-ne més detalls. En aquest sentit, la lectura del llibre de Francesc Vilanova^{2,3a} i Mireia Capdevila^{3b}, en el qual es basava l'exposició⁴, fou captivadora i incrementà, encara

més, el meu interès. Una idea em portava cap a una altra. Les imatges d'aquella Barcelona de postguerra evocaven, ineluctablement, la Segona Guerra Mundial. Al capdavall, l'Alemanya nazi i la Itàlia feixista ja havien constituït l'aliança de l'Eix, i això em portà a qüestionar-me si l'Imperi Japonès —com a potència que també en fou— havia tingut un rol comparable al seu a la Barcelona franquista d'aquells anys. Una primera cerca d'informació em va revelar que l'empremta de les relacions amb el tercer vèrtex de l'Eix a Barcelona no havia estat encara documentada exhaustivament. No obstant, a nivell més general, destacaven els treballs de Florentino Rodao⁵, que analitzen minuciosament la relació entre Franco i l'Imperi Japonès.⁶

Tot això va fer que, de manera gradual, anés germinant la idea que finalment constitueix el tema central d'aquesta recerca.

1. *Nazis i feixistes, l'ocupació simbòlica de Barcelona (1939-1945)*; Castell de Montjuïc, Direcció de Memòria, Història i Patrimoni, Institut de Cultura de Barcelona; Comissariat: Fundació Carles Pi i Sunyer (Mireia Capdevila) i L'Avenç (Núria Iceta); del 20 de novembre de 2017 fins al 23 de febrer de 2018, posteriorment allargada fins el 30 d'abril de 2018.

2. Professor del *Departament d'Història Moderna i Contemporània*, Univ. Autònoma de Barcelona.

3. a) Director i b) coordinadora de l'Arxiu Històric de la *Fundació Carles Pi i Sunyer*, Barcelona.

4. CAPDEVILA, M.; VILANOVA, F. *Nazis a Barcelona: L'esplendor feixista de postguerra (1939-1945)*. Barcelona: Ed. L'Avenç, 2017.

5. Professor del *Departamento de Historia de la Comunicación Social*, Univ. Complutense de Madrid.

6. RODAO, F. *Franco y el imperio japonés. Imágenes y propaganda en tiempos de guerra*. Col·l. Así Fue. La historia rescatada, 49. Barcelona: Plaza & Janés, 2002.

Objectius i metodologia

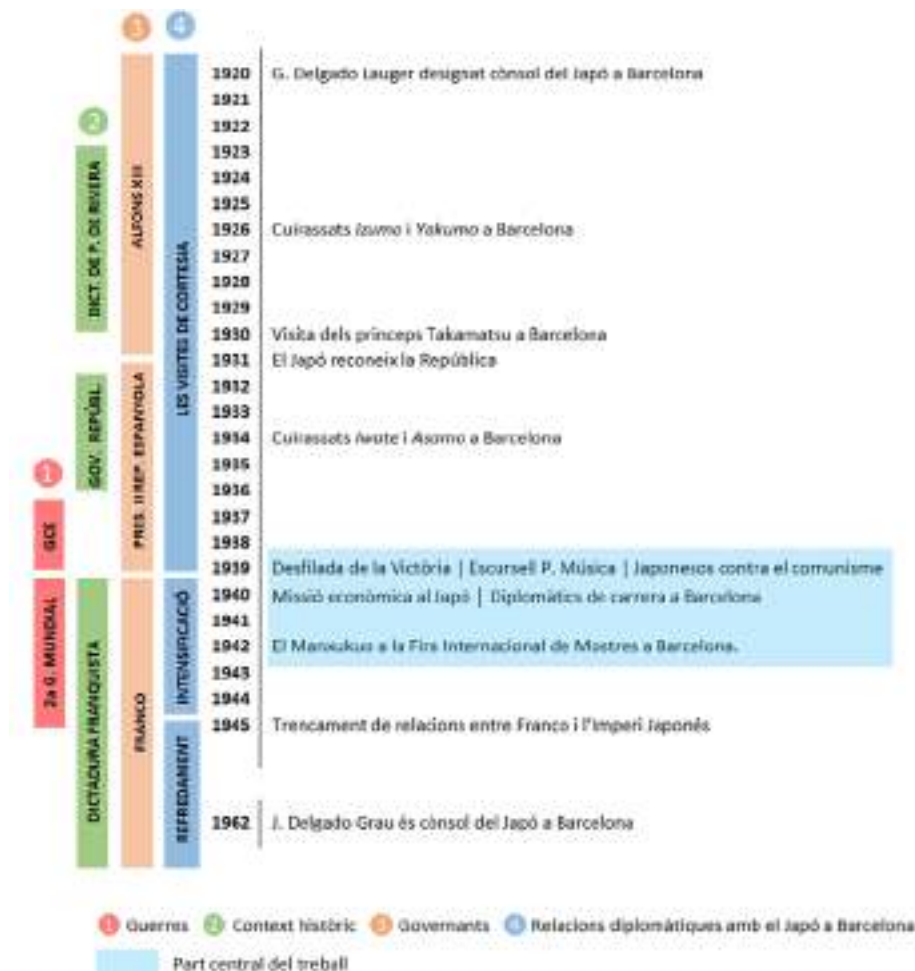
L'objectiu principal d'aquest treball de recerca és determinar documentalment si a la Barcelona de post-guerra el règim franquista va promoure, o no, accions que possessin de manifest la seva amistat amb l'Imperi Japonès d'una manera similar a com ho feu amb l'Alemanya nazi i la Itàlia feixista. Es pretén estudiar la presència del Japó en diferents àmbits —militar, diplomàtic, econòmic i cultural— a l'efecte d'establir l'abast d'aquestes hipotètiques relacions de simpatia entre tots dos països.

Per tal d'assolir aquest objectiu, s'ha seguit una metodologia basada en la recopilació d'informació de fonts primàries, sobretot hemerogràfiques. També s'han tingut en compte els diferents documents —imatges, invitacions, comunicats, anuncis, correspondència oficial i notificacions consulars— que es troben als arxius de Catalunya, alguns consultats de manera presencial i d'altres en línia.

El material obtingut s'ha classificat, estructurat i treballat amb esperit crític, amb la finalitat de construir el relat dels fets en el context del seu moment històric.

Antecedents i context històric

Els fets principals que es tracten en aquest treball s'emmarquen dins del període corresponent a la primera meitat del segle xx, especialment entre els anys 1939 i 1945, a la ciutat de Barcelona. Es resumeixen en l'esquema següent:

El setembre de 1923, el militar Primo de Rivera impulsà un cop d'estat que desembocà en una dictadura i demanà al rei Alfons XIII que posés el poder en mans dels militars. Gran part de les classes mitjanes, l'alta burgesia, el monarca i el seu entorn polític i bona part de l'exèrcit van recolzar la dictadura. El mateix mes de setembre de 1923 es publicà un decret per a la repressió del separatisme, a partir del qual es començaven a desmantellar les institucions catalanistes públiques i privades. Primo de Rivera també prohibí les manifestacions de la llengua catalana i l'ús públic de la bandera catalana. El seu període al capdavant del govern durà fins el mes de gener de 1930, quan va presentar la dimissió al rei. Aquest fet va provocar la mobilització, l'agost d'aquell any, de l'oposició republicana, amb la signatura el Pacte de Sant Sebastià, un acord per posar fi a la monarquia. A aquest acord s'hi van afegir els socialistes i els nacionalistes catalans. Es convocaren eleccions el 12 d'abril de 1931, uns comicis que es convertiren en un plebiscit sobre la monarquia i que guanyaren les candidatures republicanes. Dos dies més tard, el 14 d'abril de 1931, es proclamava la Segona República Espanyola. L'any 1936, a Espanya esclatà la Guerra Civil, un conflicte bèl·lic en el qual s'enfrontaren els partidaris de la Segona República Espanyola i una part de l'exèrcit i de les organitzacions de dretes. La Guerra Civil quedà dividida en dos bàndols: el bàndol auto-denominat nacional, recolzat principalment per les classes conservadores i els sectors religiosos, i el republicà, recolzat, sobretot, per les classes treballadores. Després de tres anys de guerra, l'escenari espanyol quedà marcat per la dictadura instaurada per Franco arran de la seva victòria, coincidint en un moment caracteritzat per l'ascens dels totalitarismes a la resta d'Europa. Quan l'1 de setembre de 1939 Alemanya envaià Polònia, s'inicià la Segona Guerra Mundial, un enfrontament bèl·lic que implicà la majoria d'estats del món. Els estats que participaren a la Segona Guerra

Mundial estaven alineats en dos grans blocs: els aliats i les potències de l'Eix. Dins del bloc dels aliats hi destacaven Gran Bretanya, França i, a finals de 1941, també els Estats Units. Al capdavant del bloc de l'Eix s'hi trobaven Alemanya, Itàlia i, posteriorment, el Japó. Els anys 1940 i 1941 van ser els de màxima expansió de l'Eix. Amb l'atac de Pearl Harbor el desembre de 1941, el Japó entrava oficialment en guerra, recolzant el bloc de l'Eix. Els dos anys següents, amb l'entrada dels Estats Units, la guerra va fer un gir i passà a caracteritzar-se pels avenços dels aliats, els quals culminaren els anys 1944 i 1945 amb el desembarcament de Normandia i el llançament de les dues bombes atòmiques sobre Hiroshima i Nagasaki.

El règim franquista es declarà neutral. No obstant això, de seguida s'acostà a les potències de l'Eix, amb les quals simpatitzava i a qui considerava com a nous amics. En aquest sentit, l'any 1940, a Barcelona, pocs dies després que Lluís Companys fos afusellat, s'hi passejava Heinrich Himmler, cap de les SS alemanyes, de la mateixa manera que ho havia fet tres mesos abans Galeazzo Ciano, ministre d'Afers Exteriors del govern de Mussolini. La ciutat es va convertir en punt de parada obligatòria per a tots els alts càrrecs dels règims alemany i italià que venien a Espanya. A més, Barcelona també allotjà diverses exposicions alemanyes i acollí diversos homenatges italo-espanyols. Entre el febrer de 1941 i l'octubre de 1942, a Barcelona s'hi celebraren l'Exposició d'Arquitectura Moderna Alemanya, l'Exposició de Premsa Alemanya i l'Exposició del Llibre Alemany, així com activitats organitzades pel Col·legi Alemany. Entre elles, destaca la celebració de l'aniversari de Hitler. Pel que fa al règim italià, l'Institut de Cultura Italiana i la Casa dels Italians van promoure conferències amb la presència d'acadèmics italians.¹

Poc després d'acabar-se la Guerra Civil, Espanya es convertí en un aliat del Japó en adherir-se al pacte *Anti-Komintern*⁷. Aquest fet demostrava la creixent popularitat del bloc que acabaria constituint l'Eix. En aquest període previ a la Segona Guerra Mundial, el Japó militarista i l'Espanya de Franco es trobaven immersos en processos interns convulsos i utilitzaven l'enemic comú soviètic com a manera de defugir les diferències internes i per legitimar els règims autoritaris. Tant franquistes com japonesos se sentien atrets per un nou règim basat en els exemples de l'Alemanya nazi i la Itàlia feixista. Malgrat que els dos països es trobaven al marge de l'escenari bèl·lic europeu, compartien amb el bloc de l'Eix el seu desig de victòria i esmerçaven esforços en aquest sentit, un donant suport a l'acció bèl·lica, tant de manera oberta com oculta, i l'altre des d'Àsia. Una manifestació de l'amistat hispano-japonesa va tenir lloc després de l'atac a Pearl Harbor, quan el ministre Serrano Suñer va felicitar per telegrama el Japó pel seu èxit contra els EUA. La segona fase d'aquesta relació es va centrar en la cooperació a favor de la victòria de l'Eix i del *nou món*, que semblava que estava a punt de triomfar. Eren les característiques pròpies d'unes relacions fortament marcades per les

percepcions, fet que va permetre tant que uns contactes que fins aleshores havien estat marginals tinguessin una importància sobtada com el ràpid gir de l'amistat i l'admiració cap als desitjos de declarar-los la guerra.⁸

A diferència del cas nazi i del cas feixista a Barcelona, no s'ha aprofundit en l'estudi de les manifestacions de la relació de simpatia entre el règim franquista i l'Imperi Japonès a la ciutat durant la Segona Guerra Mundial. És doncs en aquests escenaris, nacionals i internacionals, on es contextualitzen els fets que han estat objecte d'estudi en aquest treball.

7. En el pacte *Anti-Komintern*, signat el 25 de novembre de l'any 1936 entre l'Imperi Japonès i l'Alemanya nazi, s'acordava que ambdues nacions es comprometien a prendre mesures per salvaguardar-se del que veien com l'amenaça de la III Internacional. Un any després s'hi incorporaven Itàlia, Espanya i Hongria.

8. THOMAS, J. M. (coordinador). *Estados Unidos, Alemania, Gran Bretaña, Japón y sus relaciones con España entre la guerra y la postguerra (1939-1953)*. Madrid: Biblioteca Comillas, Relaciones Internacionales, Univ. Pontificia Comillas, 2016. Vegeu el Capítol 5: RODAO F. "España y Japón durante la II guerra mundial. Contextualización de una relación cambiante". p.191-271.

1. LA PRESENCIA DE L'IMPERI JAPONÈS

La relació que va existir entre Franco i l'Imperi Japonès ha estat ben documentada amb anterioritat, des d'una etapa inicial d'amistat fins al seu trencament al final de la Segona Guerra Mundial.^{6,8} Pel que fa a les manifestacions concretes d'aquesta simpatia a Barcelona, la informació és molt escassa en comparació amb el material disponible sobre els casos del feixisme i el nazisme.¹ A l'efecte de buscar quins foren els primers indicis de l'existència d'aquesta afinitat a Barcelona, convé que ens fixem, d'entrada, en l'arribada de les tropes franquistes a la ciutat.

1.1. La desfilada de la Victòria

El 21 de febrer de 1939 la ciutat de Barcelona estava a punt per rebre Franco i les seves tropes. Mentre que per uns era impensable sortir de llurs llars, d'altres s'afanyaven a obtenir el millor lloc al carrer. El clima visible era d'eufòria, l'invisible feia honor al significat de la paraula. Barcelona es llevà maquillada.

Les tropes que havien de formar part de la desfilada s'anaren concentrant als voltants d'Espluges del Llobregat i als carrers adjacents al passeig de Gràcia i l'avinguda Diagonal. Quan passaven deu minuts de les

nou del matí, sonaren els canons del castell de Montjuïc; la desfilada estava a punt de començar.⁹ Els soldats, que al cap de poc omplirien l'avinguda, així com els tancs, antitancs, canons i el material d'artilleria, es trobaven ja a la vora de l'avinguda de Pedralbes.¹⁰ S'enfilaren per tota la part central de la Diagonal, fins a l'encreuament amb el passeig de Gràcia, i des d'aquí es dirigiren a la plaça de Catalunya, coberta de sorra per facilitar el pas als cavalls i als vehicles.¹¹

A tres quarts de deu del matí, un toc de clarí anunciava l'arribada de Franco en cotxe descobert,¹¹ acompanyat del general Felipe Dávila, ministre de Defensa Nacional. Al seu costat i en un altre cotxe, s'hi trobava el secretari del Cap d'Estat.⁹

9. *Solidaridad Nacional* (22 de febrer de 1939) p.3.

10. *ABC de Sevilla* (22 de febrer de 1939) p.8.

11. *La Vanguardia Española* (22 de febrer de 1939) p.3.

Desfilada de la Victòria per l'Avinguda Diagonal, presidida per Franco. Autor desconegut. 21 de febrer de 1939 (AMCB B101 Actes protocol·laris, exp. 5 de 1939).

«[...] Unánime clamor de “¡Franco, Franco, Franco!”, grito repetido por millares de gargantas, ahogaba los compases de la música, en tanto que sobrepujaban entusiastas vítores. El paso del coche que conducía al Caudillo despertaba en la multitud delirante entusiasmo, a cuyas demostraciones correspondía el Generalísimo sonriendo y saludando.»¹¹

Les forces que desfilaven, encapçalades pels oficials, anaven en columnes de vint-i-quatre homes, portaven les banderes blaves de Savoia i casc, i formaven masses i quadrats de cinc-cents soldats.¹⁰

Darrere la Divisió Voluntària, que fou la primera a desfilars, s'hi trobaven els batallons d'infanteria, d'artilleria, de carros, els Fletxes Verdes, els sapadors, els Fletxes Negres, els Fletxes Blaves, i els encarregats de les telecomunicacions, dels reflectors i dels antiaeris. Després vingueren la divisió del Cos d'Exèrcit d'Aragó, el defensor de l'alcàsser de Toledo, els batallons de caçadors d'Aragó, la 2a brigada de la 51a divisió d'infanteria, el 2n batalló del regiment d'infanteria

número 20, amb la seva secció de metralladores, la 1a i 2a centúries de la Falange, els batallons de Palma de Mallorca i Vitòria, els requetés de Valvanera, els tiradors d'Ifni i el batalló d'Aragó número 17. Per últim, aparegueren la Legió Espanyola, la 3a bandera de la Falange d'Aragó i els batallons d'enginyers, minadors i sapadors.¹⁰

Els efectius militars desfilen davant del dictador, durant la desfilada de la Victòria. Autor desconegut. 21 de febrer de 1939 (AMCB B101 Actes protocol·laris, exp. 5 de 1939).

«Pasaron así 100.000 hombres.¹² No un ejército banal, de desfile, de escaparate, de “valor se le supone”; sino un ejército de campo, de trinchera, de combate diario, endurecido por la pelea, con la moral del triunfo, férreamente disciplinado, con un material eficiente y magnífico y encuadrado en una espléndida oficialidad que ha salido de las entrañas mismas de la nación y tiene todas las virtudes militares típicamente españolas.»¹⁰

12. Hi ha discrepàncies sobre el nombre de participants a la desfilada a la premsa de l'època: *Solidaridad Nacional* els xifra en 50.000, *La Vanguardia* en 80.000 i l'ABC en 100.000 (ref. 9,10,11).

Mentre les representacions dels sis cossos de l'exèrcit desfilaven pels carrers més cèntrics de Barcelona sota el nom d'exèrcit victoriós, les forces de l'aire, que comptaven amb quatre-cents avions,¹⁰ feren les seves exhibicions durant les tres hores i escaig que durà la desfilada.¹¹ Les Forces del Servei d'Ordre Públic de l'Exèrcit d'Ocupació i del Cos de Seguretat, entre altres, van ser les encarregades de garantir l'ordre públic⁹ en tot moment, per tal de no dificultar el pas de les tropes amb aglomeracions excessives.

Militars participant a la desfilada. Autor desconegut. 21 de febrer de 1939 (AMCB B101 Actes protocol·laris, exp. 5 de 1939).

«Este Ejército desfila con el mentón adelantado, los ojos perdidos en una lejanía de gloria, rítmica y uniforme, con el polvo de los caminos sobre las férreas botas y las guerreras bien cortadas. Desfila como un Ejército vencedor; con orgullosa marcialidad.»¹⁰

La desfilada avançà al compàs de diverses marxes militars, com l'himne de la Falange, el dels requetés i l'himne nacional, que inundaven els carrers de la ciutat a través d'un equip amplificador de so instal·lat a la cantonada amb el carrer Balmes.⁹

1.2. Els convidats a la tribuna d'honor

La desfilada seguia el seu curs, però on era el seu protagonista? L'automòbil amb el qual Franco recorregué l'avinguda Diagonal, s'aturà davant del número 504¹³, situat entre els carrers Balmes i Tuset.

Franco i els seus homes contempen la desfilada des de la tribuna. Autor desconegut. 21 de febrer de 1939 (AMCB B101 Actes protocol·laris, exp. 5 de 1939).

Les ornamentacions no foren poques. Durant el trajecte, Franco pogué contemplar com tots els grans edificis de la Diagonal i el passeig de Gràcia, així com els de la resta de la ciutat, havien engalanat les seves façanes amb tapissos, banderes i penjolls en homenatge a ell i a l'exèrcit nacional.¹¹ La Guàrdia Mora, vestida de gala i amb les baionetes calades a l'extrem del fusell,¹¹ fou l'encarregada de custodiar l'edifici on, des de les nou del matí, s'esperaven les autoritats de Barcelona,

13. Mentre que *Solidaridad Nacional* apunta que fou la casa corresponent al número 520, entre els carrers Enric Granados i Balmes, *La Vanguardia Española* cita el 504; en qualsevol cas, la tribuna d'honor estava situada a l'edifici que actualment correspon als números 508-510. Vegeu l'Annex 01.

els estats majors del *caudillo* i els generals.¹⁰ Al balcó del pis principal, enmig d'un gran dossier, de tapissos de Tarragona¹⁰ i d'unes creus de la Falange de dimensions importants, sobresortia la tribuna d'honor des d'on Franco presencià la desfilada. Poc després d'un quart de dues del migdia, quan la desfilada ja havia passat per davant del balcó presidencial, la banda de música interpretà els himnes d'Oriamendi i de la Falange, i els himnes nacionals d'Itàlia, d'Alemanya i d'Espanya.⁹

El general Dávila i el general Francisco Martín Moreno, cap de l'Estat Major Central, acompanyaren Franco a la tribuna d'honor.¹¹ En un dels balcons laterals, a la dreta de Franco, es trobaven els generals Orgaz, Queipo de Llano i Saliquet, l'almirall Cervera, el ministre d'Agricultura —Fernández Cuesta—¹¹, i el ministre de la Flota de Creuers —Moreno—, entre altres.¹⁰

Tanmateix, pel que fa a la presència japonesa, és interessant centrar l'atenció en l'altre balcó, el del cos diplomàtic, encapçalat per Serrano Suñer, aleshores ministre de la Governació.¹¹ Al costat dels ambaixadors d'Alemanya, Itàlia i Portugal, i del personal de les seves ambaixades¹⁰, s'hi trobava el representant nipó. Obviat¹¹, o ni tan sols esmentat¹⁰ per la premsa, el coronel Seiji Moriya, l'agregat militar del Japó⁹, feia d'espectador acompanyat per von Stohrer —l'ambaixador alemany—, el comte Viola di Campalto —ambaixador d'Itàlia— i Pedro Teotónio Pereira —ambaixador de Portugal.⁹ El militar japonès també compartia balcó amb el vicepresident del consell de ministres d'Afers Exteriors —general Jordana—, el general Álvarez-Arenas¹⁴, el president de la Diputació Provincial —comte

del Montseny— i l'alcalde Miquel Mateu^{15, 11}.

Un dels indicis que ens fa pensar que la persona encerclada a la fotografia de l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona (AMCB B101 Actes protocol·laris, exp. 5 de 1939) és Seiji Moriya és el color del seu uniforme. Si s'aguditzava la vista, es pot observar que la persona encerclada porta un uniforme amb un to lleugerament més grisós que el de la resta de persones que l'envolten, vestides de negre degut a la seva condició de diplomàtics. Estem buscant l'agregat militar del Japó i, com a tal, ha de lluir l'uniforme militar. També és interessant que ens fixem en les seves característiques físiques. Les faccions bastant marcades de la seva cara i la seva baixa estatura compleixen rigorosament el perfil japonès. Al mateix temps, la idiosincràsia suggerida per la mateixa fotografia ens aporta informació addicional. Mentre que la resta de persones conversen entre elles, Moriya adopta una actitud més reservada i, des d'una posició més discreta, de segona fila, manté la mirada fixa en la desfilada. Potser aquesta última és la raó per la qual l'ABC no el mencionà a la seva crònica.¹⁰

renunciar al seu escó arran de l'escàndol originat pels seus negocis ocults a l'estranger.

- Miquel Mateu i Pla fou un empresari i polític català que ocupà el càrrec d'alcalde de Barcelona durant els anys de la Segona Guerra Mundial. També fou ambaixador a París (1945-1947), president de la Caixa de Pensions (1940-1972), president de la patronal catalana Foment del Treball Nacional (1952-1972) i conseller nacional de la Falange Española i Procurador en Corts (1943-1972). Al començament de la Guerra Civil, va marxar a Ginebra, després a Burgos, i entrà a Barcelona amb les tropes franquistes el 26 de gener de 1939. L'endemà fou nomenat alcalde, càrrec que ocupà fins el 1945. A causa de la purga sistemàtica de funcionaris municipals que va dur a terme, l'abril del 2018 es feu públic que l'Ajuntament de Barcelona havia decidit retirar-li la medalla d'or de la ciutat, la qual havia rebut l'any 1945.

14. Ens referim a Eliseo Álvarez-Arenas y Romero que va dirigir els "Servicios de Ocupación de Barcelona" i que també fou inspector general de la Guàrdia Civil. Es tracta de l'avi de María del Carmen Álvarez-Arenas Cisneros, diputada del Partido Popular que va

Ampliació del balcó on es trobava el cos diplomàtic. Autor desconegut. 21 de febrer de 1939 (AMCB B101 Actes protocol·laris, exp. 5 de 1939). Encerclat (en aquest treball) l'agregat militar del Japó, Seiji Moriya.

La presència de Moriya al balcó no era un fet aïllat o anecdòtic. L'endemà mateix de la desfilada, l'agregat militar viatjà fins a Tarragona amb altres personalitats del règim i els ambaixadors del cos diplomàtic per tal d'assistir a una passada de revista naval i aèria. En aquest acte, també l'acompanyaven von Stohrer, el comte Viola di Campalto i Pedro Teotónio Pereira.¹⁶ Com a agregat militar del Japó, Moriya acostumava a

assistir als mateixos actes on s'hi convidaven els ambaixadors d'Itàlia i Alemanya. Un exemple seria la festa organitzada al Palacio del Consejo Nacional de Madrid l'octubre de 1940 en honor al president de la Junta Política, a la qual hi assistí, novament, l'ambaixador de Portugal.¹⁷

16. *La Vanguardia Española* (23 de febrer de 1939) p.5.

17. *ABC de Sevilla* (12 d'octubre de 1940) p.8 i *ABC* (12 d'octubre de 1940) p.4.

El pacte tripartit entre Alemanya, Itàlia i el Japó no se signaria a Berlín fins el setembre de l'any següent. Això no obstant, la presència de Moriya a la desfilada de la Victòria al costat dels ambaixadors d'Alemanya i Itàlia evidència, ja des de l'entrada a Barcelona, el lligam que existia entre el règim franquista i el que posteriorment es coneixeria com a potències de l'Eix durant la Segona Guerra Mundial. En aquest sentit, podem doncs assegurar que, efectivament, l'Imperi Japonès fou present a Barcelona a l'inici de la dictadura, representat per la figura del seu agregat militar a Espanya.

1.3. Seiji Moriya, agregat militar del Japó a la Guerra Civil

El fet que Seiji Moriya, agregat militar del Japó, figurés a la balconada de diplomàtics a la desfilada de la Victòria és un indicador de la importància que el règim franquista atorgava a la seva relació amb l'Imperi Japonès.

Així doncs, és important conèixer bé el personatge. Seiji Moriya¹⁸ nasqué el 2 de novembre de 1895. Considerat per Florentino Rodao com el personatge japonès més important del període que s'estudia,¹⁹ formà part de la 29a promoció de l'Escola Militar d'Artilleria. El 18 de gener de 1938 fou destinat a Espanya com a agregat militar, tot i que no hi arribà fins el març.²⁰ Abans d'arribar a Espanya passà per Roma i Berlín. S'hi estigué fins

el 16 de juny de 1941.²¹ Durant aquesta estada, concretament el dia 15 de juliol de 1938, assolí el grau de coronel.²²

«Moriya Seidyj²³ fue nombrado para trabajar en España como agregado militar; se le consideraba de la confianza del Estado Mayor y que iba a trabajar “como agente de enlace en Europa”. Su objetivo fue observar los frentes de guerra y aparentemente tomó parte en la dirección de algunas estrategias en el bando franquista en la primavera de 1938. [...]»²⁴

El representant britànic a Sant Sebastià creia que els espanyols no apreciaven Moriya perquè ell i el ministre²⁵ Makoto Yano²⁶, sempre que era possible, intentaven col·locar-se a primera fila. Això no obstant, Moriya rebé un bon tracte per part del bàndol franquista. En una carta de l'agregat militar a Itàlia s'afirma el següent:

«El señor Moriya, cuando estaba en España, tenía muy buena amistad con el Generalísimo Franco. La relación entre el Japón y España, especialmente la existente entre los militares, era muy buena. Por el intermedio del señor Moriya, en una ocasión el Japón cedió dos destructores»²⁰

18. 守屋精爾 (もりや せいじ), cognom i nom en japonès.

19. RODAO, F. *Relaciones hispano-japonesas, 1937-1945*. Tesi Doctoral, 1993, Universidad Complutense, Madrid, p.125.

20. SHIOZAKI, H. "La participación del gobierno de Franco en el Pacto Anticomintern". *Revista Española del Pacífico*. Asociación Española de Estudios del Pacífico (AEEP), núm.5. (año V, enero-diciembre) 1995, p.143.

21. Rodao cita erròniament que Moriya havia estat destinat anteriorment a Siam. Tanmateix, segons ens consta hi fou destinat després de la seva estada a Espanya (vegeu l'Annex 02). També afirma que el coronel deixà el càrrec d'agregat militar el mes d'abril, mentre que altres fonts apunten que fou al juny.

22. *The Generals of WWII*, <http://www.generals.dk/general/Moriya/Seiji/Japan.html>.

23. Correspon a *Seiji* segons el sistema de transliteració utilitzat per F. Rodao.

24. RODAO, F. *Relaciones... op. cit.*, p.199.

25. Ens referim a *ministro* o *ministro plenipotenciari* com a categories dins l'escalafó de la carrera diplomàtica.

26. RODAO, F. *Relaciones... op. cit.*, p.124.

Mentre que el bàndol franquista rebé ajuda constant per part de la Legió Còndor de l'Alemanya nazi i El Corpo Truppe Volontarie de la Itàlia feixista,²⁷ la presència de japonesos²⁸ al camp de batalla es limità a la participació de Moriya:

«[...] *Él acompañó a su ejército en las operaciones de la primavera del año 1938. Este acompañamiento no fue simplemente una mera observación, también estuvo presente en la dirección de las operaciones según se puede deducir a través de las fotos y otros documentos²⁹ que posteriormente llevó a Japón. [...]*»³⁰

També és important destacar, en la mateixa línia, un article de la revista *Acueducto* on es fa referència a una "operación de Moriya" de l'exèrcit franquista, que fou comandada per ell mateix.³¹

Acabada la guerra, Moriya continuà a Espanya. Per exemple, el mes de març de l'any 1941 consta que participà en una audiència amb Franco,³² amb qui va continuar mantenint una bona relació fins que va marxar d'Espanya.³⁰ Moriya també va ser l'encarregat d'acompanyar els assistents a la recepció que oferí la legació del Japó a Madrid per commemorar l'aniversari de la

victòria de Mukden³³. L'acte va tenir lloc el 10 de març de 1941 i hi participaren tant personalitats i autoritats com representants de l'exèrcit espanyol. Entre els assistents s'hi trobaven el ministre d'Afers Exteriors, el de la Marina i el d'Hisenda, així com el ministre del Japó, l'encarregat de negocis del Manxukuo³⁴, el president de la Missió Econòmica³⁵ i el general Millán Astray.³⁶ L'espai on es va dur a terme l'acte estava engalanat amb banderes espanyoles, del Japó i del Manxukuo.³⁷ Arran de les sospites sobre la seva participació en la recollida d'informació secreta, el juny del mateix any Moriya decideix fer una parada als Estats Units abans d'arribar al Japó³⁸: «[...] *las autoridades fueron avisadas por el servicio inglés de su actitud hostil.*»¹⁹ «[...] *Estaría bien si los americanos están atentos con él.*»³⁸

El 18 de febrer de 1942, després de la seva estada a Espanya, Moriya fou ascendit a comandant general i destinat a Tailàndia com a agregat militar. Allà participà en diferents accions bèl·liques com a membre del cos d'artilleria fins la seva marxa l'any 1943.³⁹ En aquest sentit, la persona encerclada a la fotografia següent, en la qual hi apareixen diferents militars a Tailàndia, podria ser també el militar japonès. En qualsevol cas, la identificació feta més amunt es veu reforçada per la identificació addicional que es comenta a la ref.¹³⁹ d'aquest treball.

27. Exposició "Víctimas (1936-1945)"; Comissariat: Jordi Barra; Memorial Democràtic; Barcelona, 18 de juliol de 2018 - 3 de març de 2019.

28. Pel que fa al bàndol republicà, se sap que el nord-americà d'origen japonès Jack Shirai lluità amb les Brigades Internacionals. S'hi presentà el gener de 1937 i fou el cuiner del batalló Abraham Lincoln fins que morí, sis mesos després, al camp de batalla.

29. L'any 1995 aquestes fotografies les guardava la muller de Moriya a casa seva (ref.³⁰).

30. SHIOZAKI, H. *op cit.*, p.144.

31. *Acueducto, la revista Española en Japón* (30 de novembre de 2016) p.40.

32. *La Vanguardia Española* (15 de març de 1941) p.1 i *Solidaridad Nacional* (15 de març de 1941) p.1.

33. Es tracta de l'última gran batalla terrestre de la guerra russo-japonesa, en la qual els nipons van sortir victoriosos (vegeu el Capítol 4).

34. Vegeu el Capítol 4.

35. Explicada més endavant (vegeu el punt 2.2.2).

36. *ABC* (12 de març de 1940) p.8.

37. *ABC* (11 de març de 1941) p.9.

38. RODRIGUEZ, F. *Relaciones...* op. cit., p.259, a partir de la informació que consta al Tel. 137 (126/36/41) de Ronald Campbell a The Chancery USA, Lisboa, 24 de abril de 1939.

39. Vegeu l'Annex 02.

El 25 de maig de 1943, cinc dies després de la defunció de Moriya, el règim franquista informà de la seva mort i, d'aquesta manera, mostrà el seu reconeixement envers ell.

Fotografia de militars a Tailàndia (ref.⁴⁰). Encara que no queda clar a partir del text de la font original, en aquest treball es proposa que la persona encerclada podria correspondre a l'aleshores general Seiji Moriya.

En la notícia publicada a la premsa espanyola se'l considerà una víctima de la guerra i s'aprofità per recordar que: «[...] *En la guerra de liberación se hizo muy popular por haber visitado los frentes con frecuencia.*»⁴¹

La premsa de Tailàndia anà més enllà i afegí que Moriya havia mort a Tòquio a causa d'una malaltia.⁴² Coincidiren, però, en manifestar el seu afecte pel militar mitjançant un missatge de condolença del primer ministre, el mariscal de camp Plaek Phibunsongkhram.⁴³

El missatge, enviat a la família de Moriya a través de l'ambaixador del Japó a Tailàndia, deia així:

*«It was with the deapest (sic) regret that I learned of the death of His Excellency Lieut-General Seiji Moriya. During his excellency's sojourn in Thailand he co-operated with our Government with deep understanding and rendered innumerable services to our army. It is with the deapest sympathy that I extend my sincere condolence.»*⁴²

En resum, Seiji Moriya no es va limitar a jugar un paper merament passiu i d'observació a la Guerra Civil. La seva participació en la direcció activa d'algunes operacions militars franquistes abans de la seva arribada a Barcelona el converteixen en un personatge rellevant.

Després de la marxa de Moriya l'abril de 1941, Keizo Sakurai ocupà el càrrec d'agregat militar i el mantingué fins al final de la Segona Guerra Mundial.⁴⁴

La relació entre Franco i l'Imperi Japonès s'havia anat intensificant durant la Guerra Civil.⁸ En el cas concret de Barcelona, aquesta relació ha quedat documentada explícitament amb la presència de Moriya a la desfilada de la Victòria. Sorgeix ara la pregunta de si aquestes manifestacions d'amistat a la capital catalana tingueren continuació durant la Segona Guerra Mundial.

40. Per a la fotografia original, vegeu: <https://kknews.cc/history/jzj82ey.html>.

41. ABC (25 de maig de 1943) p.9 i ABC de Sevilla (25 de maig de 1943) p.10.

42. "Thai Tribute To Late Lieut.-Gen. Seiji Moriya", *Syonan Shimbun* (9 de juny de 1943) p.2.

43. Primer ministre i líder feixista de Tailàndia des de 1938 a 1944 i de 1948 a 1957.

44. RODRÍGUEZ, F. *Relaciones... op. cit.*, p.123-126.

2. LES RELACIONS DIPLOMÀTIQUES

Uns mesos després d'acabar la Guerra Civil, amb la dictadura franquista ja present a Barcelona, va començar la Segona Guerra Mundial. A través de l'evolució de les relacions diplomàtiques entre Espanya i el Japó, es pot deduir la naturalesa de les relacions entre Franco i l'Imperi Japonès en aquest punt. Les relacions entre Catalunya i el Japó al llarg del segle xx havien estat més aviat escasses i s'havien limitat a visites de cortesia com a conseqüència de l'existència del port de Barcelona i de la popularitat internacional de la ciutat. Amb la finalitat d'entendre la naturalesa de les relacions diplomàtiques amb el Japó durant la Segona Guerra Mundial, convé fer un repàs previ de com havien estat aquestes relacions al llarg del segle xx.

2.1. El període anterior a la Segona Guerra Mundial: les visites de cortesia

A partir de la segona dècada del segle xx fins al final de la Guerra Civil, Georges Delgado Lauger⁴⁵, en

qualitat de cònsol honorari del Japó a Barcelona, fou la persona encarregada de les relacions diplomàtiques amb el Japó a la ciutat.

Abans d'iniciar-se en el món de la diplomàcia, Georges Delgado Lauger, un agent de duanes d'origen francès però amb cognom castellà, era aficionat a l'estudi de la mineralogia i fou molt actiu a la Institució Catalana d'Història Natural entre els anys 1906-1909. Dos anys després d'abandonar la institució l'any 1911,⁴⁶ quan era president de la secció de Ciències Naturals del Club Muntanyenc, Delgado Lauger fou designat conservador de museus,⁴⁷ activitat que li despertava un gran interès.

La primera referència de la seva activitat diplomàtica la trobem en la celebració el dia 24 d'abril de 1920 d'un banquet organitzat pel comitè d'aproximació comercial hispano-japonès en honor seu: acabava de ser nomenat el primer cònsol del Japó a Espanya.⁴⁸

ell acostumava a signar la documentació oficial amb el nom de Georges.

46. CAMARASA, J. M. *Cent anys de passió per la Natura. Una història de la Institució Catalana d'Història Natural, 1899-1999*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000, p.33.

47. *La Vanguardia Española* (27 de juliol de 1913) p.4.

48. *La Vanguardia Española* (8 d'abril de 1920) p.6.

45. Amb els canvis polítics que tingueren lloc durant la primera meitat del segle xx el trobem esmentat a la premsa com a *Georges, Jordi o Jorge* segons les diferents fonts consultades, tot i que

Respecte als inicis de la seva activitat diplomàtica, es té constància d'una visita que feu amb el ministre plenipotenciari del Japó a Ferran Fabra i Puig, alcalde de Barcelona, el març de 1923.⁴⁹ El juliol de 1924, quatre anys després d'haver esdevingut cònsol, l'associació del cos consolar de Barcelona li designà les funcions de secretari i explicità que tots els comunicats havien d'adreçar-se al seu secretari (consolat del Japó, carrer Rosselló 210, 2n pis).⁵⁰ Delgado Lauger també era actiu en altres àmbits. Anys més tard, el novembre de l'any 1931, s'anuncià a *La Vanguardia* el propòsit de formar, per a principis de l'any següent, una agrupació de responsables de premsa estrangera. Per aquest motiu, es demanà que aquells qui ostentessin legalment aquesta representació s'adreçessin a ell (a l'adreça plaça Medinaceli, 5), o bé personalment, o bé per escrit.^{51,52} Tot i el càrrec consular, no deixà tampoc de banda la seva activitat museística. El diumenge 9 de febrer de 1936, l'Associació Amics dels Museus, de la qual Delgado Lauger n'era soci, va visitar el *Museum Delgado*⁵³, una col·lecció de monedes, autògrafs i records de la Guerra d'Independència. També pogueren observar la col·lecció de quadres i mobles de Juan Delgado Grau.^{54,55}

També sabem que Delgado Lauger mantingué una estreta relació de correspondència amb Carles Rahola, iniciada l'any 1920. Des de llavors i fins l'execució de Rahola el març de 1939, Delgado Lauger li envià més d'una cinquantena de cartes escrites en català, castellà i francès. A la capçalera d'algunes de les cartes hi figurava el logotip del Consolat Imperial del Japó.⁵⁶

Fou també a través de correspondència epistolar com Delgado Lauger, en qualitat de cònsol del Japó a Barcelona, informà Francesc Macià el 27 d'abril de 1931 de la visita que havia fet aquell matí per comunicar-li que el govern del Japó reconeixia la República Espanyola.⁵⁷ El 13 de maig, en una carta adreçada a Tarradellas, secretari del president d'aleshores, el cònsol del Japó tornà a comunicar formalment el reconeixement de la República per part del govern japonès i demanà una resposta oficial a la carta transmesa.⁵⁸

Durant els anys que Delgado Lauger estigué al capdavant del consolat del Japó, Barcelona fou, en almenys tres ocasions, l'escenari de trobada amb personalitats japoneses destacades. La primera tingué lloc a finals d'octubre de 1926, sota el regnat d'Alfons XIII, en ocasió de la visita de dos vaixells cuirassats de l'armada japonesa; la segona, el novembre de l'any 1930, poc després d'haver-se signat el Pacte de Sant Sebastià, amb motiu de la visita dels prínceps Takamatsu; i la tercera, el maig de 1934, durant la presidència de Lluís Companys, novament per rebre els vaixells de l'armada japonesa a Barcelona.

49. *La Vanguardia Española* (21 de març de 1923) p.9.

50. *La Vanguardia Española* (2 de juliol de 1924) p.7.

51. *La Vanguardia Española* (24 de novembre de 1931) p.10.

52. El consolat ja havia canviat prèviament d'adreça: s'havia traslladat del Carrer Rosselló al Passeig Colom i d'aquí a la Plaça Medinaceli que, durant els anys de la Guerra Civil, passà a anomenar-se Plaça Manuel Azaña, tal com mostren els Annexos 03 i 06.

53. Vegeu l'Annex 04.

54. *La Vanguardia Española* (31 de gener de 1936) p.9.

55. A partir de les notícies aparegudes a la premsa ens consta que Delgado Lauger tingué almenys dos fills amb dues dones diferents: Juan Delgado Grau, qui fou secretari del consolat en temps del seu pare i que, com veurem més endavant, acabarà sent també cònsol del Japó a Barcelona, i posteriorment Jorge Delgado Sasai, amb un segon cognom d'origen típicament japonès; vegeu *La Vanguardia Española* (18 d'abril de 1953) p.22.

56. *Fons Carles Rahola i Llorens. Catàleg de correspondència*. Servei de gestió documental, arxius i publicacions. Direcció: Boadas i Raset, Joan i Casellas i Serra, Lluís-Esteve; Realització: Faig i Vila, Nuri; desembre de 2010.

57. Vegeu l'Annex 05.

58. Vegeu l'Annex 06.

2.1.1. La visita dels cuirassats japonesos el 1926

El 26 d'octubre de 1926, en plena dictadura de Primo de Rivera, arribaren a Barcelona, a dos quarts de deu del matí,⁵⁹ de visita de cortesia, dos vaixells de l'Armada Imperial Japonesa: l'*Izumo*⁶⁰ i el *Yakumo*⁶¹. Aquest esdeveniment no passà desapercebut pels habitants de Barcelona, que quedaren sorpresos del gran desplegament de forces japoneses i de la presència del rei Alfons XIII. Després de la protocol·lària salutació de canó, que ressonà per la ciutat, amarraren al port de Barcelona, al costat del Reial Club Marítim, mentre soaven la marxa reial i l'himne imperial japonès.⁶²

El creuer cuirassat Yakumo de l'armada japonesa a Barcelona. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. Octubre de 1926. ANC1-42-N-4413 (ref.⁶³).

59. *La Vanguardia Española* (27 d'octubre de 1926) p.8.

60. El cuirassat *Izumo* participà en un gran nombre de batalles durant la guerra russo-japonesa (1904-1905). L'any 1917 era el vaixell en cap de la flota japonesa al Mediterrani. Fou enfonsat pels americans el juliol de 1945.

61. Igual que l'*Izumo* participà en la majoria de batalles de la guerra russo-japonesa (1904-1905). No combaté durant la Primera Guerra Mundial i el 1917 s'usà com a vaixell d'entrenaments.

62. Crucero de instrucció de la Armada Imperial Japonesa. <https://envisitadecortesia.com/2017/06/21/crucero-instruccion-armada-imperial-japonesa/>.

63. Per a més fotografies dels vaixells vegeu l'Annex 07.

Després de desembarcar, travessaren les Rambles i el passeig de Gràcia, per dirigir-se a l'Avinguda Alfons XIII⁶⁴. La travessia culminaria a Palau Reial,^{59,65} on els esperava Tamekichi Ohta, ministre del Japó a Espanya, i el cònsol Georges Delgado Lauger, amb el seu secretari,^{59,66} Cal destacar també la presència de Primo de Rivera i del governador militar, entre d'altres assistents.⁶³ Una parella de guàrdies muntats a cavall encapçalava la marxa dels marins japonesos. Els seguien la banda japonesa, l'abanderat, 104 guàrdies marins i 250 marins armats.

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Izumo i Yakumo de l'armada japonesa al seu pas per les Rambles de Barcelona. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 26/10/1926. ANC1-42-N-16361 (ref.⁶⁷).

64. Nom de l'actual Avinguda Diagonal durant la dictadura de Primo de Rivera.

65. Per a una fotografia de les autoritats de l'*Izumo* i el *Yakumo* vegeu l'Annex 08.

66. Com veurem més endavant, el fill de Georges Delgado Lauger —Juan Delgado Grau— l'any 1934 actuava de secretari del cònsol. No tenim constància, però, que en aquesta ocasió ja es tractés d'ell.

67. Per a més fotografies de la desfilada al seu pas per les Rambles vegeu l'Annex 09.

A les deu arribaren a la porta principal del Palau Reial. Poc després de la formació de la guàrdia, sortiren Alfons XIII, el duc de Miranda, Primo de Rivera, els seus ajudants i un seguit de militars d'alt rang. El monarca passà revista a les forces amb l'oficial d'ordres, que portava el penó morat de Castella.⁶⁹ També assistí a una exhibició de sumo a la coberta de l'*Izumo*.⁶⁸

A continuació, els marins formaren en columna d'honor i passaren desfilant per davant del rei. Aquesta desfilada també la van presenciar les infantes des d'un dels miradors, acompanyades de la comtessa de Campo Alegre, del general Milans del Bosch⁶⁹, el governador civil, i de Manuel Luengo, el conservador del Palau, així com també del públic nombrós que s'havia congregat davant del palau i que aplaudia tant al rei com als marins japonesos.⁶⁹

Alfons XIII passa revista a la tripulació del creuer cuirassat *Izumo*. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 24/10/1926 (ref.⁷⁰). ANC1-42-N-11702.

68. Vegeu les fotografies de l'Annex 10.

69. Es tracta de Joaquín Milans del Bosch governador civil i capità general de Barcelona durant la dictadura de Primo de Rivera el qual portà a terme una ferotge campanya anticatalanista. Era l'avi de Jaime Milans del Bosch, un dels protagonistes de l'intent de cop d'estat del 23 de febrer de 1981.

70. Posteriorment fou, juntament amb Chuichi Nagumo, qui va iniciar la guerra contra els Estats Units a Pearl Harbor el 7 de desembre de 1941 (ref.⁶³).

Seguidament, les forces japoneses tornaren a formar i, sota la direcció de Isoroku Yamamoto⁷¹, el capità dels vaixells, retornaren als cuirassats mentre cantaven l'himne japonès i victorejaven la Marxa Reial. Els ciutadans de Barcelona quedaren impressionats per l'ordre i la disciplina amb la qual els japonesos es mogueren per la ciutat.⁶⁹ La vistositat que se li donà a aquesta visita japonesa anà més enllà de la desfilada: en la seva estada a Barcelona, la tripulació també assistí a una funció al Teatre Tívoli, anà a Montserrat i la banda del *Yakumo* oferí un concert a la plaça de Sant Jaume.⁶³

2.1.2. La visita dels prínceps Takamatsu el 1930

El segon esdeveniment destacat del segle XX en el qual participà el cònsol Delgado Lauger va tenir lloc mesos després de la signatura del Pacte de Sant Sebastià. Es tracta de la visita que feren a Barcelona els prínceps Takamatsu.⁷² L'acte també despertà un gran interès entre els ciutadans. El 16 de novembre de 1930, a tres quarts de tres de la tarda, els prínceps arribaren a l'Estació de França amb l'express de Sevilla. Una multitud ja els esperava a l'estació.⁷³

71. Posteriorment fou, juntament amb Chuichi Nagumo, qui va iniciar la guerra contra els Estats Units a Pearl Harbor el 7 de desembre de 1941 (ref.⁶³).

72. Es tracta de Nobuhito, germà de l'emperador Hirohito a qui posteriorment intentà convèncer d'aturar la guerra amb Estats Units, i la seva muller Kikuko.

73. *La Vanguardia Española* (19 de novembre de 1930) p.10.

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Izumo i Yakumo de l'armada japonesa. Josep Barangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 26/10/1926. ANC1-42-N-4411 (ref.⁷⁴).

Al marge dels japonesos residents a Barcelona i dels particulars que tenien relacions comercials amb el Japó, encapçalats pel president del Centre d'Exportadors de l'Extrem Orient, també hi assistiren un gran nombre d'autoritats catalanes, un fet que posava de manifest la importància que se li donava a aquest viatge dels prínceps. Entre els assistents s'hi trobaven el capità general, l'infant don Carlos, el governador civil Despujol, l'alcalde —comte Güell⁷⁵— i el president de la Diputació —Maluquer i Viladot. Quant a la delegació japonesa, hi participaren el personal de la monarquia i Richi Ohra, el ministre plenipotenciari del Japó a Madrid. En aquesta ocasió, el cònsol Delgado Lauger optà per assistir-hi amb la seva muller.⁷³

74. Per a més fotografies vegeu l'Annex 11.

75. Fou un polític, empresari, col·leccionista i historiador de l'art que ocupà el càrrec d'alcalde de Barcelona durant els anys 1930 i 1931.

Arribada dels prínceps Takamatsu a l'Estació de França de Barcelona. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 16/11/1930. ANC1-585-N-17438 (ref.⁷⁶).

Quan els prínceps Takamatsu baixaren del tren, l'alcalde entregà a la princesa un ram de flors lligat amb una cinta on hi lluien els escuts de la ciutat⁷⁷, com a mostra de la cura amb la qual la ciutat s'havia preparat per rebre'ls. Seguidament, pujaren al seu cotxe oficial i es dirigiren a l'Hotel Ritz. Les atencions per part de l'Ajuntament no s'acabaren aquí. El mateix dia, a les cinc de la tarda, foren convidats per l'alcalde Güell a prendre el te al Saló de Cent. Durant tota l'estona cantà el tenor Ricardo Mayral, acompanyat al piano per Lamote de Grignon^{78, 73}.

A més de les autoritats que els havien rebut a l'estació, els acompanyaren un gran nombre d'aristòcrates, consellers i d'altres autoritats, distribuïts en diferents grups protocol·laris. Georges Delgado Lauger formà part d'un d'aquests grups.⁷³

76. Per a més fotografies de l'arribada dels prínceps Takamatsu a Barcelona vegeu l'Annex 12.

77. Vegeu l'Annex 13.

78. A partir de l'article de premsa no es dedueix si es tracta de Joan Lamote de Grignon o del seu fill Ricard.

Recepció a l'Ajuntament de Barcelona. Retrat de grup a l'escala d'honor de la Casa de la Ciutat. Josep Domínguez Martí. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. 16/11/1930. Núm. registre 23505. L100 Cultura (ref.⁷⁹).

Un cop el te fou servit, l'alcalde pronuncià un discurs per agrair la visita dels prínceps i donar-los la benvinguda a la ciutat. Davant les alteses imperials, aprofità per fer esment de l'antiga esplendor de Catalunya al Mediterrani i per remarcar que en aquelles dates, Barcelona era, exceptuant París, la capital més important del món llatí, tant pel nombre d'habitants com pel d'institucions culturals. Després d'aquest breu apunt, elogià la capacitat del poble japonès d'unir tradició i progrés. L'alcalde acabà el seu discurs amb les paraules següents:

«[...] Bebo a la salud de Vuestras Altezas y a la de Su Majestad el emperador del Imperio del Sol Naciente. Hago votos por la felicidad y la gloria de vuestro pueblo y porque vuestro imperio siga siendo una de las columnas que sostienen en la época moderna al templo del ideal de todos los pueblos, que no es si no el establecimiento de la paz definitiva entre todos los hombres.»⁷⁹

79. Per a més fotografies vegeu l'Annex 14.

El príncep agrai l'acollida per part de la ciutat de Barcelona. Afegí també que, com a membre de l'Armada Imperial del Japó, era coneixedor de la rebuda de Barcelona a les dues unitats que havien visitat el port de la ciutat pocs anys abans.⁸⁰

Recepció en honor als prínceps Takamatsu a l'Ajuntament de Barcelona. Assistents a l'acte prenent el te. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 16/11/1930. ANC1-585-N-17359.

Per immortalitzar la visita dels prínceps, i com a mostra de la seva importància, l'Ajuntament de Barcelona decidí donar el nom de Tòquio al carrer número 18 de l'Eixample.^{79,81,82} La descoberta de la placa tingué lloc el 17 de novembre a la tarda. A l'acte hi assistiren

80. Aquí el príncep es refereix a la visita dels vaixells de la flota japonesa que visitaren Barcelona l'any 1926 i que hem comentat anteriorment.

81. L'any 1945 quan Franco trencà relacions amb els japonesos aquest carrer passà a anomenar-se carrer de Manila a causa de les actuacions que havien dut a terme els japonesos durant la Segona Guerra Mundial a Filipines que causaren la mort de nombrosos ciutadans espanyols. Vegeu: Nomenclator dels carrers; Ajuntament de Barcelona; <http://w10.bcn.cat/APPS/nomenclator/frcontent.jsp?idioma=0>

82. L'actual carrer Tòquio va ser inaugurat el 25 de gener de 1955. Vegeu: Nomenclator dels carrers; Ajuntament de Barcelona; <http://w10.bcn.cat/APPS/nomenclator/frcontent.jsp?idioma=0>

l'infant don Carlos, el governador civil Despujol, l'alcalde Güell i el president de la Diputació, entre d'altres autoritats. Fou el mateix príncep Takamatsu qui descobrí la placa en qüestió. A continuació, l'alcalde pronuncià les paraules següents:

«Altezas imperiales: La viva simpatía que en el pueblo de Barcelona ha despertado el viaje de los príncipes japoneses, ha hecho que su Ayuntamiento tomara la resolución de dar el nombre de Tokio a una de las calles de la ciudad para, que quede así un recuerdo imborrable de la visita de VV. AA. II. En representación del pueblo y de su Ayuntamiento, hago votos porque cuando deis por terminado vuestro viaje a Occidente, entre vuestros recuerdos os sea muy grato el de vuestra visita a la ciudad de Barcelona. Esta conservará imborrable el recuerdo del honor que le habéis hecho, eligiéndola como una de las visitas de vuestro viaje.»⁷³

Acte de descoberta de la placa del carrer Tòquio per part dels prínceps Takamatsu. Josep Domínguez Marí. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. 16/11/1930. Núm. registre 23508. Codi de classificació: L100 cultura (ref.⁸³).

83. Per a més fotografies d'aquest acte vegeu l'Annex 15.

El príncep agraià el gest de la ciutat de Barcelona envers Tòquio i afirmà que aquest acte perduraria en el record de tots els japonesos. Els prínceps marxaren cap a París amb l'express de luxe francès, per continuar el seu recorregut per les ciutats europees. Els van acompanyar totes les autoritats, inclosos el ministre plenipotenenciari del Japó, el secretari de l'ambaixada i el cònsol Delgado Lauger.⁷³

2.1.3. La visita de la flota japonesa el 1934

El maig de 1934, Delgado Lauger participà en un altre esdeveniment important: la visita a Barcelona de dos vaixells de guerra japonesos: l'*Asama*⁸⁴ i l'*Iwate*⁸⁵.^{86,87} El cònsol del Japó fou l'encarregat d'informar el president Companys de la visita dels cuirassats de l'armada japonesa a través de dues cartes.⁸⁸

El diumenge 13 de maig, Arata Aoki, ministre plenipotenenciari del Japó a Espanya, arribà a Barcelona per preparar la visita. El president Companys el convidà a un dinar íntim a la Font del Lleó.⁸⁹ També hi assistiren Yosoe Ohgimi, secretari de la legació del Japó a Madrid, Noboru Watanabe, agregat de la mateixa legació,

84. Amb una tripulació de 667 homes, un desplaçament de 9.240 tones i una marxa de 21 nusos, capitanejat per Taiji Ohta (vegeu la ref.⁹⁵).

85. Amb una tripulació de 639 homes, un desplaçament de 9.180 tones i una marxa de 21 nusos, capitanejat per Kiyoshi Hara (vegeu la ref.⁹⁵, tot i que el nom correcte del capità el trobem a la ref.¹⁰⁴).

86. Per a més informació sobre els vaixells vegeu l'Annex 16.

87. Per als detalls d'aquesta visita vegeu l'Annex 17.

88. Vegeu els Annexos 18 i 19.

89. *La Vanguardia Española* (15 de maig de 1934) p.8.

i el cònsol Delgado Lauger amb el seu fill Juan,^{90,91,92} A la tarda, el ministre visità l'estadi de Montjuïc i aprofità per assistir a un combat de boxa. Quan s'acabà, el president Companys i d'altres personalitats l'acompanyaren a l'Hotel Ritz, on s'allotjava.⁸⁹ Degut a la importància de la visita, l'endemà, Javier de Salas, almirall en cap de l'Estat Major central de l'Armada, es desplaçà a Barcelona.⁸⁹ El mateix dia, Arata Aoki informà l'alcalde Pi i Sunyer⁹³ de la visita dels vaixells de guerra japonesos i demanà una cita al president Companys per presentar-li l'almirall de la divisió naval japonesa que havia d'arribar l'endemà a la tarda. L'almirall complimentaria el president a les quatre de la tarda i a dos quarts de sis Companys faria la visita a bord del vaixell.⁸⁹

Ciudadans observant els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa al moll de Sant Bertran del port de Barcelona. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 15/05/1934. ANC1-585-N-18166 (ref.⁹⁴).

90. *La Vanguardia Española* (13 de maig de 1934) p.8.

91. Per a la llista d'assistents completa vegeu l'Annex 20.

92. Delgado Lauger següé molt a prop del president Companys tal com mostra l'Annex 21.

93. Fou un enginyer industrial, economista, polític i escriptor català que ocupà el càrrec d'alcalde de Barcelona des del febrer fins l'octubre de 1934.

94. Per a més fotografies dels dos vaixells vegeu l'Annex 22.

L'endemà al matí, Juan José Rocha, ministre de Marina, fou rebut a l'Estació de França amb tots els honors.⁸⁹ Després de les salutacions de cortesia, el ministre marxà cap al port.⁹⁵ A un quart d'onze del matí, Rocha pujà a bord del *Jaume*⁹⁶, acompanyat per l'almirall cap de l'Estat Major i els seus respectius ajudants.⁹⁷ A tres quarts de dotze, ja s'anunciava des de Montjuïc l'arribada dels dos vaixells japonesos, els quals quedaren ancorats al moll de Sant Bertran a les dues.

Moments després de l'arribada, i amb la intenció de complimentar Hajime Matsushita, vicealmirall cap de les forces japoneses, Arata Aori, l'agregat naval Tagori, Georges Delgado Lauger, un capità de l'Estat Major de l'exèrcit espanyol i l'intendent capità d'intendència de l'armada pujaren a bord de l'*Asama*. També hi pujà el comandant del *Jaume I*, amb dos oficials i un representant del director de l'Escola d'Aeronàutica Naval. A dos quarts de quatre de la tarda, el vicealmirall japonès, acompanyat del ministre, els ajudants i els secretaris, pujà a bord del *Jaume I* per complimentar Juan José Rocha, el ministre de Marina.

95. *La Humanitat*; any IV, núm. 782 (16 de maig de 1934) p.1.

96. Vaixell que va servir l'Armada Espanyola entre els anys 1921-1937 i als republicans a la Guerra Civil

97. El cuirassat *Jaume I* es quedà al port de Barcelona fins després de la sortida dels vaixells japonesos (vegeu la ref.⁹⁵).

Juán José Rocha, ministre de Marina, rep a bord del cuirassat Jaume I de l'armada espanyola al vicealmirall japonès Hajime Matsushita, amb motiu de l'arribada a Barcelona dels creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa. Hi ha també Arata Aoki, l'ambaixador del Japó a Madrid, i Georges Delgado Lauger, entre d'altres personalitats. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 15/05/1934. ANC1-42-N-4429 (ref.⁹⁸).

Seguidament, les autoritats japoneses anaren a complimentar el president de la Generalitat, el general Batet, l'alcalde de Barcelona i el delegat marítim.⁹⁵

Quan s'acabaren les visites protocol·làries, els oficials japonesos es traslladaren al cementiri per dipositar una corona de flors naturals amb els colors de la bandera del Japó sobre la tomba del president Macià.⁹⁹ Ho feren acompanyats pel president Companys, l'alcalde de Barcelona i l'ambaixador del Japó.^{95,100.}

98. Per a més fotografies vegeu l'Annex 23.

99. El president Francesc Macià havia mort mig any abans, el 25 de desembre de 1933.

100. Vegeu l'Annex 25.

Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya, amb Hajime Matsushita, cap de les forces de l'armada japonesa, i Arata Aoki, ambaixador del Japó a Madrid, en la recepció ofertada al Palau de la Generalitat de Catalunya amb motiu de l'arribada a Barcelona dels creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 15/05/1934. ANC1-585-N-16900 (ref.¹⁰¹).

El 16 de maig a les nou del matí, l'almirall Matsushita amb l'Estat Major, els oficials i els guàrdies desembarcaren dels creuers de guerra japonesos per participar en una excursió a Montserrat.¹⁰² Els esperava l'ambaixador amb Juan Delgado,¹⁰³ en representació del seu pare, Gassol, conseller de cultura de la Generalitat, i Rubí, cap de cerimonial. Els oficials i guàrdies van pujar en grups als autocars assignats, mentre que el ministre i la resta d'acompanyants hi arribaren en cotxes particulars.¹⁰⁴ Esmorzaren en un dels restaurants del monestir i seguidament visitaren les muntanyes.^{105,106} Arribaren a Barcelona després de dinar,¹⁰⁴ molt complaguts de l'excursió.¹⁰⁵

101. Per a més fotografies de la recepció vegeu l'Annex 24.

102. Recordem que en la visita dels vaixells *Izumo* i *Yakumo* l'any 1926, els oficials japonesos també visitaren Montserrat.

103. Es tracta de Juan Delgado Grau, fill de Georges Delgado Lauger.

104. *La Vanguardia Española* (17 de maig de 1934) p.6.

105. *La Humanitat*; any IV, núm. 783 (17 de maig de 1934) p.8.

106. Vegeu l'Annex 25.

Mentre els oficials eren de visita a Montserrat, els trenta-vuit oficials metges que viatjaven a bord dels cuirassats van visitar la facultat de medicina acompanyats del doctor Nogase, capità metge, i de diversos oficials de la Marina. A més de catedràtics i professors, els van atendre els doctors Trias i Pujol i Bellido i Jimeno. Van visitar el Museu d'Anatomia Patològica i les sales d'obstetrícia i cirurgia. En una d'aquestes sales van poder presenciar una operació del doctor Trias. Seguidament, el doctor Trias els donà la benvinguda al Paraninf. A través d'un traductor, els japonesos agraiïen les atencions rebudes i elogiaren la facultat i les seves instal·lacions. Abans de marxar van ser obsequiats amb vi a la sala d'actes de la facultat.¹⁰⁴

A les cinc de la tarda, la banda de música japonesa oferí un exitós concert als jardins del parc de la Ciutadella, concretament a la plaça de la Cascada.^{107, 105, 108} A continuació, el general Domènech Batet¹⁰⁹ obsequià el ministre plenipotenciari del Japó i les planes majors dels creuers japonesos ancorats al port amb un berenar a la comandància general. Hi assistiren un total de més de dues-centes persones,¹⁰⁵ entre elles algunes de les autoritats de Barcelona. Els convidats elogiaren la decoració del pati andalús de l'edifici, habilitat com a menjador. La distribució de les taules fou la següent: en una d'elles hi havia Arata Aori, l'almirall japonès, Casanovas, president del Parlament de Catalunya, i el general Batet; en una altra s'hi trobaven el comandant de l'Asama, el comandant del *Jaume I*, el degà del cos

consolar, el comandant de l'*Iwate* i el general en cap de l'Estat Major de l'Armada. Delgado Lauger s'assegué amb el segon comandant de l'Asama i el delegat de la marina. En una altra taula hi havia el cap de l'Estat Major japonès amb el rector de la universitat. També assistí al berenar una comissió de la Creu Roja Espanyola, presidida pel senyor Domènech. Els caps i oficials, tant japonesos com espanyols, circulaven pel passadissos adjacents al pati andalús. Les seves converses eren en anglès. El berenar consistí en pernil, entrepans i olives, així com en diverses classes de pastes dolces i vins espanyols, amb predominància del *Jerez*. Per a qui no li agradés el vi, també hi havia suc de taronja i d'altres fruites. El berenar va estar amenitzat per la banda de música del regiment número 34 la qual, instal·lada al pati d'honor de l'edifici, va interpretar diverses peces.¹⁰⁵

Marins nipons a l'estàtua de Colom (1934). Es pot apreciar el detall de les cantimplores (vegeu el text). Josep Brangulí (ref.¹⁰⁷).

A la tarda, els marins japonesos aprofitaren per passejar per Barcelona en grups de vuit o deu persones. Abandonaren el vaixell amb les seves cantimplores perquè no els era permès beure en cap establiment

107. 1934-Recalan en Barcelona dos buques de la Marina de guerra nipona. <http://lavaix2003.blogspot.com/2015/06/1934-recalan-en-barcelona-dos-buques-de.html>.

108. Recordem que l'any 1926, amb motiu de la visita dels vaixells *Izumo* i *Yakumo*, la banda dels vaixells també oferí un concert, en aquella ocasió a la Plaça de Sant Jaume.

109. Posteriorment fou afusellat per intentar aturar el cop d'estat previ a la Guerra Civil espanyola.

de la ciutat degut a un costum de la Marina Japonesa.¹¹⁰ Van recórrer els parcs de la Ciutadella i Montjuïc. La seva popularitat a la ciutat era tal que fins i tot uns nens que sortien de l'escola els van demanar autògrafs. Es van passar més d'una hora signant els llibres i àlbums que els donaven els alumnes.¹⁰⁴

També a la tarda un grup format per uns 170 oficials dels diferents cossos de l'armada japonesa visità els tallers de la fàbrica de cotxes de la Hispano Suiza. L'alt personal de la casa els rebé i els ensenyà els diversos departaments. Els japonesos s'interessaren especialment pels nous motors d'aviació. Els eren molt coneguts perquè la marca japonesa Mitsubishi en construïa des de feia un any i perquè van ser adquirits en diverses ocasions per l'estat japonès. Durant tot el dia es pogueren visitar els vaixells de guerra japonesos i l'assistència de públic va ser nombrosa.¹¹¹ La tripulació va ser molt amable amb els visitants, que van quedar molt satisfets.¹⁰⁴

El 17 de maig s'inaugurà el carrer de Tòquio, al costat de l'avinguda 14 d'abril¹¹², prop de Pedralbes.¹¹³ En representació de la capital japonesa hi assistí Arata

Aoki.¹⁰⁶ Mentre sonava l'himne del Japó, les forces japoneses i espanyoles li reteren els honors corresponents.¹¹⁴ L'almirall Hajime Matsushita, els comandants dels dos creuers, Georges Delgado Lauger i les comissions de caps i oficials dels vaixells japonesos també participaren en l'acte. A més a més, hi assistiren l'alcalde Pi i Sunyer amb una comissió de regidors, el president del Parlament Casanovas, en representació del president de la Generalitat, el comandant del *Jaume I* i els caps i oficials d'aquest vaixell, entre altres.¹¹⁴ A les onze en punt, mentre sonava l'Himne de Riego, i amb els honors d'ordenança, reberen el ministre de Marina amb el seu secretari. Seguidament, començà l'acte de cortesia de les autoritats japoneses.¹¹⁴ L'almirall de l'esquadra japonesa i el ministre del Japó iniciaren la plantació d'arbres orientals en agraïment a l'Ajuntament de Barcelona per la seva decisió de fer servir el nom de la capital japonesa en un dels carrers de la ciutat durant la visita que feren els prínceps Takamatsu.¹⁰⁵ El ministre de Marina i l'alcalde Pi i Sunyer també van plantar arbres.¹⁰⁴ Durant l'acte, es van interpretar les composicions de música japonesa i espanyola escollides prèviament.¹¹⁴

La marina japonesa i la tropa espanyola van desfilar per l'avinguda del 14 d'abril, davant les autoritats nipones i espanyoles, per solemnitzar la festa simbòlica.¹⁰⁴ En assabentar-se que l'hospital de Sant Joan de Déu es trobava a prop del carrer de Tòquio, el ministre del Japó acordà amb els marins japonesos de passar-hi per davant. D'aquesta manera, els infants els podrien veure des dels seus llits.¹⁰⁵ La desfilada s'inicià després de la plantació.

110. Això explica les afirmacions següents, que hem trobat a altres fonts: «Pudo comprobarse que la mayoría de los marinos japoneses preferían los refrescos al vino español.», Ribé, M. *Memorias de un funcionario*. Barcelona: Ediciones Marte, 1963, p.322; de la mateixa manera, segons la ref.¹⁰⁷ als marins japonesos no els agradava el vi.

111. L'horari de visita fou el següent: el creuer *Asama* el dia 16 des de les nou del matí a les quatre de la tarda i el dia 17 de les nou del matí a les dotze del migdia; el creuer *Iwate* tant el dia 16 com el 17 de les nou del matí a les quatre de la tarda (ref.⁹⁵). Aquests horaris i l'elevada assistència de visitants ens constaten l'interès ciutadà que la visita despertà a Barcelona.

112. Nom de l'actual Avinguda Diagonal durant la Segona República Espanyola.

113. Recordem que durant la visita dels prínceps Takamatsu, quatre anys abans, ja s'havia col·locat i descobert la placa amb el nom del carrer.

114. *La Humanitat*; any IV, n. 784 (18 de maig de 1934) p.8.

Formació de marins japonesos, arribats a Barcelona en els creuers cuirassats *Iwate* i *Asama* de l'armada japonesa en l'acte d'inauguració del carrer de Tòquio. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-16367 (ref.¹¹⁵).

Encapçalava la marxa la companyia de desembarcament dels vaixells nipons, amb bandera i banda, precedida per Guerra, capità de l'Estat Major de l'exèrcit espanyol. Després hi anava la companyia del regiment d'infanteria núm. 10, amb bandera, banda, esquadra i música. Mentre les autoritats s'acomiadaven, les tropes marxaven per l'avinguda Diagonal en direcció al passeig de Gràcia. Un cop al passeig de Gràcia, les forces seguiren fins a plaça Catalunya, les Rambles i el monument de Colom, on es disgregaren.¹¹⁴

El mateix dia 17, a dos quarts de nou del matí, uns quants marins japonesos visitaren l'aeròdrom del Prat, convidats per l'oficialitat d'aviació.¹⁰⁴ Allà els reberen el cap de l'esquadra i el comandant Sandino¹¹⁶, així com un gran nombre de caps i oficials. Després de recórrer les instal·lacions i visitar els tallers, efectuaren diversos

115. Per a més fotografies vegeu l'Annex 26.

116. Suposem que la crònica es refereix a Felipe Díaz Sandino, militar i aviador espanyol que va participar a la Guerra Civil al bàndol republicà.

vols en dos aparells. Un cop a terra, es jugaren dos partits de tennis al camp d'aviació entre dos oficials japonesos i Ponce de León i Cristòfor Nela.¹¹⁴ També se'ls oferí esmorzar.¹⁰⁴

Arata Aoki, ambaixador del Japó a Madrid, planta un arbre en l'acte d'inauguració del carrer de Tòquio. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-16374 (ref.¹¹⁷).

A la una de la tarda l'almirall japonès oferí un àpat a bord de l'*Asama* en honor a les autoritats espanyoles i catalanes.¹⁰⁴ A aquest banquet hi assistiren el ministre de marina —Juan José Rocha—, el president de la Generalitat —Lluís Companys—, l'alcalde de Barcelona —Pi i Sunyer—, el general de la Quarta Divisió —Domènec Batet—, Delgado Lauger, el ministre del Japó, l'almirall japonès i els comandants dels dos vaixells, entre altres.¹¹⁴ Després, de tres a cinc de la tarda, l'almirall oferí una recepció¹⁰⁵ en honor a les autoritats i les famílies distingides de Barcelona.¹⁰⁴ A les nou de la nit l'alcalde oferí un àpat típicament català en honor de l'almirall japonès¹⁰⁵ a la Casa del Llibre.^{104,118} Seguidament, al Gran Teatre del Liceu, hi hagué una funció de gala en

117. Per a més fotografies d'aquest acte vegeu l'Annex 27.

118. Per consultar la llista d'assistents vegeu l'Annex 29.

honor dels marins japonesos.¹⁰⁴ Hi assistiren el president de la Generalitat, l'ambaixador del Japó, el ministre de Marina de la República, l'almirall de la Divisió i altres caps i oficials d'aquesta.¹⁰⁵ Als marins japonesos i al ministre de la Marina se'ls hi dispensaren els màxims honors a través de la banda municipal. S'interpretaren els ballets *Chereartium*, *Els Mariners* i *Petrouchka*.¹⁰⁶ La banda japonesa també interpretà algunes peces del seu repertori.¹⁰⁴

Desfilada de marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats *Iwate* i *Asama* de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-4427 (ref.¹¹⁹).

L'any 1934 es posa de manifest que no tothom a Barcelona rebé amb entusiasme l'arribada dels japonesos. El Partit Comunista ja era crític amb la seva política imperialista:

«Precauciones en el puerto: Con motivo del reparto de una hojas clandestinas, firmadas por el Partido Comunista y las Juventudes comunistas, la autoridad adoptó ayer en el puerto algunas precauciones, por si,

como se aconsejaba en dichas hojas, iba alguien a dicho lugar para hacer manifestaciones de protesta contra lo que los informantes de las hojas entienden por imperialismo japonés.»¹⁰⁴

Aquestes manifestacions crítiques amb l'Imperi Japonès a la ciutat de Barcelona abans de la Guerra Civil contrasten amb la visita de propagandistes japonesos anticomunistes, que foren rebuts amb honors a la ciutat l'any 1939.¹²⁰ Els creuers japonesos sortiren del port de Barcelona el dia 18 de maig a les vuit del matí.¹¹⁴

En conclusió, a Barcelona hi havia un consolat honorari del Japó des dels anys vint. El cònsol, Georges Delgado Lauger, havia representat els interessos del país nipó al llarg dels diferents períodes polítics que havia travessat Catalunya. Exercí el seu càrrec durant el mandat d'Alfons XIII i la dictadura de Primo de Rivera, els anys abans de la proclamació de la Segona República i fins a un breu període de temps posterior a la fi de la Guerra Civil l'any 1939. És significatiu, en aquest sentit, que en cap cas no hi hagué la necessitat d'establir un consolat de carrera del Japó a Barcelona.

119. Per a més fotografies de la desfilada vegeu l'Annex 28.

120. Vegeu el punt 3.1.

2.2. El període de la Segona Guerra Mundial: la intensificació

Tal com esmenta actualment el consolat japonès de Barcelona a la seva pàgina web, sense especificar-ne els detalls, les relacions polítiques entre el Japó i Espanya s'accentuaren durant la Segona Guerra Mundial.¹²¹ Amb l'arribada del franquisme, les relacions diplomàtiques canviaren substancialment i l'interès entre ambdós països passà de tenir un caràcter de cortesia a ser de caire inequívocament polític. Amb l'esclat de la guerra a Europa, l'interès mutu entre l'Espanya de Franco i el Japó militarista s'incrementà.⁸ A Barcelona, en concret, s'obrí un consolat de carrera amb la voluntat de reforçar oficialment les relacions diplomàtiques. A nivell estatal, es promogué una missió comercial cap a l'Extrem Orient que, com veurem, acabà repercutint directament en la ciutat de Barcelona.

2.2.1. Establiment de diplomàtics de carrera a Barcelona

Al començament de la Segona Guerra Mundial, els contactes bilaterals entre els dos països van ser nombrosos, en un ambient de cordialitat i simpatia mútues.⁸ Les relacions diplomàtiques entre Espanya i el Japó es trobaven centralitzades a la capital. A Madrid, el 1936, la diplomàcia japonesa ja havia experimentat diversos canvis amb l'arribada del ministre Makoto Yano. En

ocasió de la seva primera arribada el 25 de maig, Yano aprofità per dir:

«[...] que era para él una grata misión la de mantener y estrechar más, si fuera posible, las tradicionales relaciones de amistad que siempre han unido los dos países.»¹²²

Poc després de l'esclat de la Guerra Civil, el ministre Yano s'instal·là al sud de França, però l'any 1938 tornà a ser destinat a Espanya. S'hi està fins el març de 1940.⁴⁴ En el seu retorn:

«Añadió que en el Japón se sigue con extraordinaria simpatía la lucha maravillosa del Ejército español contra los enemigos de la civilización y la humanidad.»¹²³

Quan va presentar les seves credencials com a ministre, el dia 23 de novembre de 1938,¹²⁴ l'acompanyaven Takata, secretari de l'ambaixada, l'agregat naval i Moriya, agregat militar.¹²⁵ La bona relació amb Makoto Yano culminà dos anys més tard, el 1940, quan aquest fou guardonat amb la Gran Cruz de Isabel la Catòlica.¹²⁶

Degut a la intensificació de les relacions diplomàtiques amb el Japó, a Barcelona es creà un consolat de carrera i Delgado Lauger perdé rellevància, tal com es posa de manifest en els comunicats oficials entre el consolat japonès, la Diputació i l'Ajuntament, consultats a l'Arxiu de la Diputació i a l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona. En conseqüència, l'octubre

121. "Infomación general sobre las relaciones entre el Japón y Cataluña; Breve historia. Consulado General del Japón en Barcelona": http://www.barcelona.es.emb-japan.go.jp/itpr_es/relaciones_japoncataluna.html (20 de novembre de 2017).

122. *ABC* (26 de maig de 1936) p.18.

123. *ABC de Sevilla* (18 de novembre de 1938) p.19.

124. F. Rodao a la ref.⁴⁴ menciona la data del 18 de novembre quan en realitat fou el 23 (ref.¹²⁵).

125. *ABC de Sevilla* (23 de novembre de 1938) p.12.

126. *Boletín Oficial del Estado*, núm. 91; pàg. 2175; 21 de març de 1940.

de 1939 Yoriyoshi Saita prengué possessió del càrrec de cònsol de carrera del Japó a Barcelona en substitució de Delgado Lauger, que havia ostentat el consolat honorari des de l'any 1920.^{127,128} Segons la premsa de l'època, Saita¹²⁹ arribà a Barcelona:

«[...] para estimular las relaciones económicas, culturales y marítimas entre su país y el nuestro en ejecución de los imperiales deseos de nuestro Caudillo y de S. M. el emperador del Japón, [...]»¹²⁸

Malgrat l'acomiadament de Delgado Lauger, la mateixa notícia qualifica la seva trajectòria de brillant i l'alaba com un “inteligente cultivador de las relaciones hispano-japonesas”.¹²⁸

El nou cònsol Saita oferí una festa a l'Hotel Ritz per celebrar que el consolat del Japó a Barcelona havia passat d'honorari a de carrera.¹³⁰ Hi assistiren les autoritats i el cos consolar de la ciutat: el governador civil, Wenceslao González Oliveros, amb el seu secretari particular, el governador militar, el general García Escámez, amb el seu ajudant, el comte de Ruiseñada¹³¹, en nom de la Diputació,¹³² els tinents d'alcalde, el president de la Cambra de Comerç, Amadeo Maristany, el president del comitè de la Creu Roja a Barcelona,

Federico Camp, i els cònsols de Bèlgica, Nicaragua, Hondures, Finlàndia, Holanda, França, Itàlia, Argentina, Suïssa, Alemanya, Veneçuela, Estat Units, Suècia, Equador, Bolívia, Costa Rica, Salvador, Iugoslàvia, República Dominicana, Cuba, Guatemala, Grècia, Haití, Libèria, Paraguai, Uruguai, Turquia, Romania, Bulgària i Panamà. Acompanyat del seu antecessor, Georges Delgado Lauger, i el seu secretari¹³³, van rebre els convidats, atorgant-los els honors corresponents. Tanmateix, l'exercici de Saita com a cònsol a Barcelona no durà gaire.¹³⁴ El novembre de 1940, Juhei Hirano ocupà el càrrec, tal com es dedueix de la notificació que el consolat va fer arribar al cap de cerimonia de l'Ajuntament de Barcelona.¹³⁵

A través dels documents trobats, queda doncs confirmat que a la Barcelona franquista s'intensificaren les relacions diplomàtiques amb el Japó. Més que per necessitats reals de caràcter econòmic o social, aquests canvis vingueren motivats per la situació política derivada de la guerra.

127. Tal com mostra la correspondència del consolat del Japó amb l'ajuntament de Barcelona per convidar al president de la Diputació Simarro a la festa que el cònsol oferí per l'ocasió (vegeu l'Annex 30) i a l'alcalde Miquel Mateu (vegeu els Annexos 31 i 32).

128. *La Vanguardia Española* (26 d'octubre de 1939) p.5.

129. Yoriyoshi Saita havia ocupat prèviament, fins l'any 1933, el càrrec de vicecònsol a Mèxic. Vegeu: *Diario oficial. Órgano del gobierno constitucional de los Estados Unidos Mexicanos*, 1 de març de 1933; Tomo LXXVII; núm. 1.

130. *La Vanguardia Española* (2 d'abril de 1940) p.6.

131. Es tracta de Juan Claudió Güell y Churruca, empresari i noble espanyol combatent al bàndol franquista durant la Guerra Civil que fou nomenat vicepresident de la Diputació.

132. El president excusà la seva presència (vegeu els Annexos 33 i 34).

133. El diari parla del seu secretari Grau. Entenem que es refereix al seu fill Juan Delgado Grau.

134. Després de Barcelona, l'any 1941 Yoriyoshi Saita fou destinat a ocupar el càrrec de cònsol del Japó a Palestina i Transjordània amb residència a Beirut. Vegeu: *The London Gazette* (18 d'abril de 1941).

135. Vegeu l'Annex 35.

2.2.2. La promoció d'una missió comercial

La intensificació de les relacions amb el Japó també es feu palesa en l'organització d'una missió econòmica l'any 1940 que viatjà a l'Extrem Orient convidada pel govern de Tòquio.¹³⁶ Es planificà per la conveniència, interessada, d'establir relacions comercials amb el Japó, que en aquell moment eren inexistents. Tot i que no tingué una relació específica amb la ciutat de Barcelona, aquest viatge repercutí en la presència del Manxukuo a la Fira Internacional de Mostres de Barcelona l'any 1942.¹³⁷ El 15 de novembre de 1939, la legació japonesa de Madrid anuncià, en representació de la Cambra de Comerç del Japó, que el projecte fou establert:

«[...] con el fin de fomentar el intercambio comercial entre España y el Japón y de contribuir al estrechamiento de las relaciones de amistad entre los dos países [...] con objeto de estudiar las condiciones comerciales e industriales de mi país y de ponerse en contacto con las personalidades de dichos centros japoneses.»¹³⁸

El 12 de març de 1940 se celebrà una festa a l'Hotel Ritz de Madrid per acomiadar la missió espanyola que marxaria al cap de poc al Japó amb l'objectiu de concretar un tractat de comerç. Un dels presents en aquest acte, presidit pel ministre d'Afers Exteriors Beigbeder, era Moriya.^{138,139} El viatge era fruit de la bona amistat que, durant aquells anys, existia entre els dos països.¹⁴⁰ La necessitat d'aquesta missió la justificaven

de la manera següent:

«El momento angustioso por el que atraviesa la Humanidad, ha acercado comercialmente estos dos países. No solo el Japón exporta porcelanas, sedas y abanicos. También posee interesantes productos y materiales necesarios a nuestra economía. [...]»¹⁴¹

El president de la missió fou Alberto Castro Girona i el vicepresident, José Rojas Moreno. S'embarcaren amb ells una quinzena d'homes i alguns familiars. L'expedició, que marxà el 12 d'abril de 1940 amb el vaixell *Hakozaki Maru*, arribà al Japó a principis de juny. El 7 de juny d'aquell any tingueren una audiència amb l'Emperador i visitaren diferents ministeris. En algunes de les ciutats per les quals passaren els hi entregaren regals per a Franco i durant una visita cultural a la Universitat d'Estudis Estrangers de Tòquio escoltaren els alumnes cantar el *Cara al sol*. També es reproduïren diverses pel·lícules.¹⁴⁰ Després de recórrer el Japó, feren una parada al Manxukuo¹⁴² i visitaren la Xina.¹⁴¹ Quan la missió retornà, Moriya organitzà un sopar amb les autoritats en nom de l'exèrcit japonès. Durant aquest sopar, el general Millán Astray¹⁴³ s'interessà per la similitud d'objectius comuns expressada per Moriya.¹⁴⁴

141. *Solidaridad Nacional* (5 de novembre de 1940) p.3.

142. Vegeu el Capítol 4.

143. José Millán Astray s'inspirà en el *Bushido* a l'hora de crear la Legió espanyola. Es tracta d'un text on hi ha recopilada l'essència de la vida dels samurais japonesos. Quan aquesta obra es va traduir al castellà, el mateix Millán Astray feu el pròleg on hi deia coses com les següents: «*El Bushido es el código de moral ascética de los samuráis —antiguos guerreros medievales—; su origen es antiquísimo, quizá de hace varios miles de años. Se ajusta a las virtudes del alma japonesa: caballerosa, guerrera, sencilla, de culto profundo a los antepasados y veneración religiosa a su Emperador que representa para ellos a Dios y la Patria [...]»*. Vegeu: Villatoro, M. P., *Millán Astray usó el código samurái para crear la Legión española*, ABC (22 d'octubre de 2015). Vegeu també: RODAO, F. Franco... op. cit. p.122.

144. RODAO, F. *Relaciones... op. cit.*, p.203.

136. RODAO, F. *Relaciones... op. cit.*, p.248-249.

137. Vegeu el punt 4.2.

138. *Solidaridad Nacional* (13 d'abril de 1940) p.4.

139. A la ref.⁸ p.9 (làmines) hi apareix una fotografia de l'acte en la qual, no obstant els assistents no es distingeixen gaire bé, mitjançant una amplifícatió s'aprecia el coronel Seiji Moriya assegut al costat del ministre Beigbeder. La identificació gràfica que en fem aquí concorda amb la que figura al Capítol 1 d'aquest treball.

140. RODAO, F. *Relaciones... op. cit.*, p.248-252.

El 3 de desembre de 1940, a l'Associació de la Premsa de Madrid, el general Castro Girona i els membres de la missió econòmica feren entrega d'un missatge que els periodistes japonesos enviaven als espanyols:

«El general Castro Girona hizo entrega del mensaje en un elocuente discurso en el que resaltó la importancia que la Prensa japonesa dedica a los asuntos de España y abogó por el estrechamiento de relaciones con el Japón. Después de la lectura del mensaje se cantó el Cara al Sol y se aclamó con vítores a España, el Japón y al Manchukuo. [...]»¹⁴⁵

El 24 d'abril de 1941, també després del retorn de la missió, al Circulo de la Unión Mercantil e Industrial, tingué lloc la conferència “La expansión económica y política del Japón en el mundo”. El ponent fou Antonio Robert, enginyer i cap d'estudis i planificació de la Direcció General d'Indústria que formà part de la missió que visità el Japó i el Manxukuo. A la conferència hi assistiren l'ambaixador del Japó i l'encarregat de negocis del Manxukuo, entre altres.¹⁴⁶ Al cap d'un any, el 16 d'abril de 1942, pronuncià al Centre Cultural Militar la conferència “Del Japón legendario de los samurai al Gran Imperio del Asia Oriental”.¹⁴⁷ Parlà de les característiques especials del poble japonès, de la seva assimilació de la civilització occidental, del creixement demogràfic del país i de l'orientació autàrquica de la seva economia:

«El conferenciante, que fue muy aplaudido, terminó poniendo al pueblo nipón como ejemplo a seguir por nosotros para alcanzar España toda la grandeza que se merece.»¹⁴⁸

145. *Diario de Barcelona* (4 de desembre de 1940) p.5.

146. *Diario de Barcelona* (25 d'abril de 1941) p.4.

147. *Diario de Barcelona* (16 d'abril de 1942) p.2.

148. *Diario de Barcelona* (18 d'abril de 1942) p.11.

En definitiva, aquesta missió econòmica era una mostra més de la intenció que hi havia per part del règim franquista de manifestar la seva simpatia envers l'Imperi Japonès en el període de la Segona Guerra Mundial. No obstant això, malgrat el caràcter pretesa-ment comercial de la missió en el context de les relacions diplomàtiques entre tots dos països, la informació i el tractament que en fa la premsa de l'època denoten un caràcter marcadament propagandístic.

2.3. El període posterior a la Segona Guerra Mundial: el refredament

Les relacions diplomàtiques amb el Japó es vegueren afectades per la sortida del ministre Serrano Suñer de la cartera d'Exteriors el setembre de 1942. Coincidint amb l'acabament del cicle de victòries militars de l'Imperi Japonès, el nou ministre Jordana utilitzà la tensió creixent cap al Japó com a preludi del progressiu gir espanyol cap a la neutralitat i per compensar els actes pro-alemanys de Franco. El període d'amistat entre Madrid i Tòquio, que s'havia caracteritzat per l'entrellament mutu mitjançant la propaganda,¹⁴⁹ també es vegué afectat per sentiments d'odi i d'antipatia racial. A més a més, el distanciament amb el Japó era tant geogràfic com cultural. El canvi no es produí ni amb els nazis alemanys ni amb els feixistes italians. No obstant això, la seva situació militar era pitjor que la dels japonesos. Cap a finals de la Segona Guerra Mundial, les relacions amb el Japó patiren un canvi bruscat i la cooperació acabà degenerant en una hostilitat manifesta quan la guerra va canviar de signe. El març de 1945 Franco inclús arribà a especular amb una declaració de guerra, posteriorment rebutjada pels aliats, però que

149. Vegeu el Capítol 3.

serví d'assaig al règim per a una previsible ruptura amb Alemanya i Itàlia i un acostament cap als aliats.⁸

La ruptura amb el Japó s'oficialitzà durant la breu etapa de Lequerica¹⁵⁰ com a ministre d'Exteriors. El 12 d'abril de 1945, Espanya trencà relacions amb el Japó i es tancà la legació de Madrid. No obstant això, el consolat de Barcelona romangué obert.⁴⁴

El 19 d'agost de 1945, deu dies després del llançament de les bombes nuclears a les ciutats d'Hiroshima i Nagasaki per part dels Estats Units, el *Diario de Barcelona* publicà un article titulat “*¡Ha sucumbido un imperio!*”¹⁵¹. L'article comença parlant sobre l'antiguitat de l'Imperi Japonès i les cinc guerres en les quals havia participat als darrers anys. Seguidament, es fa un resum de la política expansionista japonesa:

«*Las manifestaciones expansionistas del Japón, que al ser irrefrenables después le acarrearían la crisis moral y material más tremebunda de su larga existencia [...]»*¹⁵¹.

A continuació, repassa a grans trets la trajectòria de més de seixanta anys de l'Imperi Japonès i acaba amb les següents paraules:

«*Mejor que decirselo aquí al lector, podrá darse cuenta observando el mapa que publicamos en este mismo número, así como el límite máximo de la expansión alcanzado por esta funesta política imperialista, específica causa de la ruina de su Imperio, [...]»*¹⁵¹.

D'aquest canvi de to es dedueix que la intensificació de relacions diplomàtiques entre tots dos països va ser només una bombolla creada artificialment durant, sobretot, els primers anys de la Segona Guerra Mundial, motivada per les conveniències polítiques del moment. A mesura que s'anava acostant la derrota del bloc de l'Eix, l'interès de Franco per l'Imperi Japonès va anar minvant, fins a apagar-se completament. Es va tornar a la situació anterior, durant la qual les relacions diplomàtiques eren més aviat poques i s'ajustaven a les necessitats reals. El consolat del Japó a Barcelona esmenta que, un cop acabada la Segona Guerra Mundial, la posterior relació entre Catalunya i el Japó durant el franquisme va ser molt escassa.¹²¹ En aquest sentit, és important mencionar que, segons la informació trobada a la premsa, l'any 1962, Juan Delgado Grau, fill de Georges Delgado Lauger i secretari del seu pare durant la seva etapa com a cònsol, tancava el cercle i es convertia en cònsol del Japó a Barcelona.¹⁵²

150. José Félix Lequerica va ser un polític i diplomàtic espanyol que va ocupar el càrrec de ministre d'afers exteriors l'any 1944 després de la mort de Jordana. Des del seu càrrec va intentar trencar la vinculació amb les potències que s'intuïa que serien derrotades a la guerra — amb les quals el règim franquista havia mantingut relacions amistoses — entre elles l'Imperi Japonès. Cal destacar com a exemple que, després de la massacre de Manila, en la qual es van veure afectats ciutadans espanyols, va lliurar al ministre plenipotenciari japonès a Madrid, Yakishiro Suma, una notificació de la ruptura de relacions entre tots dos països.

151. *Diario de Barcelona* (19 d'agost de 1945) p.11, vegeu també l'Annex 36.

152. *La Vanguardia Española* (11 de febrer de 1962) p.25.

3. ASPECTES PROPAGANDÍSTICS

A la Barcelona de postguerra, la propaganda relacionada amb els règims nazi i feixista va jugar un paper important a l'hora de mostrar la simpatia i el suport de Franco envers aquestes potències de l'Eix. Quant a l'Alemanya nazi, Heinrich Himmler es passejà per la ciutat i també es realitzaren actes culturals, com l'actuació de les Joventuts Hitlerianes al Palau de la Música. Pel que fa als feixistes italians, el comte Ciano realitzà una visita i també s'exhibiren diferents complicitats i homenatges italo-espanyols.¹ Paral·lelament, la intensificació de les relacions amb el Japó originà una situació similar, dificultada per l'allunyament geogràfic i cultural entre tots dos països. No obstant, aquesta voluntat propagandística quedà plasmada a Barcelona a través de diverses accions, algunes de caràcter més polític i d'altres més culturals, encaminades a vèncer el descoïneixement que hi havia respecte al país nipó.

3.1. El foment de la lluita contra el comunisme: personalitats japoneses a Barcelona

Acabada la Guerra Civil, les relacions del règim franquista amb l'exterior es trobaven en mans dels sectors més ideologitzats, caracteritzats per un anticomunisme exacerbat i el rebuig de la democràcia. La voluntat de ser al costat de l'Alemanya nazi i la Itàlia feixista es troba en el seu punt àlgid. Aquest conjunt de fets va fer que el règim de Franco i els japonesos se sentissin identificats amb un enemic comú: el comunisme.⁶

En aquest escenari, el 2 de novembre de 1939 arriben a Barcelona diverses personalitats japoneses a bord del *Donizzetti*, amb la intenció de visitar les principals capitals espanyoles.¹⁵³ Entre els hostes il·lustres hi figuraven Keizico (sic) Inomata, secretari del ministeri de l'Interior i de Negocis Estrangers del Japó, i Hidejiro Mihada, secretari de l'ambaixada de Roma, així com Zin Igarasi, un alt funcionari del ministeri de l'Interior i de Negocis Estrangers del Japó. Romangueren a Barcelona fins el diumenge 5 de novembre i després visitaren Saragossa, Madrid i Toledo, entre altres

153. *Solidaridad Nacional* (3 de novembre de 1939) p.2.

poblacions. Tots tres eren internacionalment destacats per la seva lluita contra el comunisme i vingueren a Espanya convidats pel Comitè de Información y Actuación Social (CIAS): «*Con objetivo de estudiar sobre el terreno la dolorosa experiencia que sufrió la zona roja bajo el mandato de los comités soviéticos.*»¹⁵⁴

En arribar a Barcelona, foren rebuts per Lagarriga, secretari general del Comitè de Información. A la tarda, visitaren les txeques¹⁵⁵ i, també el mateix dia, el governador civil, Wenceslao González Oliveros, els complimentà a l'Hotel Ritz.¹⁵⁶ L'endemà, visitaren les insitucions d'Auxilio Social, acompanyats pel secretari general i cap de premsa del CIAS.¹⁵⁴ També anaren a la Diputació¹⁵⁸, on Antoni Maria Simarro i Puig, el seu president, els va rebre i acompanyar per les diferents dependències del Palau. En acabat, es dirigiren a l'Ajuntament, on foren obsequiats amb un aperitiu per part de Bonet del Río, l'alcalde accidental. També participaren en l'acte diversos tinentes d'alcalde i consellers.¹⁵⁴ A més a més, se'ls hi va fer entrega d'un vi d'honor.¹⁵⁷ Dinaren a Montjuïc i a la tarda visitaren el CIAS.¹⁵⁸ Amb motiu de la seva visita, hi va tenir lloc un debat antimarxista entre els diferents elements que agrupava aquest comitè.¹⁵⁴

El dia 4 arribà Yano, l'ambaixador del Japó, per tal d'acompanyar els il·lustres hostes en el seu viatge per Espanya. Visitaren el castell de Montjuïc i el fossar on els generals Goded i Burriel havien estat executats. També van aturar-se a les dependències utilitzades

pels republicans com a masmorres. Al migdia van ser convidats a l'Hotel Ritz pel governador civil de la província, on se'ls va oferir un dinar. Amb les personalitats japoneses i González Oliveros també s'hi trobaven el governador militar, Simarro, president de la Diputació, Bonet del Río, alcalde accidental de la ciutat, el marquès de Rebalso, cap superior de la policia, el doctor Gimeno¹⁵⁹, rector de la Universitat, el cònsol del Japó de Barcelona¹⁶⁰ i el reverend Escursell,¹⁶¹ entre altres.¹⁶²

Visita d'il·lustres personalitats japoneses en el marc de "La lluita contra el comunisme". Autoritats japoneses i locals en un moment de l'acte. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. Pérez de Rozas. 03/11/1939. Número de registre: 56122. Codi de classificació: L100 Cultura.

154. *La Vanguardia Española* (4 de novembre de 1939) p.1

155. Instal·lacions usades per milicians del bàndol republicà durant la Guerra Civil, sobretot pels sindicats d'esquerres i comunistes, per detenir, interrogar, jutjar de forma sumaríssima i executar sospitosos de simpatitzar amb el bàndol contrari.

156. *Solidaridad Nacional* (4 de novembre de 1939) p.4.

157. *Solidaridad Nacional* (4 de novembre de 1939) p.3.

158. *La Vanguardia Española* (3 de novembre de 1939) p.1.

159. Entenem que aquí el diari es refereix al catedràtic Emilio Jimeno, rector de la Universitat de Barcelona els anys 1939-1940. Vegeu: <http://www.bib.ub.edu/fileadmin/autoritats/rectors.htm>.

160. Com que la notícia no especifica el nom del cònsol, no sabem amb exactitud si ja es tractava de Yoriyoshi Saita, qui feia una setmana que havia pres possessió del càrrec, o si encara es tractava de Georges Delgado Lauger.

161. Vegeu el punt 3.2.

162. *La Vanguardia Española* (5 de novembre de 1939) p.3.

En declaracions a la Jefatura de Prensa del CIAS, Inomata, secretari del ministre de Negocis Estrangers del Japó, començà parlant de la tasca que emprengué el Japó contra el comunisme. Seguidament, definí la posició del seu país amb les paraules següents:

«[...] No es sencillo explicar en términos que sean fácilmente comprensibles en Occidente, lo que es el nuevo espíritu japonés; pero de una manera general, podría decirse que tiene mucho del espíritu fascista italiano y no menos del espíritu que Franco encarna.[...]»¹⁶³

Visita d'il·lustres personalitats japoneses en el marc de "La lluita contra el comunisme". Autoritats japoneses i locals en un moment de l'acte. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. Pérez de Rozas. 03/11/1939. Número de registre: 56121. Codi de classificació: L100 Cultura.

Continuà assenyalant les grans diferències que hi havia entre la URSS i el Japó i de la intenció d'aquest de continuar amb la seva campanya antimarxista. Llavors Inomata respongué aquesta pregunta del periodista de la manera següent:

«—¿Podría decirnos usted cuál es la posición de su país respecto de Francia y Inglaterra? —Desde el punto de vista de la ideología, el Japón no puede ir de acuerdo con Francia e Inglaterra. Esos son dos países democráticos, y ya he explicado antes que el espíritu del nuevo Japón no es precisamente el democrático. Por otro lado, Inglaterra ha causado al Japón en China todo el daño que ha podido. El pueblo japonés está muy resentido contra Inglaterra.»¹⁶³

El contingut de les declaracions fetes pels emissaris japonesos i la rebuda i atencions que se'ls hi dispensaren posen de relleu la voluntat del règim franquista, el mateix any 1939, de contrarestar qualsevol rastre dels corrents comunistes que hi poguésser haver a la ciutat de Barcelona.

3.2. Les conferències de Pedro M. Escursell Marsá

Les perspectives de tenir al Japó com a aliat van fer que es difongués una imatge idealitzada del país oriental. S'intentaven ressaltar unes semblances que, de fet, no es corresponien amb la realitat.¹⁶⁴ En aquest context, el sacerdot salesià Pedro M. Escursell Marsá¹⁶⁴ fou una peça clau en la divulgació de propaganda japono-fila a l'Espanya franquista de postguerra. Tot i la seva voluntat d'arribar a ser agregat cultural o capellà de la legació del Japó, mai no ho va aconseguir.¹⁶⁵ Aquest fracàs, atribuït a l'arribada de Méndez de Vigo com a ambaixador del Japó,¹⁶⁶ el portà, una vegada a Espanya,

163. ABC de Sevilla (9 de novembre de 1939) p.10, ABC (9 de novembre de 1939) p.7 i Solidaridad Nacional (8 de novembre de 1939) p.1.

164. A la premsa catalana, abans de la Guerra Civil, signava els seus articles com a Pere M. Escursell.

165. RODAO, F. *Relaciones... op. cit.*, p.33.

166. Ens referim a Santiago Méndez de Vigo y Méndez de Vigo. Fou ambaixador d'Espanya al Japó des del 1932 al 1945. Es tracta

a autoproclamar-se representant oficial del Japó^{167,168} o portador d'un missatge de salutació del govern japonès al govern espanyol.^{169,170} Escursell era considerat un personatge molt popular en aquells anys,^{171,172} a causa dels seus actes pro-Japó, sovint patrocinats per la Jefatura provincial de les FET i les JONS,^{173,174} Prensa y Propaganda,¹⁷¹ la Jefatura Provincial de Propaganda¹⁶⁸ i els ajuntaments de les ciutats on anava. Es tractava d'actes als quals hi assistien altes personalitats, com la muller del *caudillo*,¹⁷⁵ l'alcalde de Barcelona, Miquel Mateu,¹⁷⁶ el bisbe de Madrid-Alcalá,¹⁷⁷ jerarques de la Falange i les JONS¹⁷⁷ i autoritats locals. Algunes de les poblacions catalanes que acolliren les seves divulgacions foren Barcelona,¹⁷⁸ Molins de Rei,¹⁷⁹ Girona,¹⁸⁰ Tortosa,¹⁸⁰ la Bisbal d'Empordà,¹⁷³ Camprodon,¹⁸¹

i l'Hospitalet de Llobregat¹⁸². La seva conferència per excel·lència fou "El Japón Moderno"¹⁸³, la qual reproduí al llarg de dos anys per diferents indrets de tot Espanya. El contingut exacte d'aquestes conferències variava segons l'ocasió, ja que el missioner era coneixedor d'un gran nombre de curiositats diverses i amenes. Tanmateix, sabem que alguns dels temes més divulgats foren les característiques de la vida d'una família benestant japonesa¹⁷⁹ i l'estat del catolicisme al Japó, així com detalls del seu viatge per Espanya.¹⁸⁴ En altres ocasions, també parlà del menjar japonès, de la vida dels obrers japonesos, dels problemes causats per la tuberculosi al país, de l'organització deficient dels hospitals, de l'extensió de la lepra i de la situació de la dona japonesa i dels seus fills.¹⁷⁸ Altres temes recurrents eren els costums dels japonesos, la seva indumentària o els aspectes laborals i de producció.¹⁷⁹ També mencionava temes com el sentiment artístic dels japonesos, l'estès costum de viatjar o la seva afició per desenvolupar la memòria.¹⁷⁸ Acostumava a ressaltar l'obra missionera del Japó i l'Extrem Orient,¹⁸⁵ tot posant èmfasi en la tasca de cristianització iniciada per Sant Francesc Xavier en aquell país.¹⁷⁹ Tot i la diversitat de temes, la conferència sempre solia durar dues hores i mitja¹⁷¹ i estava dividida en tres parts, diferenciades per una audició de música japonesa.^{167,186} Alguns dels altres elements utilitzats per amenitzar el seu discurs solien ser pel·lícules sobre viatges pel Japó,¹⁷⁸ un gran nombre de projeccions diferents sobre el país.^{181,184} En ocasions arribaven

de l'oncle d'Íñigo Méndez de Vigo Montojo, ministre d'educació, cultura i esports (26 de juny de 2015 - 7 de juny de 2018) i portaveu del govern espanyol (4 de novembre de 2016 - 7 de juny de 2018) dels governs presidits per M. Rajoy.

167. *La Vanguardia Española* (15 de juliol de 1939) p.3.
 168. *La Vanguardia Española* (24 de novembre de 1939) p.5.
 169. *La Vanguardia Española* (21 de setembre de 1939) p.9.
 170. *Solidaridad Nacional* (27 de juliol de 1939) p.2.
 171. BASTARRICA, J. L. *Como el fuego de sus fábricas. Presencia salesiana en Baracaldo (1897-1985)*. Pamplona: Ediciones Don Bosco, Publicaciones de la comisión de estudios Salesianos (CEHIS), (19 de març de 1987) p.145.
 172. Ens referim a l'any 1939 i principis de la dècada dels 40.
 173. RUIJ, LL. "El primer ajuntament franquista de la Bisbal d'Empordà", *Estudis del Baix Empordà*, 2010, Volum 29, p.364 (ISSN 1130-8524).
 174. *La Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista* era el partit únic del règim franquista. També era conegut popularment amb el nom de *Movimiento Nacional*.
 175. *La Vanguardia Española* (27 d'agost de 1939) p.13.
 176. *La Vanguardia Española* (18 de juliol de 1939) p.12.
 177. *ABC* (24 de setembre de 1939) p.18.
 178. *Solidaridad Nacional* (15 de juliol de 1939) p.1.
 179. *La Vanguardia Española* (2 d'agost de 1939) p.11.
 180. *ABC de Sevilla* (13 de desembre de 1939) p.14.
 181. *Diario de Barcelona* (11 de setembre de 1941) p.10.

182. Vegeu la imatge, en aquest capítol, de l'anunci de l'acte "El Japón Moderno" que se celebrà al Cine Olivares de l'Hospitalet de Llobregat.
 183. Tot i que en dues ocasions la titulà *Cosas de Oriente, Curiosidades Japonesas* (vegeu ref.186) i, en una altra, *Tradiciones de Occidente en el Oriente*; vegeu *Solidaridad Nacional* (11 de desembre de 1941) p.3.
 184. *La Vanguardia Española* (18 de juliol de 1939) p.14.
 185. *Solidaridad Nacional* (9 de setembre de 1939) p.6.
 186. *Diario de Barcelona* (29 de juny de 1941) p.12.

a un total de 540¹⁸⁰ i s'hi podien observar, entre altres, escenes de festes i costums del Japó, així com fotografies de la vida dels neòfits catòlics japonesos, conversions, batejos o primeres comunions.¹⁸⁷ En els seus actes es podien veure banderes del Japó, d'Espanya i de la Falange¹⁸⁸ i solien finalitzar amb els himnes d'Espanya i el Japó.¹⁸⁴ Com que la primera tornada d'Escursell a Espanya fou el 1939, aprofità per dotar els seus actes d'un caràcter benèfic. Els diners recaptats es destinarien a la reconstrucció de les esglésies cremades durant la guerra.^{187,181,185}

Al marge de Catalunya, també tenim constància que va predicar el seu missatge a Barakaldo,¹⁷¹ Burgos,¹⁷⁵ Madrid,¹⁶⁹ Sant Sebastià,¹⁸⁹ Salamanca,¹⁸⁵ Bilbao,¹⁹⁰ Vitòria,¹⁶⁷ Sevilla¹⁸⁸, Tenerife¹⁹¹, Jaca¹⁹², Jerez¹⁹³ i Manacor¹⁹⁴. Escursell també va dur a terme el que anomenà conferència íntima.¹⁹⁵ També tenim constància que en algun acte anava vestit amb indumentària japonesa¹⁹⁶ i que en alguna ocasió:

«Terminó esta amenísima disertación dando vivas al Japón en lengua nativa —que previamente enseñó al público el P. Escursell— a Franco y a España.»¹⁹²

187. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1941) p.10.

188. *ABC de Sevilla* (17 d'octubre de 1939) p.10.

189. *La Vanguardia Española* (26 de setembre de 1939) p.13.

190. *ABC* (13 de setembre de 1939) p.10.

191. *El día* (4 d'abril de 1940) recuperat a *El día digital* (4 d'abril de 2001).

192. *La Unión* (30 de maig de 1940).

193. *Jerez católico. Periódico popular de propaganda* (9 d'octubre de 1939).

194. DOMÍNGUEZ, D.; FEBRER, M. "El teatro principal (1922-1969)", *V Jornades d'estudis locals de Manacor*, 2009, p.22.

195. Un exemple seria la que feu a principis de juliol de 1939 a casa de la senyora Dolores Guix, vídua de Peris Mencheta, periodista valencià i diputat al Congrés dels Diputats (1 d'abril de 1898 - 27 de març de 1903). Vegeu la ref.¹⁷⁸.

196. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1941) p.10.

L'any 1939 Escursell anuncià que la seva arribada a Barcelona era fruit de la seva voluntat de cooperar en la reconstrucció de "la província salesiana tan castigada por los marxistas en la época de su dominación" (Catalunya).¹⁹⁷ Entre les nombroses visites que realitzà durant la seva estada, dues foren a l'alcalde de Barcelona. El dia 30 de juny parlà amb l'alcalde accidental Simarro¹⁹⁸ i el 8 de juliol amb l'alcalde Mateu:

«[...] En la extensa entrevista que celebró con el señor Mateu le informó detalladamente de la creciente simpatía con que los japoneses seguían las incidencias de la lucha empeñada por la España inmortal contra los enemigos de la civilización, y se refirió a la emoción que en Tokio produjo la noticia de la liberación de Barcelona y la que proclamaba la victoria total del invicto Ejército de Franco sobre el bolchevismo. [...]»¹⁹⁹

Durant la trobada també mencionà com es rebé al Japó la notícia de la victòria de Franco:

«[...] le dio cuenta de la admiración que en el Imperio del Sol Naciente se siente por nuestro Caudillo, así como de las grandes y espontáneas manifestaciones que se formaron en Tokio al conocerse la noticia de la liberación de Barcelona. [...]»²⁰⁰

Un dels actes més destacats d'aquest primer període d'Escursell a Barcelona fou la conferència "El Japón Moderno", que realitzà al Palau de la Música Catalana el 16 de juliol de 1939. Les invitacions d'aquesta conferència podien recollir-se tant al Palau de la Música com a les parròquies de la ciutat.¹⁶⁷ A l'Arxiu General de la

197. *Solidaridad Nacional* (29 de juny de 1939) p.2.

198. *La Vanguardia Española* (1 de juliol de 1939) p.2.

199. *La Vanguardia Española* (9 de juliol de 1939) p.3.

200. *Solidaridad Nacional* (9 de juliol de 1939) p.2.

Diputació de Barcelona hi hem trobat una invitació de l'acte.²⁰¹ Aquest fet és un indicador de la voluntat del salesià perquè als seus actes hi assistissin el màxim nombre d'autoritats locals i també del suport que rebia. A part d'aquesta invitació, també hi hem trobat un altre document gràfic que evidencia el caràcter propagandístic dels actes realitzats pel salesià.

Sobreposades a la imatge d'una escena protagonitzada per una parella japonesa vestida amb roba tradicional enmig d'un paisatge típic del país, destaquen, amb lletres grans i gruixudes, les paraules “Acto de simpatía Pro-Japón”. A la part superior s'hi troben els detalls pràctics: l'hora, la data i el lloc de la conferència. Separat de la resta i, perquè sigui ben visible, també hi ha escrit “¡Viva Franco! ¡Arriba España!”. Amb una cal·ligrafia acurada es pot llegir el títol de la conferència al centre de la imatge. A sota, s'hi especifiquen els continguts de l'acte, al marge de la veu del conferenciant, anunciat a continuació en lletra majúscula: “Pedro Escursell, Párroco Salesiano de Tóquio, Representante Oficial del Japón”. L'últim missatge destacat és que es tracta d'una acte benèfic i que els diners recollits es destinaran a la reconstrucció de les parròquies destruïdes durant la guerra. També s'especifica que el preu és de 3 pessetes, una quantitat considerable a l'època. Per últim, l'anunci indica on es poden obtenir les invitacions.²⁰²

Anunci de l'acte pro-Japó al Palau de la Música el 16 de juliol de 1939. Centre de Documentació de l'Orfeó Català (ref.203).

Les cròniques de l'acte afirmen que l'espai estava totalment ple.²⁰⁴ A més :

«El padre Escursell explicó en que forma se interesado, inmediatamente después de producirse el Alzamiento, el Japón, por la España que acaudilla Franco y transmitió a la ciudad el saludo que por su mediación le dirigía la capital del Japón.»¹⁸⁴

«El P. Escursell hizo patente toda la simpatía del Japón hacia España, y cómo el país se interesó por nuestra guerra de Cruzada. Asimismo transmitió el saludo de la ciudad de Tokio a Barcelona.»²⁰⁴

«El conferenciante fue muy aplaudido y felicitado por su interesante y patriótica disertación.»²⁰⁴

Segons les evidències, l'alcalde Mateu donava suport explícit a l'activitat propagandística d'Escursell, com es

201. Vegeu l'Annex 37.

202. Per a una entrada numerada de l'acte vegeu l'Annex 38.

203. A l'Arxiu de la Diputació de Barcelona també se n'hi pot trobar una còpia (núm. ref. 4324 exp. 107).

204. *Solidaridad Nacional* (20 de juliol de 1939) p.3.

posa de manifest a través del telegrama que envià a Tòquio el dia següent de la conferència. Hi deia el següent:

«Ciudad Barcelona en acto simpatía pro Japón testimonio su afecto a la ciudad de Tokio en la magna conferencia dada por el padre Escursell, párroco católico de Mikawajima.»^{176,205}

Anunci de l'acte "El Japón Moderno" al Cine Olivares de l'Hospitalet de Llobregat el dia 25 de maig de 1941. AMHL 819 CA 0000501; Mercè Gómez (ref.²⁰⁶).

Aquesta, però, no fou l'única ocasió en la qual Escursell actuà al Palau de la Música. Dos anys més tard, després de la seva gira ininterrompuda de més de 500 conferències²⁰⁷ pel territori espanyol, hi retornà el 29 de juny de 1941.^{208,209,210}

205. *Solidaridad Nacional* (18 de juliol de 1939) p.2.

206. <https://portalimatges.l-h.cat/fotoweb/archives/5001-Cartells-i-programes/Cartells/AMHLCA0000501.jpg?info#?c=%2Ffotoweb%2Farchives%2F5001-Cartells-i-programes%2FCartells%2F>

207. Vegeu la imatge de l'anunci de l'acte a l'Hospitalet de Llobregat.

208. *La Vanguardia Española* (29 de juny de 1941) p.3.

209. *Solidaridad Nacional* (29 de juny de 1941) p.3.

210. *Solidaridad Nacional* (1 de juliol de 1941) p.3.

Hem pogut localitzar també un anunci de la conferència que va fer el 25 de maig de 1941 al Cine Olivares de l'Hospitalet de Llobregat²⁰⁷. Damunt d'una sobreposició d'imatges, on novament s'aprecia el paisatge japonès i dues dones vestides amb la roba típica del país, ressalten les lletres que componen el títol de la conferència: "El Japón Moderno". La part superior de l'anunci proporciona informació sobre el lloc, la data i l'hora de l'acte. A sota, i amb una tipografia més petita i discreta, s'esmenten els patrocinadors. Després del títol, a la meitat inferior, es dona a conèixer Escursell: "Párroco Salesiano de Tóquio y Enviado oficial del Japón". Seguidament, s'informa sobre el desenvolupament de la sessió i, finalment, es prega puntualitat perquè es té previst que l'acte sigui de llarga durada. S'especifica, també, on es poden anar a buscar les invitacions. Subratllat i en lletra negreta es fa constar que ja s'havia fet la conferència més de cinc-cents vegades i que havia estat un gran èxit per tot Espanya. Es tractava un cop més, doncs, d'un acte propagandístic.

Pel que fa a les grans ciutats, el missioner també divulgà el seu missatge al cinema Capitol de Madrid:

*«La Empresa del Cine Capitol ha cedido generosamente la sala a la Jefatura Provincial del Movimiento, facilitando la organización del acto en todos sus detalles.»*¹⁷⁷.

*«El ilustre misionero salesiano, que tan intensa labor hispanista ha desarrollado en el Japón, disertó con admirable amenidad sobre la vida del lejano Imperio.»*²¹¹.

Escursell, anunciat com a: «[...] párroco salesiano de Tokio y fervoroso propagandista de España en el Japón, dónde cuenta con unánimes simpatías y goza de

211. *ABC* (27 de setembre de 1939) p.19.

mucha popularidad, [...]» «[...] manifestó que es portador de un mensaje oficial del Gobierno japonés para el Generalísimo.»¹⁹⁰

Aprofità també per explicar: *«[...] el emocionante momento de izar allí la primera bandera nacional después de ser bendecida por él.»¹⁹⁰*

Pel que fa al finançament dels seus actes, a part del patrocini de les FET i les JONS, n'hem trobat diferents referències. El cinema Capitol no va ser l'únic en fer-se càrrec de les despeses derivades dels seus actes.¹⁹⁰ El 22 d'abril de 1940, quan Escursell feu parada a Manacor, on celebrà el seu acte, patrocinat per la Delegació Provincial de Propaganda de la Secció Femenina, l'empresa del teatre també es va fer càrrec de les despeses del local, del fluid elèctric i del personal.¹⁹⁴ En aquest cas, però, les cròniques de l'acte esmenten que no tingué un èxit excessiu, malgrat que les paraules del salesià s'ajustaven als cànons del moment:

«[...] El enviado del Japón, nuestro paisano el sacerdote salesiano habla de la conveniencia y de las posibilidades de un tratado hispano-japonés de intercambio cultural, hace hincapié sobre el altísimo significado que tiene el envío de los mensajes de salutación al liberador de España, y la prueba de afecto que representa el regalo de una espléndida muñeca construida en el Japón a la hija del Caudillo.»²¹²

Veiem, doncs, com en les conferències, Escursell es dedicava a aspectes divulgatius de la cultura japonesa i, a més, buscava promocionar un tractat hispano-japonès d'intercanvi cultural. L'Ajuntament de la Bisbal d'Empordà també finançà un dels actes d'Escursell:

212. "1940 en Manacor, un serial de Rafael Ferrer Massanet"; *Perlas y Cuevas*; núm. 84 (1-14 de febrer de 1992) p.8.

«[...] El 6 de juny de 1941 s'acorda subvencionar una conferència —“acto cultural y patriótico”— sobre “El Japon Moderno”, a càrrec del “reverendo padre Pedro Escursell, párroco de Tokio”. [...]»¹⁷³

L'any 1942 Escursell, tot i no abandonar les conferències presencials, s'apartà una mica dels escenaris i decidí continuar la seva tasca propagandística a través de la retransmissió de música japonesa a Ràdio Barcelona.²¹³ També hi ha referències, almenys del dia 26 de març d'aquell any a les vuit del vespre, de la retransmissió de parts de les seves conferències.²¹⁴ L'última de les seves conferències de la qual es té constància és la del 22 de febrer de 1942.²¹⁵

Escursell sovint era rebut per alts càrrecs del règim. Per exemple, el dia 28 de juliol de 1939 el capellà aprofità per reunir-se amb el general en cap de la Quarta Regió Militar.¹⁷⁰ A finals d'agost del mateix any es trobà amb el ministre de governació, a qui li entregà uns llibres en nom del príncep Konoye.^{216, 217} Durant el mateix període, el seu nom també era recurrent a la premsa de l'època. Per exemple, el 30 de setembre del mateix any sortí publicat a la revista *Destino* un article sobre el catolicisme a l'orient. Sota el títol *La fe de España en Oriente*, s'esmentà el missioner Escursell com a portador de bones notícies per haver anunciat que al Japó s'havia declarat el catolicisme religió oficial, juntament amb el xintoisme.²¹⁸

213. *Destino*; any V, núm. 205, (21 de juny de 1941) p.10.

214. *Solidaridad Nacional* (26 de març de 1942) p.2.

215. *Diario de Barcelona* (22 de febrer de 1942) p.4.

216. Primer ministre del Japó durant els anys 1937-1939 i 1940-1941. Era el cap del govern nipó quan va començar la segona guerra sino-japonesa.

217. *La Vanguardia Española* (29 d'agost de 1939) p.11.

218. *Destino* (30 de setembre de 1939) p.8.

En definitiva, el contingut de les conferències d'Escursell n'evidencia el seu caràcter propagandístic i la voluntat de promoure un acostament cultural. Rebé el suport dels alts càrrecs del règim i a Barcelona, en concret, el suport directe de l'alcalde Mateu. Hi havia, doncs, la intenció de promoure una visió idealitzada del país asiàtic i de mostrar l'Imperi Japonès com un règim amic, d'una manera comparable a com s'estava fent en aquells moments a la ciutat amb els règims nazi i feixista.

Però quin era l'origen d'Escursell? Nascut l'any 1897 al barri de Sarrià de Barcelona,²¹⁹ el missioner salesià Pedro Escursell²²⁰ era llicenciat en ciències històriques i advocat pertanyent a l'Il·lustre Col·legi de Barcelona.¹⁹⁷ La seva tasca de missioner al Japó s'inicià el 1929, tal com fa constar, el gener d'aquell mateix any, en un article publicat a la revista *Unión Misional del Clero*, en el qual agraeix als bisbes, capellans i seminaristes catalans, així com a les autoritats i al poble, el fet d'haver estat designat per ocupar una plaça a la missió evangelitzadora de Kyūshū (Miyazaki).²²¹ L'any 1932 projectà la construcció d'una església catòlica a Beppu²²², inaugurada quatre anys més tard.^{223,224}

219. Inspecció Salesiana de "Santiago Mayor". León: núm. 32 (24 de gener de 2004) p.35.

220. Fill de Miguel Escursell i Maria Marsá, i germà petit de Miguel i Antonio, segons es dedueix de l'esquela de la seva mare publicada a *La Vanguardia Española* (29 de novembre de 1929) p.2 i (24 de novembre de 1929) p.3.

221. *La Vanguardia Española* (8 de gener de 1929) p.18.

222. Localitat situada al sud del Japó a la illa de Kyūshū.

223. *Esplai: Suplement il·lustrat d'El Matí*. (3 d'abril de 1932) p.5.

224. *Agricultura i ramaderia*, núm. 7 (juliol de 1936) p.134.

«[...] De no fa pas gaires dies hem obert una Casa d'aquestes a Beppu, i malgrat la repugnància que senten els japonesos de rebre l'almoïna i l'ajut d'un estranger, ja hi tenim moltes criatures recollides.»^{224,225}

També publicà, almenys en tres ocasions, a *El Matí*. En un article seu titulat "El brillant esdevenidor de Tòquio, la segona ciutat del món", Escursell vaticinava una gran esplendor a la capital japonesa, tot fent un repàs de la seva història i comparant-la amb les potències del moment.²²⁶ En les seves altres publicacions fa afirmacions com les següents sobre la premsa japonesa:

«Democratització del Japó. Es deu en gran part a les campanyes periodístiques. La història del periodisme japonès és la lluita contra el Govern a favor de les llibertats del poble. Per això més d'un editor ha hagut de veure's a la presó.

El més gran triomf periodístic fou quan atorgaren al poble el dret a votar. Aquella fou la veritable aurora de la democratització del Japó, i del progressiu augment dels drets del poble. [...]»²²⁷.

Era l'any 1933. El setembre de l'any següent, després d'haver estat cinc anys al país, ja no dubtava d'escriure el següent:

«[...] Es pot, doncs, assegurar, sense necessitat d'ésser profeta, que la raça japonesa està destinada a jugar un gran paper en l'època actual i a predominar,

225. En aquest article publicat a *Agricultura i Ramaderia* Escursell denunciava com els pagesos japonesos, davant l'escassetat de recursos econòmics, enviaven els fills a lluitar al cos de voluntaris de l'exèrcit japonès a Manxúria i com venien, no solament les filles grans sinó també les petites, a les cases de prostitució.

226. *Esplai: Suplement il·lustrat d'El Matí* (29 de gener de 1933) p.8.

227. *El Matí* (1 de juny de 1933).

sense discussió, damunt les altres races que poblen el continent asiàtic.»²²⁸

També des del Japó, escrigué diversos articles per a la revista *Esplai*.^{229,230,231,232} En un d'ells, de l'any 1934, comentà les conseqüències dramàtiques després del pas d'un tifó d'una manera molt més crítica:

«[...] Per què Déu castigarà tant durament i repetidament, com cap altra, aquesta nació? pregunta que jo em faig cada vegada que tinc notícia d'una calamitat com la passada. Per força serà per dos motius: Primer per humiliar aquest país i treure-li del cap els fums de domini universal produïts per l'esperit de supèrbia, que és el pecat dominant d'aquesta raça. I, segon, perquè torni la mirada vers Déu i abandoni el materialisme que ha envaït el seu cor.»²³⁰

En aquests articles previs al seu retorn a Espanya, no s'observa la càrrega política del que acabaria difonent uns anys més tard. En realitat, sobretot pel que fa a aquest darrer article, es tracta de tot el contrari: en lloc de ressaltar les virtuts dels nipons, com faria més endavant, en feia crítica, utilitzant uns arguments que no tornaria a recuperar a partir de 1939.

Després del seu retorn, un cop passada la seva fase de conferenciant, no tornem a trobar notícies del missioner fins l'any 1953, quan Escursell celebrà les

noces de plata de la seva ordenació sacerdotal. L'acte tingué lloc el dia 12 d'abril al temple del Sagrat Cor de Jesús del Tibidabo.²³³ Nou anys després, el 1962, sortiren designats al BOE els nous directors tècnics dels col·legis d'ensenyament mitjà. En l'apartat del rectorat de Barcelona, s'esmenta Escursell com a nou director del Col·legi San José, ubicat al carrer Rocafort número 42.²³⁴ Pedro M. Escursell Marsá va morir al barri de Rocafort de Barcelona l'1 de març de 1982, a l'edat de 85 anys.^{219,235}

228. *El Matí* (11 d'octubre de 1934).

229. ESCURSELL, P. M. "Miyajima, l'illa temple". *Esplai, Il·lustració Catalana*, núm. 151 (21 d'octubre de 1934) p.507.

230. ESCURSELL, P. M. "El més fort tifó del món". *Ibid.* núm. 154 (11 de novembre de 1934) p.535.

231. ESCURSELL, P. M. "Kioto, la Roma del Japó". *Ibid.* núm. 171 (10 de març de 1935) p.744.

232. ESCURSELL, P. M. "El Japó i les seves fonts termals". *Ibid.* núm. 203 (20 d'octubre de 1935) p.1179.

233. *La Vanguardia Española* (9 de juliol de 1953) p.13 i (14 de juliol de 1953) p.16.

234. *Boletín Oficial del Estado*, núm. 85 (9 d'abril de 1962) p.4748.

235. Per a una fotografia de la seva làpida al cementiri de Sarrià a Barcelona vegeu l'Annex 39.

4. EL MANXUKUO, UN ESTAT SATÈL·LIT DE L'IMPERI JAPONÈS

Malgrat que formalment el Manxukuo representava un estat independent, va ser un estat satèl·lit de l'Imperi Japonès que va existir entre els anys 1932 i 1945. El territori manxú fou conquerit pels japonesos l'any 1931, a la batalla de Mukden,²³⁶ pretext que van utilitzar els nipons per proclamar-ne la independència. Tot i que el seu govern estava dirigit per ministres manxús, existia en paral·lel un Consell d'Estat per a Assumptes Generals, integrat en la seva totalitat per funcionaris japonesos, els quals tenien potestat per aprovar o rebutjar les decisions del govern manxú. A més, aquest organisme tenia també la facultat legal de designar i cesar els funcionaris i controlar el pressupost de l'estat. Aquest conjunt de fets va conduir la comunitat internacional a considerar el Manxukuo com un estat titella, dirigit des de Tòquio. En aquest sentit, pel que fa al règim franquista, les relacions que s'establiren amb el Manxukuo en realitat foren concebudes per donar suport a l'Imperi Japonès.

236. La Batalla de Mukden o també anomenada incident de Mukden va tenir lloc l'any 1931 al nord de Manxúria quan un tram del Ferrocarril de Manxúria (companyia de propietat japonesa) va ser dinamitat. L'exèrcit japonès va atribuir l'atac als xinesos, fet que els va proporcionar un casus belli per justificar l'annexió de Manxúria per part del Japó.

4.1. El règim franquista i el Manxukuo

L'Espanya franquista fou un dels primers estats que va reconèixer el Manxukuo.

«[...] De esta forma, mientras que Japón se convertiría en el octavo país en reconocer al Gobierno de Franco, la España franquista sería el quinto país en reconocer el Manchukuo —estado que desaparecería en 1945— después de Japón, la República Dominicana, El Salvador e Italia.»²³⁷

Després del reconeixement formal per part del govern de Franco del Manxukuo, el 2 de desembre de 1937,²³⁸ al Japó, Escursell hissà la bandera de la Falange, que ell mateix havia beneït prèviament.²³⁷ L'abril de 1939, a Espanya, s'inaugurà la legació del Manxukuo. Això no obstant, el seu ministre mai hi residí permanentment.²³⁹ En canvi, la creació de la legació espanyola a Hsinking, la capital del Manxukuo, no s'anunciaria fins dos anys més tard, el 4 de juny de 1941.²³⁸

237. RODAO, F. *Relaciones...* op. cit., p.180.

238. RODAO, F. *Relaciones...* op. cit., p.119.

239. RODAO, F. *Relaciones...* op. cit., p.126.

«[...]El gobierno español en su deseo de llegar a la máxima plenitud de relaciones con aquellos países que significan el triunfo del orden nuevo en el mundo, ha acordado crear la Legación de España en Sing King, capital del Imperio del Manchukuo, donde hasta ahora había estado acreditado nuestro ministro en Tokio. Próximamente saldrá para el Manchukuo el nuevo representante diplomático de España.»^{240,241.}

A més, l'any 1941, després de molts retards, es firmà el Tratado de Amistad, Comercio y Navegación entre els dos països, tal com anunciava el 18 de setembre²⁴² el ministre d'Afers Exteriors Serrano Suñer,²⁴³ tot i que mai no fou ratificat.²⁴⁴ El 4 d'abril del mateix any, Chang-Peng, ministre plenipotenciari del Manxukuo, presentà les seves credencials a Franco²⁴⁵ i, una setmana després, oferí una recepció a Serrano Suñer, president de la Junta Política i ministre d'Afers Exteriors. Entre els assistents hi destacaven el subsecretari de Premsa i Propaganda i el director general de Premsa.²⁴⁶ Aquestes relacions d'amistat es plasmaven sovint en recepcions diplomàtiques com aquesta entre tots dos països. La que es va celebrar a Madrid el 21 de novembre de 1939 a la legació de l'Imperi del Manxukuo ens permet fer-nos una idea de quin era el perfil dels seus assistents. Entre els convidats s'hi trobaven diversos ministres, alts caps de l'exèrcit i l'alcalde de la ciutat. Pel que fa als diplomàtics, hi havia Makoto Yano, ambaixador del Japó, acompanyat pel coronel Moriya, i von Stohrer, ambaixador alemany, així com Bárcenas,

cap de gabinet diplomàtic, entre altres. També destacà la presència de Tato Cumming²⁴⁷ i de Mowhide Okati, un pintor japonès que es traslladà de París a Madrid.²⁴⁸

«[...] Los españoles que asistieron a ella no podían olvidar que el Imperio del Manchukuo fue una de las primeras naciones que reconocieron la España de Franco en los momentos dramáticos de la lucha pasada y que entre los dos países existió siempre una profunda relación de simpatía.»^{248.}

Un altre exemple seria la recepció que oferí el representant del Maxukuo a principis de març de 1939, amb motiu del vuitè aniversari de la fundació del país, a l'Hotel Palace de Madrid. Hi assistiren els ministres d'Afers Exteriors i Obres Públiques, el nunci i els ambaixadors d'Itàlia, Alemanya i el Japó, així com altres persones del cos diplomàtic. Els responsables de fer els honors foren l'encarregat de negocis del Manxukuo i la seva muller.²⁴⁹ Un any més tard també ho celebraren amb una recepció. A l'acte hi assistiren Beigbeder, ministre d'Afers Exteriors i Premsa i Propaganda, els ambaixadors del Japó i Alemanya, amb les seves respectives mullers, l'ambaixador d'Itàlia i representants de les autoritats militars i civils i jerarques del Movimiento, entre altres.²⁵⁰ L'any següent l'acte també es repetí.^{251.}

La simpatia del règim franquista envers el Manxukuo es posà de manifest, per exemple, a través dels articles

240. *La Vanguardia Española* (5 de juny de 1941) p.1.

241. *Diario de Barcelona* (5 de juny de 1941) p.4.

242. *Diario de Barcelona* (19 de setembre de 1941) p.3.

243. *Solidaridad Nacional* (19 de setembre de 1941) p.1.

244. RODAO, F. *Relaciones... op. cit.*, p.144.

245. *Diario de Barcelona* (5 d'abril de 1941) p.8.

246. *Solidaridad Nacional* (17 d'abril de 1941) p.1 i *Diario de Barcelona* (17 d'abril de 1941) p.5.

247. Vegeu més endavant.

248. *ABC* (22 de novembre de 1939) p.8.

249. *Solidaridad Nacional* (3 de març de 1940) p.8.

250. *La Vanguardia Española* (2 de març de 1940) p.2.

251. *La Vanguardia Española* (4 de març de 1941) p.2.

que sortien publicats a *Solidaridad Nacional*^{252, 253}. El 10 de març de 1940 sortí publicat a la primera pàgina d'un diumenge un article sobre el Manxukuo, amb motiu del seu novè aniversari:

«[...] Para los españoles tiene este acto un especial significado, pues se trata de un país que fue de los primeros en reconocer a la España Nacional, en los albores de nuestra guerra, y que se colocó resueltamente al lado del Generalísimo Franco durante toda la contienda.»²⁵⁴

En aquest article, després del paràgraf introductor esmentat, es fa un resum de les característiques geogràfiques i demogràfiques del país. Seguidament, s'afirma que es tracta d'un territori situat estratègicament pels japonesos i una amenaça directa per les comunicacions russes a la Sibèria oriental. A continuació, s'explica la tasca de construcció de les “modernísimas” línies de ferrocarrils del Manxukuo i, després de fer referència al fet que es tracta d'un país de caràcter totalitari i que acull més de seixanta mil russos anticomunistes, l'article acaba de la següent manera:

252. *Solidaridad Nacional* va ser un diari espanyol editat a Barcelona entre els anys 1939-1979. D'ideologia marcadament falangista el diari pertanyia a la *Falange Espanyola Tradicionalista* (FET y de las JONS) i posteriorment es va integrar a la *Cadena de Prensa del Movimiento*.

253. Vegeu: “Hacia un nuevo orden en Asia”, *Solidaridad Nacional* (17 de novembre de 1940) p.1; “El Imperio del Manchukuo”, *Solidaridad Nacional* (4 de desembre de 1940) p.2; “Situación del Manchukuo”, *Solidaridad Nacional* (6 de setembre de 1941) p.1; “Los ferrocarriles del Manchukuo, exponente de riqueza de este nuevo y floreciente Imperio”, *Solidaridad Nacional* (21 de setembre de 1941) p.3; “Manchukuo aumenta su población en 13 millones de habitantes”, *Solidaridad Nacional* (16 de setembre de 1942) p.6 i “Partido totalitario en el Manchukuo”, *Solidaridad Nacional* (24 de març de 1943) p.5.

254. *Solidaridad Nacional* (10 de març de 1940) p.1.

«Las expresadas son las principales características de este pueblo joven que ha recobrado su glorioso destino gracias al apoyo del Imperio japonés, y que está llamado a desarrollar un papel de primer orden en el porvenir del Asia lejana y misteriosa.»²⁵⁴

La manera com es tractava el Manxukuo no varia gaire entre els diferents diaris de l'època. A *Diario de Barcelona*²⁵⁵ també s'hi podien trobar articles en la mateixa línia discursiva.²⁵⁶ N'és un exemple el que sortí publicat el 5 de març de 1943 amb motiu de l'onzè aniversari del país, sota el títol “El Manchukuo como piedra de toque”.²⁵⁷ Algunes de les primeres frases de l'article son les següents:

«[...] Fue el primero de marzo de 1932, en efecto, cuando fue proclamada su independencia. A poco, el Manchukuo era reconocido oficialmente por el Japón, verdadero padre de la criatura, luego por Italia y solo algunas horas después por Alemania. [...]»²⁵⁷.

Veiem, doncs, que els altres països que, com Espanya, s'afanyaren a reconèixer la independència del Manxukuo promoguda pel Japó, foren els altres països que acabaren formant l'aliança de l'Eix. En el mateix article, seguidament, es parla de les guerres que havien tingut lloc al territori que després passà a ser el Manxukuo i se'l classifica de “estado verdaderamente modélico”. Tot seguit s'especifica que tota la seva esplendor ha estat aconseguida gràcies als japonesos:

255. El *Diario de Barcelona*, fundat l'any 1792, fou una de les primeres capçaleres que sortiren al carrer. Amb l'esclat de la Guerra Civil, el 1937 deixà de publicar-se. Tres anys més tard, Miquel Mateu, el principal accionista del diari, el tornà a treure.

256. Vegeu també: “Manchukuo, el Imperio más joven del mundo”. *Diario de Barcelona* (15 de març de 1942) p.3.

257. *Diario de Barcelona* (5 de març de 1943) p.11.

«A nuestro modo de ver el caso del Manchukuo sirve adecuadamente de piedra de toque para apreciar el grado de organización de los japoneses, porque, a ellos se le debe la espléndida realidad que hoy es la antigua Manchuria. Considerése qué ocurriría el día en que los nipones lograsen transformar toda o parte de China en la forma en que han modificado el Manchukuo. Piénsese un momento nada más en la potencialidad económico-industrial —lo que equivale a decir bélica— que alcanzaría el Imperio del Sol Naciente si, además del Manchukuo y China, lograra organizar a la moderna Thailandia, Birmania, Sumatra, Borneo [...]»²⁵⁷.

En un article a *Solidaridad Nacional* de finals de 1940 es publicà el següent:

«El nuevo orden en Asia, del que el Japón es su cabeza directora, tiene en el Imperio del Manchukuo uno de sus más firmes puntales. No ha de pasar mucho tiempo sin que la totalidad del Mundo reconozca la existencia de este moderno y joven Imperio, que ocupará un importante lugar en la economía y política del Asia especialmente.»²⁵⁸.

Contrasta amb aquestes visions el punt de vista del diari *La Humanitat*²⁵⁹ sobre l'Imperi Japonès. L'any 1938, *La Humanitat* publicà un article²⁶⁰ que porta per títol “El Japó, vulnerador de tots els tractats internacionals, pretén donar lliçons d'ètica als països honrats”, en el qual s'emetia un judici moral de la política del govern

japonès. La notícia parla sobre una trobada entre Sugi Mura, ambaixador japonès a França, i Georges Bonnet, el ministre d'Afers Estrangers francès. El motiu de la visita fou l'estranyesa del govern francès per les declaracions que havia formulat el ministre japonès d'Afers Exteriors a la premsa estrangera de Tòquio. Aquestes declaracions posaven en dubte el compliment per part dels francesos dels seus compromisos respecte al conflicte sino-japonès i se'ls acusava d'haver distribuït material de guerra a Xina, afirmacions que Bonnet negà rotundament.²⁶¹

El Manxukuo, a través del seu suport per part de la dictadura franquista, també deixà la seva petja a Catalunya. A mitjans de novembre de 1939 arribà a Barcelona, procedent de Roma, el ministre plenipotenciari del Manxukuo a Itàlia. Fou rebut pel cònsol general del Japó a Barcelona²⁶², el qual aprofità per passejar i visitar diferents llocs de la ciutat amb el manxú. L'endemà continuaren el seu viatge cap a Madrid.²⁶³ En aquesta ocasió, la fugaç parada a Barcelona també encaixa dins la voluntat d'exhibir les noves amistats dels franquistes a la ciutat.

258. *Solidaridad Nacional* (4 de desembre de 1940) p.2.

259. Fou un diari, inicialment dirigit per Lluís Companys, que sorgí a Barcelona l'any 1931. L'any 1933 passà a ser l'òrgan oficial d'Esquerra Republicana. Tot i que *La Humanitat* continuà sortint durant la Guerra Civil, al llarg d'aquests anys anà perdent el nombre de pàgines fins a aparèixer per última vegada el 24 de gener de 1939.

260. Vegeu l'Annex 40.

261. *La Humanitat* (22 de juny de 1938) p.4.

262. Entenem que es tracta de Yoriyoshi Saita, vegeu el Capítol 2.

263. *Solidaridad Nacional* (17 de novembre de 1939) p.3.

4.2. El Manxukuo a la x Fira Internacional de Mostres de Barcelona el 1942

De la mateixa manera que les relacions amb el Japó tenien un important caràcter propagandístic, les del Manxukuo, també. A la premsa, aquestes relacions de propaganda es plasmaren, sobretot, a través dels articles publicats per Gaspar Tato Cumming²⁶⁴. Aquests articles oferien una imatge idealitzada del Manxukuo i, en definitiva, constituïen propaganda a favor de l'Imperi Japonès.

«Reconocer la existencia legítima de Manchukuo implicaba también aceptar como buenas todas las acciones que los japoneses habían desplegado con el fin de su establecimiento. Por ello, muchos de los esfuerzos de la propaganda nipona en el ámbito exterior iban encaminados a tratar de vender la imagen de una nación soberana y autónoma, a la vez que moderna y avanzada.»²⁶⁵

264. Tato Cumming fou un escriptor i publicista espanyol autor de llibres com *China, Japón y el conflicto chino-japonés* (1939), *El Imperio del Manchukuo* (1941) o *Tokio, un español entre Geishas* (1945) tots ells de caràcter propagandístic sobre Àsia on hi predomina una visió pro-japonesa. Aquests llibres ofereixen una visió idealitzada i gairebé perfecta de la societat del Manxukuo, informació del desenvolupament econòmic del país des de 1931, l'any de la seva creació, i una col·lecció d'imatges diverses del país. L'objectiu de l'autor és donar el missatge que es tracta d'una societat desenvolupada i moderna. Tanmateix, després de la derrota japonesa i la desaparició del Manxukuo el 1945, Tato Cumming cessà sobtadament l'activitat propagandística relacionada amb l'Imperi Japonès; anys més tard acabaria dedicant-se al periodisme esportiu (ref.²⁶⁵).

265. Gaspar Tato Cumming, *propagandista de Manchukuo*. Ecos de Asia. 12 de febrer de 2018. <http://revistacultural.ecosdeasia.com/11307-2/>.

En relació amb els membres de la missió econòmica al Japó²⁶⁶ que tornaren l'any 1942, deia: *«Bien venidos (sic) a la Patria estos portadores de la simpatía y cordialidad existente y cada vez más firme de los pueblos extremos de Eurasia.»²⁶⁷*

Pel que fa a Barcelona, aquesta voluntat propagandística es manifestà en la seva màxima plenitud durant la X Fira Internacional de Mostres que tingué lloc a Barcelona el 1942. L'interès que tenia l'Ajuntament en aquest esdeveniment s'evidencia amb el fet que el va patrocinar amb 5.000.000 de pessetes.²⁷⁶

«La voluntat que expressava l'Ajuntament de Barcelona de preservar i reivindicar el paper de la ciutat mitjançant la política de depuració històrica i espanyolitzaació de la ciutat, es va complementar, també, amb una estratègia destinada a convertir Barcelona en un referent per a l'Espanya de Franco i per a la resta d'Europa.

Per aconseguir-ho, la corporació municipal va practicar una política sistemàtica de promoció i de subvenció de tota mena d'actes firals, exposicions i congressos. Un dels grans referents va ser la Feria de Muestras Nacional e Internacional, on, l'any 1942, van fer acte de presència els nous amics d'Espanya: l'Alemanya nazi, la França de Vichy, el Manxukuo, Romania i la Itàlia Feixista. La projecció internacional no podia oblidar els nous referents i aliances internacionals de la dictadura franquista.»²⁶⁸

266. Vegeu el punt 2.2.2.

267. *Solidaridad Nacional* (5 de novembre de 1940) p.3.

268. *Barcelona en postguerra; Fires de mostres nacionals i internacionals*. Exposició virtual. <http://www.bcn.cat/bcnpostguerra/exposiciovirtual/ca/3.3-fires-de-mostres.html>.

A finals d'agost de 1942, s'ultimaren els preparatius de la Fira, que havia de començar a principis de setembre.^{269,270} En aquelles dates ja havien arribat a la ciutat un gran nombre d'expositors d'arreu d'Espanya i les delegacions oficials dels països estrangers, entre les quals es trobava la del Manxukuo. Les delegacions aprofitaven per donar el toc final a la decoració dels seus pavellons.²⁷¹ El dia 28 arribà Wanh, el secretari de la legació del Manxukuo, amb la intenció de supervisar aquests preparatius.²⁷²

«[...] Manifestó que a pesar de las actuales circunstancias Manchukuo ha querido con ésta su intervención demostrar el cariño y simpatía que siente hacia España. [...]»²⁷²

«El joven y distinguido diplomático, ha hecho público que, a pesar de que la presente situación priva a los dos países de toda comunicación terrestre y marítima, su nación ha tenido especial interés que ésta su primera manifestación en un certamen español sea exponente de la amistad y simpatía que le unen a España.»²⁷⁰

Wanh també va afirmar que, per culpa de la "imposibilidad material" de presentar tot el potencial econòmic i industrial del seu país, la participació del Manxukuo a la fira seria només de caràcter "eminente-ment espiritual", és a dir, de caràcter propagandístic. Per aquesta raó, la part gràfica fou la més important. Estava formada per fotografies, mapes, estadístiques, dibuixos i publicacions diverses, amb l'objectiu d'impre- gnar al públic dels valors culturals i dels progressos

que estaven ocorrent al país suposadament més modern de l'Extrem Orient.²⁷⁰ A banda del material gràfic, també s'exposà una col·lecció d'objectes artístics que incloïa tapissos, ceràmica i seda policromada, llavors de soja, la base de la riquesa agrícola del país, i mostres de carbó, ferro i seda en brut.^{270,272,273}

Anunci de la x Fira Internacional de Mostres de Barcelona, on s'especifiquen els països estrangers participants (ref.²⁷⁴).

269. *La Vanguardia Española* (21 d'agost de 1942) p.6.

270. *Diario de Barcelona* (30 d'agost de 1942) p.12.

271. *La Vanguardia Española* (28 d'agost de 1942) p.7.

272. *ABC* (29 d'agost de 1942) p.8 i *ABC de Sevilla* (29 d'agost de 1942) p.10

273. *Diario de Barcelona* (9 de setembre de 1942) p.4.

274. *La Vanguardia Española* (6 de setembre de 1942) p.5.

El 5 de setembre, tres dies abans de la inauguració de la Fira, s'anuncià l'arribada dels ambaixadors d'Itàlia i França, dels ministres de Suïssa i Romania i de l'en-carregat de negocis del Manxukuo.²⁷⁵

La fira s'inaugurà el dia 8 de setembre. Les instal·lacions d'Alemanya, Itàlia, França, el Manxukuo, Suïssa i Romania es trobaven al Palau Lateral.²⁷⁶ Hi assistiren un gran nombre d'autoritats de l'època, entre elles, el ministre d'Indústria Carceller, en representació de Franco, o Miquel Mateu, alcalde de Barcelona. Tots dos pronunciaren discursos. També hi participaren una llarga llista d'autoritats i personalitats vingudes d'arreu d'Espanya. Pel que fa als països estrangers, hi havia el cònsol general d'Alemanya —Jaeger— en representació de l'ambaixador, l'ambaixador de França —Pietri—, el cònsol general d'Itàlia —Camerant— en representació de l'ambaixador, el ministre del Manxukuo, el ministre de Romania i el cònsol general de Suïssa —M. Balli— en representació del ministre.²⁷⁷ A la nit, es feu un sopar de gala a l'Hotel Ritz, ofert pel comitè executiu de la Fira. Hi assistiren autoritats i jerarquies del *Movimiento* i representacions diplomàtiques i consulars, així com entitats econòmiques nacionals i estrangeres.²⁷⁸ La premsa de l'època no estalvià elogis:

«Contribuyen al éxito de esta Feria, Alemania, Francia, Italia, Manchukuo, Rumanía y Suiza, naciones que, a pesar de las grandes dificultades que, en el momento presente, tienen que resolver, dada la grave situación por qué atraviesa el Mundo, no han omitido esfuerzo alguno para presentar esplendorosamente todas las manifestaciones productoras de su patria. A todas ellas

*nuestro sincero agradecimiento, por la valiosísima colaboración que nos han prestado.»*²⁷⁹

Pel que fa al Manxukuo, el dia 12 de setembre, el ministre plenipotenciari d'aquest país a Espanya oferí, a les set de la tarda, una recepció a l'Hotel Ritz, on convidà a un vi d'honor²⁸⁰ a les autoritats locals i representacions econòmiques de Barcelona. La recepció tenia com a finalitat intensificar les relacions econòmiques i culturals entre tots dos països.²⁸¹ El ministre Kwan Matsumura i el seu secretari feren els honors als convidats. Van assistir a l'acte el governador civil i cap provincial, el governador militar, el tinent alcalde Ribas Seva en representació de l'alcalde, el comandant de Marina, el cònsol general d'Itàlia, Llopis, president del Comitè Executiu de la Fira, el rector de la Universitat i els presidents i secretaris de les cambres d'Indústria, Comerç i Propietat Urbana, així com una representació econòmica alemanya,²⁸¹ entre altres.²⁸² Entre els assistents a la recepció també hi havia Gaspar Tato Cumming.^{281,282}

*«Después de ser obsequiados los invitados con un aperitivo, el ministro del Manchukuo levantó una copa para brindar por la cordialidad de relaciones entre su país y España.»*²⁸²

El dia 29 de setembre arribà a Barcelona, procedent de Madrid, Yakichiro Suma, ministre plenipotenciari del Japó a Espanya des del començament de la Segona Guerra Mundial.²⁸³ Durant la seva estada aprofità per visitar la X Fira de Mostres Internacional, acompanyat

275. *La Vanguardia Española* (5 de setembre de 1942) p.5.

276. *Solidaridad Nacional* (6 de setembre de 1942) p.2.

277. *La Vanguardia Española* (9 de setembre de 1942) p.1.

278. *La Vanguardia Española* (9 de setembre de 1942) p.2.

279. *Solidaridad Nacional* (9 de setembre de 1942) p.3.

280. *Diario de Barcelona* (13 de setembre de 1942) p.2.

281. *Solidaridad Nacional* (13 de setembre de 1942) p.5.

282. *La Vanguardia Española* (13 de setembre de 1942) p.6.

283. Després de l'inici de la Segona Guerra Mundial, fou nomenat ministre plenipotenciari a l'Espanya franquista. Suma destacà per

d'altres personalitats distingides. Després d'entrevistar-se amb el governador civil, visità diverses galeries d'art i adquirí alguns quadres de pintors catalans.²⁸⁴

Després de la Fira de Mostres, la relació amb el Manxukuo, seguint la mateixa tendència que la de l'Imperi Japonès, va començar a minvar, i les notícies a la premsa cada cop eren més escasses i distanciades. Per exemple, el 29 d'octubre de 1943, s'inaugurà, al ministeri d'Afers Exteriors, una exposició d'obres de Josep Maria Sert,²⁸⁵ qui tornà a decorar la catedral de Vic després que les pintures originals fossin cremades l'any 1936.²⁸⁶ Per tal d'aconseguir que l'acte fos un esdeveniment internacional, es volgueren exposar les pintures en aquest ministeri, ja que s'assegurava que eren una finestra al món. A part del ministre del Manxukuo, també hi convidaren els ambaixadors de Portugal, Argentina, Alemanya i Itàlia, el ministre de la Xina i tot el cos diplomàtic hispanoamericà acreditat a Madrid.²⁸⁵

L'última evidència que tenim sobre l'acostament explícit entre l'Espanya franquista i el Manxukuo és de l'any 1943. De la mateixa manera, a partir de l'agost de 1943, cap representant espanyol no tornà a passar pel Manxukuo.²⁸⁸ El mes de març, l'encarregat de negocis del Manxukuo visità València per examinar els locals que podria utilitzar per allotjar les mostres de l'Imperi del Manxukuo a la Fira de Mostres de València del 1943.²⁸⁷

la seva afició a l'art i per l'enorme col·lecció artística que formà durant el temps que fou destinat a Espanya.

284. *La Vanguardia Española* (30 de setembre de 1942) p.6.

285. *La Vanguardia Española* (30 d'octubre de 1943) p.6.

286. Exposició *Víctimes* (1936-1945); Comissariat: Jordi Barra; Memorial Democràtic; Barcelona, 18 de juliol de 2018 - 3 de març de 2019.

287. *La Vanguardia Española* (17 de març de 1943) p.7.

La legació del Manxukuo a Madrid tancà el 17 d'abril de 1945, tres dies després del trencament de relacions entre Espanya i el Japó.²⁸⁸ L'agost de 1945, amb la fi de la Segona Guerra Mundial, el govern del Manxukuo va ser abolit i va passar a ser un país administrat per la Unió Soviètica fins que, un any més tard, la seva administració va passar a la Xina.

288. RODAO, F. *Relaciones... op. cit.*, p.126.

5. CONCLUSIONS

Per primera vegada s'ha recopilat la informació apareguda a la premsa i la documentació dels arxius de Catalunya sobre els fets ocorreguts a Barcelona que vinculen el règim franquista i l'Imperi Japonès.

El suport de l'Imperi Japonès a Franco es posà de manifest amb la presència de la figura de l'agregat militar nipó, Seiji Moriya, a la desfilada de la Victòria de l'any 1939, al costat dels ambaixadors d'Alemanya i Itàlia i de l'alcalde Mateu. Abans de la seva entrada a Barcelona, Moriya havia dirigit operacions del bàndol franquista durant la Guerra Civil. Posteriorment fou un militar apreciat pel règim fins la seva mort l'any 1943.

Encara que a principis del segle xx diversos cuirassats de guerra del Japó feren parada al port de Barcelona i que membres de la família imperial japonesa visitaren la ciutat, mai no es va considerar necessari l'establiment d'un consolat de carrera. Georges Delgado Lauger havia estat cònsol honorari del Japó a Barcelona des de l'any 1920, càrrec que ocupà durant la dictadura de Primo de Rivera, la Segona República i la Guerra Civil. Tanmateix, coincidint amb l'inici de la Segona Guerra Mundial, hi va haver una clara intenció de remarcar la nova relació d'amistat amb el Japó. Sense que existissin unes necessitats socials o econòmiques

reals que ho justificuessin, es creà a Barcelona un consolat de carrera, ocupat primer per Yoriyoshi Saita i després per Juhei Hirano. Amb el refredament de les relacions a mesura que s'anava acostant la derrota del bloc de l'Eix, fins al seu trencament total l'any 1945, l'activitat del consolat es feu menys visible. Amb la derrota del bloc de l'Eix, a l'escenari bèl·lic mundial hi va haver un desinflament de la bombolla i durant la resta del franquisme les relacions diplomàtiques amb el Japó foren molt escasses.

Durant la Segona Guerra Mundial, Franco i l'Imperi Japonès se sentien units per la lluita contra el comunisme i el rebuig de la democràcia. Aquest sentiment d'unió es va manifestar a Barcelona, a través de diferents activitats propagandístiques. L'any 1939 es promogué la visita d'una missió japonesa anticomunista, que fou rebuda amb tots els honors per part de les autoritats locals, amb la intenció de contrarestar qualsevol rastre de comunisme a la ciutat. L'activitat propagandística pro-Japó, promoguda per la Falange Española i recolzada per l'alcalde Mateu, es va concretar principalment a través de les conferències del missioner salesià Pedro M. Escursell. Aquestes conferències buscaven mostrar l'Imperi Japonès com un règim amic, a través d'una visió idealitzada del país asiàtic. Una

altra manifestació de l'amistat entre tots dos règims s'establí mitjançant la participació del Manxukuo, estat satèl·lit de l'Imperi Japonès, en la x Fira Internacional de Mostres l'any 1942, fet que formava part de les accions propagandístiques dirigides a fer palès l'acostament als nous estats amics.

En resum, es pot concloure de manera afirmativa que a la Barcelona de postguerra hi va haver manifestacions d'amistat entre el règim franquista i l'Imperi Japonès. A causa de les diferències culturals i el distanciament geogràfic entre tots dos països, les relacions foren menys accentuades que en el cas d'Itàlia i Alemanya. En conseqüència, la interacció amb el tercer vèrtex de l'Eix ha rebut menys atenció per part de la historiografia, però convé tenir-la en compte a l'efecte de tenir una visió més completa de la Barcelona de la Segona Guerra Mundial.

6. ÍNDEX ONOMÀSTIC

En aquest índex, els noms propis de persona apareixen seguits de la identificació, del càrrec o títol i, finalment, del número o números de pàgina on surten citats al text, entre parèntesi. Quan la persona és prou coneguda, la identificació ha estat omesa.

- **Alfons XIII** [9, 20, 21, 22, 31]
- **Álvarez-Arenas, Eliseo** (general) [14]
- **Aoki, Arata** (ministre plenipotenciari del Japó a Espanya) [25, 26, 27, 30]
- **Balli, M.** (cònsol general de Suïssa) [53]
- **Bárceñas** (cap del Gabinet Diplomàtic) [48]
- **Batet, Domènec** (general) [27, 28, 30]
- **Beigbeder, Juan Luis** (ministre d'Afers Exteriors) [34, 48]
- **Bellido** (doctor de la facultat de Medicina) [28]
- **Bonet del Río** (alcalde accidental de Barcelona) [38]
- **Bonnet, Georges** (ministre d'Afers Estrangers francès) [50]
- **Burriel, Álvaro F.** (general) [38]
- **Camerant** (cònsol general d'Itàlia) [53]
- **Camp, Federico** (president del comitè de la Creu Roja a Barcelona) [33]
- **Capdevila, Mireia** (Fundació Pi i Sunyer, Barcelona) [6]
- **Carlos** (don, infant) [23, 25]
- **Casanovas i Maristany, Joan** (president del Parlament de Catalunya) [28, 29]
- **Castro Girona, Alberto** (general, president de la missió comercial) [34, 35]
- **Cervera, Pascual** (almirall) [14]
- **Companyns, Lluís** [9, 20, 25, 26, 27, 30, 50]
- **de Campo Alegre** (comtessa) [22]
- **de León, Ponce** (jugador de tennis) [30]
- **de Miranda** (duc) [22]
- **de Rebalso** (marquès, cap superior de la policia) [38]
- **de Ruiseñada** (vegeu Güell y Churruca)
- **de Salas, Javier** (almirall en cap de l'Estat Major central de l'Armada) [26]
- **del Montseny** (comte, president de la Diputació Provincial) [14]
- **Dávila, Felipe** (general, ministre de Defensa Nacional) [11, 14]
- **Delgado Grau, Juan** (secretari del cònsol i posteriorment cònsol del Japó a Barcelona) [20, 21, 27, 33, 36]
- **Delgado Lauger, Georges** (cònsol del Japó a Barcelona) [19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 38]
- **Delgado Sasai, Jorge** (fill de Georges Delgado Lauger) [20]
- **Despujol i Sabater, Ignasi Maria** (governador civil) [23, 25]
- **Díaz Sandino, Felipe** (comandant, cap de l'esquadra d'aviació) [30]
- **Domènec** (representant de la Creu Roja Espanyola) [28]
- **Escursell Marsá, Pedro M.** (sacerdot salesià) [38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 55]
- **Fabra i Puig, Ferran** (alcalde de Barcelona) [20]
- **Fernández Cuesta, Raimundo** (ministre d'Agricultura) [14]
- **Francesc Xavier** (sant) [40]

- **Franco, Francisco** [6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 24, 32, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 47, 48, 49, 51, 53, 55]
- **García Escámez e Inesta, Francisco** (general) [33]
- **Gassol, Ventura** (conseller de cultura de la Generalitat) [27]
- **Goded, Manuel** (general) [38]
- **Gómez-Jordana Sousa, Francisco** (general i ministre) [14, 35, 36]
- **González Oliveros, Wenceslao** (governador civil) [33, 38]
- **Güell y Churruga, Juan Claudio** (comte, representant de la Diputació) [33]
- **Güell y López, Juan Antonio** (comte, alcalde de Barcelona) [23, 25]
- **Guerra** (capità de l'Estat Major de l'exèrcit espanyol) [30]
- **Guix, Dolores** (vídua de Peris Mencheta) [41]
- **Jimeno, Emilio** (rector de la Universitat de Barcelona) [38]
- **Jimeno** (doctor de la facultat de Medicina) [28]
- **Jordana** (vegeu Gómez-Jordana)
- **Konoye** (príncep i primer ministre del Japó) [44]
- **Hara, Kiyoshi** (capità de l'*Iwate*) [25]
- **Hirano, Juhei** (cònsol del Japó a Barcelona) [33, 55]
- **Hirohito** [22]
- **Igarasi, Zin** (alt funcionari del ministeri de l'Interior i de Negocis Estrangers del Japó) [37]
- **Inomata, "Keizico"** (secretari del ministeri de l'Interior i de Negocis Estrangers del Japó) [37, 39]
- **Jaeger** (cònsol general d'Alemanya) [53]
- **Lagarriga** (secretari general del Comitè de Informació) [38]
- **Lamote de Grignon** (pianista) [23]
- **Llopis** (president del Comitè Executiu de la Fira) [53]
- **Luengo, Manuel** (conservador del Palau Reial) [22]
- **Macià, Francesc** [20, 27, 44]
- **Maluquer i Viladot, Joan** (president de la Diputació) [23]
- **Maristany, Amadeo** (president de la Cambra de Comerç) [33]
- **Martín Moreno, Francisco** (general) [14]
- **Mateu, Miquel** (alcalde de Barcelona) [14, 33, 40, 41, 42, 45, 49, 53, 55]
- **Matsumura, Kwan** (ministre del Manxukuo) [53]
- **Matsushita, Hajime** (vicealmirall cap de les forces japoneses) [26, 27, 29]
- **Mayral, Ricardo** (tenor) [23]
- **Méndez de Vigo y Méndez de Vigo, Santiago** (ambaixador d'Espanya al Japó) [39]
- **Mihada, Hidejiro** (secretari de l'ambaixada del Japó a Roma) [37]
- **Milans del Bosch, Joaquín** (general) [22]
- **Millán Astray, José** (general, fundador de la Legió Espanyola) [17, 34]
- **Moreno** (ministre de la Flota de Creuers) [14]
- **Moriya, Seiji** (agregat militar del Japó) [14, 15, 16, 17, 18, 32, 34, 48, 55]
- **Mura, Sugi** (ambaixador japonès a França) [50]
- **Nagumo, Chuichi** (militar naval japonès) [22]
- **Nela, Cristòfor** (jugador de tennis) [30]
- **Nogase** (doctor, capità metge de la flota japonesa) [28]
- **Ohgimi, Yosoe** (secretari de la legació del Japó a Madrid) [25]
- **Ohra, Richi** (ministre plenipotenciari del Japó a Madrid) [23]
- **Ohta, Taiji** (capità de l'*Asama*) [25]
- **Ohta, Tamekichi** (ministre del Japó a Espanya) [21]
- **Okati, Mowhide** (pintor) [48]
- **Orgaz Yoldi, Luis** (general) [14]
- **Phibun Songkham, Plaek** (mariscal de camp, primer ministre i líder feixista de Tailàndia) [18]
- **Peng, Chang** (ministre plenipotenciari del Manxukuo) [48]
- **Peris Mencheta, Francisco** (periodista i diputat del Congrés de Diputats) [41]
- **Pi i Sunyer, Carles** (alcalde de Barcelona) [26, 29, 30]
- **Pietri** (representant de l'ambaixador de França) [53]
- **Primo de Rivera, Miguel** [9, 21, 22, 31, 55]
- **Queipo de Llano, Gonzalo** (general) [14]
- **Rahola Llorens, Carles** (periodista, escriptor, historiador i polític) [20]
- **Robert, Antonio** (enginyer de la Direcció General d'Indústria) [35]
- **Rocha, Juan José** (ministre de Marina) [26, 27, 30]
- **Rodao, Florentino** (professor de la Universidad Complutense de Madrid) [6, 16]
- **Rojas y Moreno, José** (vicepresident de la missió comercial) [34]
- **Rubi i Sureda, Antoni** (cap del protocol de la Generalitat) [27]
- **Saita, Yoriyoshi** (cònsol del Japó a Barcelona) [33, 38, 50, 55]
- **Sakurai, Keizo** (agregat militar del Japó, successor de Seiji Moriya) [18]
- **Saliquet Zumeta, Andrés** (general) [59]

- **Simarro i Puig, Antoni Maria** (president de la Diputació) [33, 38, 41]
- **Sandino** (vegeu Díaz Sandino)
- **Serrano Suñer, Ramón** (diversos ministeris) [10, 14, 35, 48]
- **Sert, Josep M.** (pintor) [54]
- **Shirai, Jack** (membre de les Brigades Internacionals) [17]
- **Suma, Yakichiro** (ministre plenipotenciari del Japó a Espanya) [36]
- **Tagori** (agregat naval del Japó) [26]
- **Takamatsu, Nobuhito i Kikuko** (prínceps del Japó) [20, 22, 23, 24, 29]
- **Takata** (secretari de l'ambaixada del Japó) [32]
- **Tarradellas, Josep** [20]
- **Tato Cumming, Gaspar** (escriptor, publicista i periodista) [48, 51, 53]
- **Teotónio Pereira, Pedro** (ambaixador de Portugal) [14, 15]
- **Trias Pujol** (doctor de la facultat de Medicina) [28]
- **Vilanova, Francesc** (professor de la Universitat Autònoma de Barcelona) [6]
- **Viola di Campalto** (comte, ambaixador d'Itàlia) [14, 15]
- **von Stohrer, Eberhard** (ambaixador alemany) [14, 15, 48]
- **Wanh** (secretari de la legació del Manxukuo) [52]
- **Watanabe, Noboru** (agregat de la legació del Japó a Madrid) [25]
- **Yamamoto, Isoroku** (capità dels vaixells *Izumo* i *Yakumo*) [22]
- **Yano, Makoto** (ministre del Japó a Madrid) [16, 32, 38, 48]

7. GLOSSARI D'ABREVIATURES, SIGLES I ACRÒNIMS

AEEP	Asociación Española de Estudios del Pacífico	S. M.	su majestad
AGDB	Arxiu General de la Diputació de Barcelona	sic	sic erat scriptum
AMCB	Arxiu Municipal de la Ciutat de Barcelona	SS	Schutzstaffel
AMHL	Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat	Telegr.	telegrama
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya	Univ.	Universitat
BOE	Boletín Oficial del Estado	URSS	Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques
CIAS	Comité de Información y Actuación Social	VV AA II	vuestras altezas imperiales
col·l.	col·lecció	WWII	World War II
Dict.	Dictadura		
Ed.	Editorial, edicions		
EUA	Estats Units d'Amèrica		
exp.	expedient		
FET	Falange Española Tradicionalista		
G.	Guerra		
GCE	Guerra Civil espanyola		
Gov.	Govern		
JONS	Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista		
ibíd.	ibídem		
Lieut.-Gen.	Lieutenant General		
n., núm.	número		
op. cit.	opus citatum		
P.	padre		
p.	pàgina, pàgines		
Pres.	President, presidents		
ref.	Referència		
Rep., Repúbl.	República		

8. FONTS DOCUMENTALS I BIBLIOGRAFIA

1. ARXIUS

Arxiu fotogràfic de Barcelona
Arxiu General de la Diputació de Barcelona
Arxiu Municipal de la Ciutat de Barcelona
Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat
Arxiu Nacional de Catalunya
Centre de Documentació de l'Orfeó Català

2. DIARIS I REVISTES

ABC
ABC de Sevilla
Acueducto, la revista Espanyola en Japón
Agricultura i Ramaderia
Destino
Diario de Barcelona
Ecos de Asia
El Día i El Día Digital
El Matí
Esplai, Il·lustració Catalana
Jerez Católico. Periódico popular de propaganda
La Humanitat
La Unión
La Vanguardia Española

Perlas y Cuevas
Solidaridad Nacional
Suplement il·lustrat d'El Matí
Syonan Shimbun
The London Gazette

3. BUTLLETINS OFICIALS

Boletín Oficial del Estado
Diario oficial. Órgano del gobierno constitucional de los Estados Unidos Mexicanos

4. LLIBRES

BASTARRICA, J. L. *Como el fuego de sus fábricas. Presencia salesiana en Baracaldo (1897-1985)*. Pamplona: Ed. Don Bosco, Publicaciones de la comisión de estudios Salesianos (CEHIS), 1987.

CAMARASA, J. M. *Cent anys de passió per la Natura. Una història de la Institució Catalana d'Història Natural, 1899-1999*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000.

CAPDEVILA, M.; VILANOVA, F. *Nazis a Barcelona: L'esplendor feixista de postguerra (1939-1945)*. Barcelona: Ed. L'Avenç, 2017.

RIBÉ, M. *Memorias de un funcionario*. Barcelona: Ed. Marte, 1963.

RODAO, F. *Franco y el imperio japonés. Imágenes y propaganda en tiempos de guerra*. Col. Así Fue. La historia rescatada, 49. Barcelona: Plaza & Janés, 2002.

THOMAS, J. M. (coordinador). *Estados Unidos, Alemania, Gran Bretaña, Japón y sus relaciones con España entre la guerra y la postguerra (1939-1953)*. Madrid: Biblioteca Comillas, Relaciones Internacionales, Univ. Pontificia Comillas, 2016. Vegeu el Capítol 5: RODAO, F. "España y Japón durante la II guerra mundial. Contextualización de una relación cambiante". p.191-271.

5. TESIS DOCTORALS

RODAO, F. *Relaciones hispano-japonesas, 1937-1945*. Tesi Doctoral, 1993, Universidad Complutense, Madrid.

6. BIBLIOGRAFIA ESPECIALITZADA

DOMÍNGUEZ, D.; FEBRER M. "El teatre principal (1922-1969)", *V Jornades d'estudis locals de Manacor*, 2009, p.22.

MARUNY, LL. "El primer ajuntament franquista de la Bisbal d'Empordà", *Estudis del Baix Empordà*,

2010, Volum 29, p.364.

SHIOZAKI, H. "La participación del gobierno de Franco en el Pacto Anticomintern". *Revista Española del Pacífico. Asociación Española de Estudios del Pacífico (AEEP)*, núm.5. (año V, enero-diciembre) 1995, p.143.

7. EXPOSICIONS

"**Nazis i feixistes, l'ocupació simbòlica de Barcelona (1939-1945)**"; Castell de Montjuïc, Direcció de Memòria, Història i Patrimoni, Institut de Cultura de Barcelona; Comissariat: Fundació Carles Pi i Sunyer (Mireia Capdevila) i L'Avenç (Núria Iceta); del 20 de novembre de 2017 fins al 23 de febrer de 2018, posteriorment allargada fins el 30 d'abril de 2018.

"**Víctimes (1936-1945)**"; Comissariat: Jordi Barra; Memorial Democràtic; Barcelona, 18 de juliol de 2018 - 3 de març de 2019.

8. ALTRES

Fons Carles Rahola i Llorens. Catàleg de correspondència. Servei de gestió documental, arxius i publicacions. Direcció: Boadas i Raset, Joan i Casellas i Serra, Lluís-Esteve; Realització: Faig i Vila, Nuri; desembre de 2010.

Inspectoría Salesiana de "Santiago Mayor". León: núm. 32 (24 de gener de 2004) p.35.

9. WEBGRAFIA

AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Nomenclàtor dels carrers:* <<http://w10.bcn.cat/APPS/nomenclator/frcontent.jsp?idioma=0>> (darrera consulta: 9 de desembre de 2018).

AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Barcelona en postguerra; Fires de mostres nacionals i internacionals. Exposició virtual.* <<http://www.bcn.cat/bcnpostguerra/exposiciovirtual/ca/3.3-fires-de-mostres.html>>(darrera consulta: 9 de desembre de 2018).

CASINOS, A. *En visita de cortesia, Historia de los visitantes de Barcelona:* <<https://envisitadecortesia.com/2017/06/21/crucero-instruccion-armada-imperial-japonesa/>> (darrera consulta: 9 de desembre de 2018).

CONSULAT GENERAL DEL JAPÓ A BARCELONA. *Infomación general sobre las relaciones entre el Japón y Cataluña; Breve historia. Consulado General del Japón en Barcelona:* <http://www.barcelona.es.emb-japan.go.jp/itpr_es/relaciones_japoncataluna.html> (darrera consulta: 9 de desembre de 2018).

DE MOYA, M. *Gaspar Tato Cumming, propagandista de Manchukuo. Ecos de Asia. 12 de febrer de 2018:* <<http://revistacultural.ecosdeasia.com/11307-2/>> (darrera consulta: 9 de desembre de 2018).

L'ARXIU MUNICIPAL DE L'HOSPITALET. *Portal d'imatges:* <<https://portalimatges.l-h.cat/fotoweb/archives/5001-Cartells-i-programes/Cartells/AMHL-CA0000501.jpg.info>> (darrera consulta: 9 de desembre de 2018).

UNIVERSITAT DE BARCELONA. *Rectors UB:* <<http://www.bib.ub.edu/fileadmin/autoritats/rectors.htm>> (darrera consulta: 9 de desembre de 2018). Alternativament, vegeu: <https://crai.ub.edu/cgi-bin/awecgi?db=tota&o1=query&o2=exact&x1=100&k1=jimeno%2C+emilio> (darrera consulta: 9 de juliol de 2020)

1934-Recalan en Barcelona dos buques de la Marina de guerra nipona: <<http://lavaix2003.blogspot.com/2015/06/1934-recalan-en-barcelona-dos-buques-de.html>> (darrera consulta: 9 de desembre de 2018).

Billion graves: <<https://billiongraves.com/grave/Pedro-Escursell-Marsa/8100219>> (darrera consulta: 9 de desembre de 2018).

The Generals of WWII: <<http://www.generals.dk/general/Moriya/Seiji/Japan.html>> (darrera consulta: 9 de desembre de 2018).

每日頭條: <<https://kknews.cc/history/jz82ey.html>> (darrera consulta: 9 de desembre de 2018).

Viquipèdia: <<https://ca.wikipedia.org/wiki/Portada>> (darrera consulta: 9 de desembre de 2018). Consultada per trobar part de la informació de caràcter més general que figura en algunes notes a peu de pàgina.

9. ANNEXOS

Annex 01. Fotografia dels balcons de la tribuna d'honor en l'actualitat.

Annex 02. Full de serveis de Seiji Moriya.

Annex 03. Targeta de Georges Delgado Lauger com a cònsol del Japó.

Annex 04. Exposició de les col·leccions de Georges Delgado Lauger, Museum Delgado.

Annex 05. Carta de Georges Delgado Lauger a Francesc Macià.

Annex 06. Correspondència de Georges Delgado Lauger amb el secretari Tarradellas.

Annex 07. Fotografies de creuers cuirassats de l'armada japonesa a Barcelona.

Annex 08. Fotografies d'autoritats de l'armada japonesa a Barcelona.

Annex 09. Fotografies de la desfilada de marins japonesos a Barcelona.

Annex 10. Fotografies d'Alfons XIII als cuirassats japonesos a Barcelona.

Annex 11. Fotografies de marins japonesos dels creuers cuirassats *Izumo* i *Yakumo*.

Annex 12. Fotografies de l'arribada dels prínceps Takamatsu a Barcelona.

Annex 13. Fotografia de l'arribada dels prínceps Takamatsu a Barcelona.

Annex 14. Fotografies dels prínceps Takamatsu a l'Ajuntament de Barcelona.

Annex 15. Fotografies de l'acte de descoberta de la placa del carrer de Tòquio.

Annex 16. Detalls referents a la visita de dos vaixells japonesos l'any 1934.

Annex 17. Programa previst per a la visita de dos vaixells japonesos l'any 1934.

Annex 18. Correspondència de Georges Delgado Lauger amb el president Companys.

- Annex 19.** Més correspondència de Georges Delgado Lauger al president Companys.
- Annex 20.** Llista de personalitats que assistiren al dinar ofert pel president Companys.
- Annex 21.** Distribució de la taula d'un dels àpats oferts als marins japonesos.
- Annex 22.** Fotografies del creuer *Iwate* de l'armada japonesa al port de Barcelona.
- Annex 23.** Fotografia de la recepció de personalitats japoneses al cuirassat *Jaime I*.
- Annex 24.** Fotografies de Companys amb el cap de les forces de l'armada japonesa.
- Annex 25.** Fotografies de l'oficialitat dels vaixells japonesos aparegudes a la premsa.
- Annex 26.** Fotografies de formacions de marins japonesos.
- Annex 27.** Fotografies de la inauguració del carrer de Tòquio.
- Annex 28.** Fotografies de la desfilada de marins japonesos a Barcelona.
- Annex 29.** Document amb la llista dels assistents a l'àpat ofert per l'Ajuntament.
- Annex 30.** Invitació del cònsol del Japó a Barcelona, Saita, al president de la Diputació.
- Annex 31.** Invitació del cònsol del Japó a Barcelona, Saita, a l'alcalde de Barcelona.
- Annex 32.** Comunicat de la secció de cerimonial de l'Ajuntament de Barcelona.
- Annex 33.** Comunicat del president de la Diputació de Barcelona al cònsol del Japó.
- Annex 34.** Comunicat del president de la Diputació de Barcelona al comte de Ruiseñada.
- Annex 35.** Comunicat del consolat del Japó de la possessió del càrrec de Juhei Hirano.
- Annex 36.** Retall de premsa, *Diario de Barcelona*, 1945.
- Annex 37.** Invitació a l'acte "El Japón Moderno" al Palau de la Música.
- Annex 38.** Entrada de l'acte "El Japón Moderno" al Palau de la Música.
- Annex 39.** Fotografia de la tomba de Pedro M. Escursell Marsá.
- Annex 40.** Retall de premsa, *La Humanitat*, 1938.

ANNEX 01

Fotografia dels balcons de la tribuna d'honor durant la desfilada de la Victòria en l'actualitat. Helena Crusats, 29 d'agost de 2018.

Numeració actual de l'edifici. Helena Crusats, 29 d'agost de 2018.

ANNEX 02

Moriya, Seiji

(守屋精爾)

(もりや せいじ)

Lieutenant-General

* 2nd of November 1895

† 20th of March 1943

Promotions

1938-07-15 Colonel

1942-08-01 Major-General

1943-03-20 Lieutenant-General (Posthumously)

Service

1938-01-18 – 1941-06-16	Military Attaché to Spain
1941-06-16 – 1941-07-01	Attached to the General Staff
1941-07-01 – 1941-10-xx	Commanding Officer 2nd Heavy Field Artillery Regiment
1941-10-xx – 1941-11-06	Attached to 15th Army
1941-11-06 – 1942-02-26	Vice Chef of Staff, 15th Army
1941-11-06 – 1942-02-18	Chief of Military Government Section, 15th Army
1942-02-18 – 1943-01-04	Military Attaché to Thailand
1943-01-04 – 1943-01-21	Chief of Staff, Thailand Defence Army
1943-01-21 – 1943-05-20	Attached to the General Staff
1943-05-20	Died of illness

Resum del full de serveis de Seiji Moriya segons la informació disponible a: *The Generals of WWII*, <http://www.generals.dk/general/Moriya/Seiji/Japan.html>. Noteu que en aquesta taula hi ha una discrepància a la data de defunció. Atenent la data que figura tant a les necrològiques publicades a Espanya com a Tailàndia, la data correcta de defunció és el 20 de maig de 1943.

ANNEX 03

Targeta de Georges Delgado Lauger com a cònsol del Japó. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. 4033 exp. 194.

ANNEX 04

Exposició de les col·leccions de Georges Delgado Lauger, conegudes com el Museum Delgado, a Barcelona. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 1925-1938. ANC1-585-N10535.

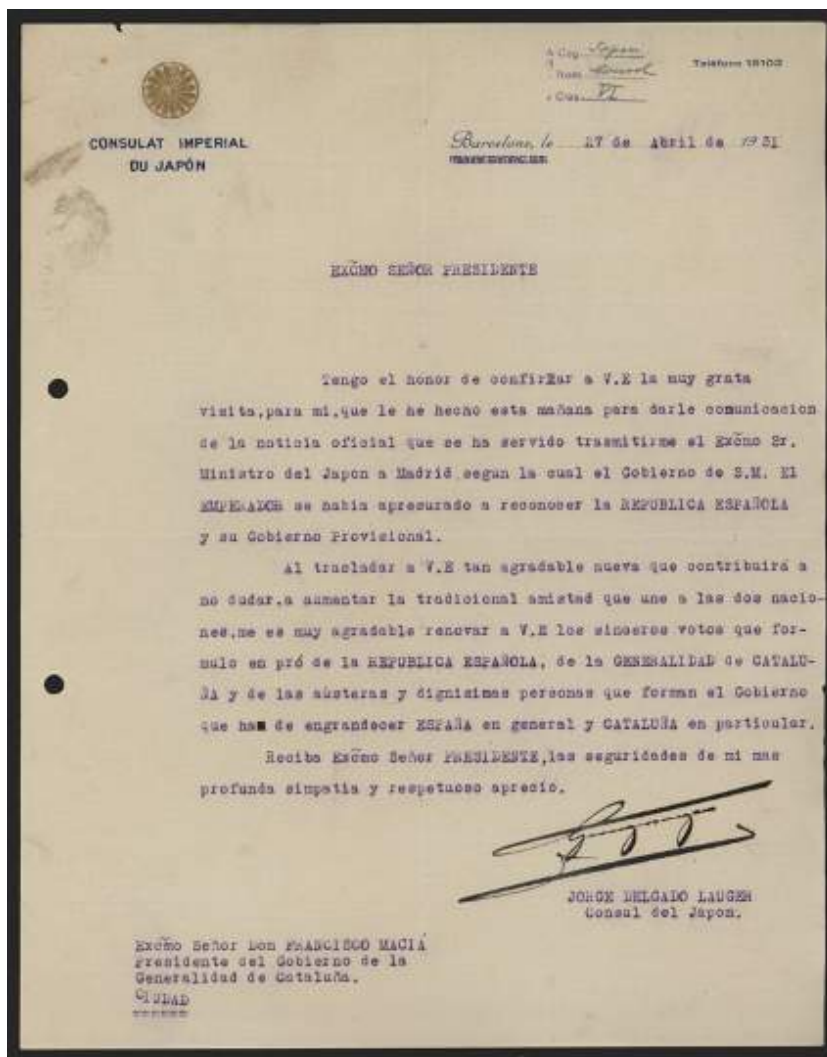

Exposició de les col·leccions de Georges Delgado Lauger, conegudes com el Museum Delgado, a Barcelona. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 1925-1938. ANC1-585-N10536.

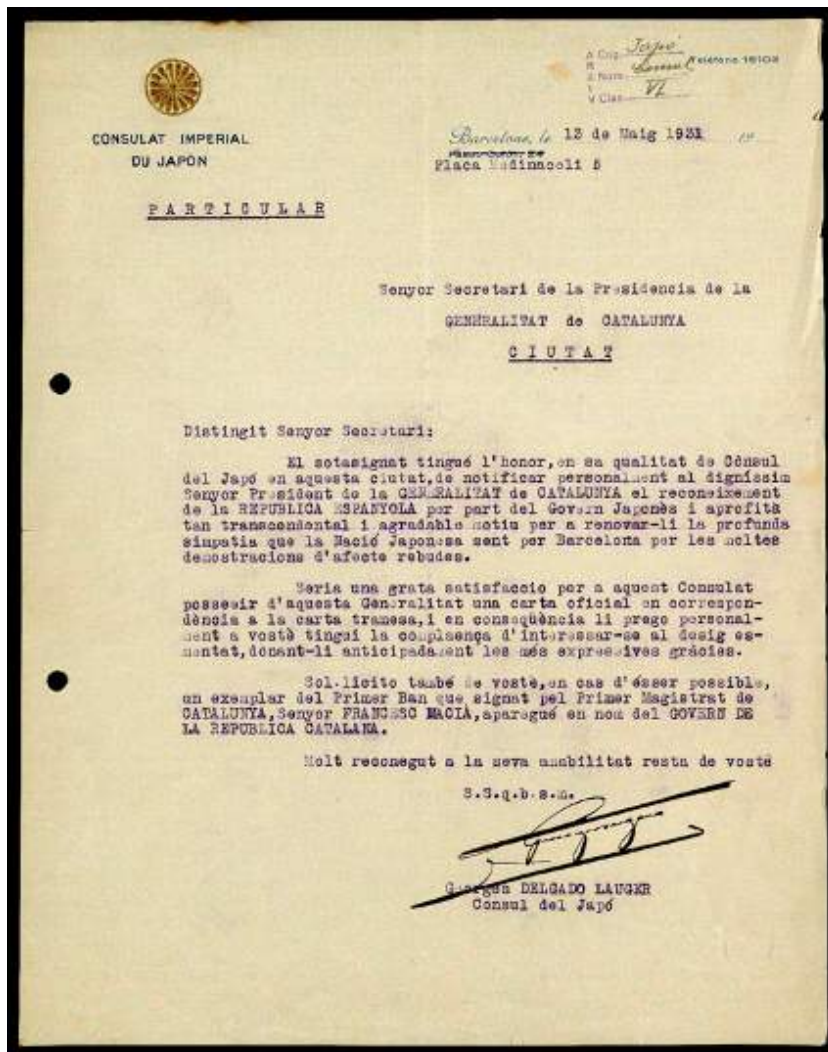
Llar de foc relacionada amb l'exposició de les col·leccions de Georges Delgado Lauger, conegudes com el Museum Delgado, a Barcelona. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 1925-1938. ANC1-585-N10537.

ANNEX 05

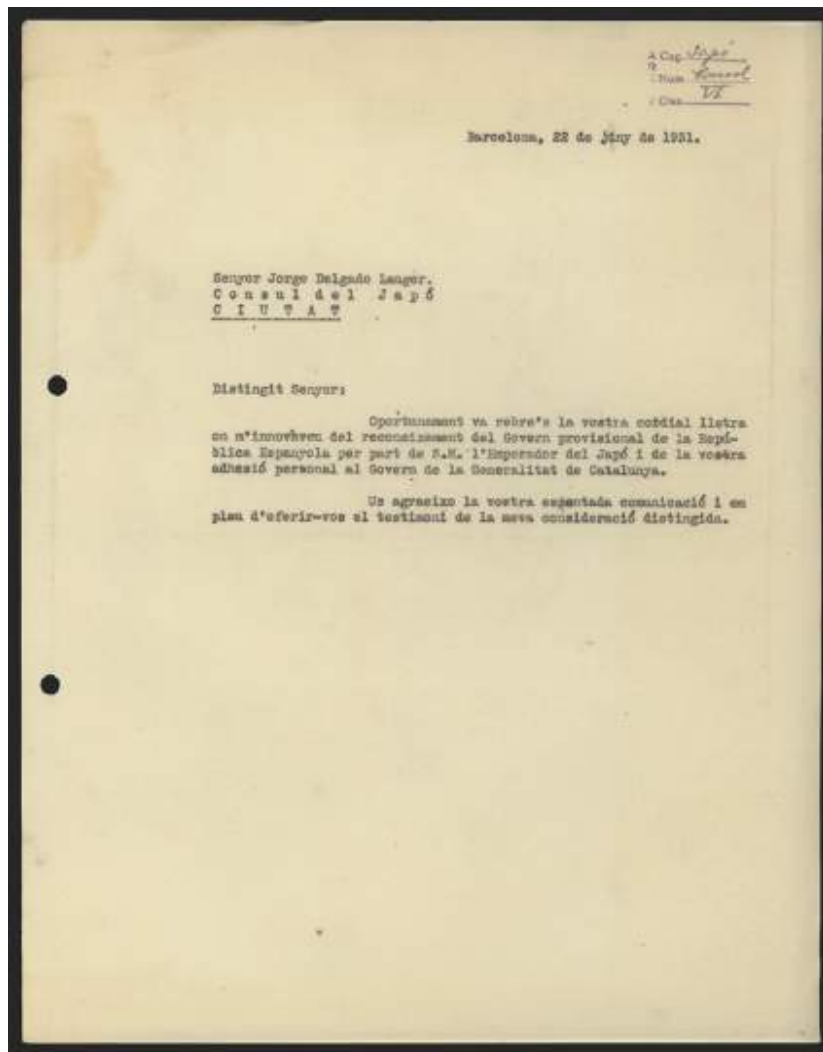

Carta de Georges Delgado Lauger a Francesc Macià per informar del reconeixement de la República per part del govern del Japó. Arxiu Nacional de Catalunya. 27/04/1931. ANC1-818-T-4621.

ANNEX 06

Carta de Georges Delgado Lauger al secretari de la presidència, Tarradellas, notificant de nou el reconeixement de la República per part del govern del Japó. Arxiu Nacional de Catalunya. 13/05/1931. ANC1-818-T-11231.

Resposta de la carta que Georges Delgado Lauger envià al secretari de la presidència, Tarradellas, notificant de nou el reconeixement de la República per part del govern del Japó. Arxiu Nacional de Catalunya. 22/06/1931. ANC1-818-T-536.

ANNEX 07

El creuer cuirassat Yakumo de l'armada japonesa a Barcelona.
Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. Octubre de 1926.
ANC1-42-N-4414.

El creuer cuirassat Yakumo de l'armada japonesa a Barcelona.
Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. Octubre de 1926.
ANC1-42-N-4415.

El creuer cuirassat Yakumo de l'armada japonesa a Barcelona.
Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. Octubre de 1926.
ANC1-42-N-4416.

El creuer cuirassat Izumo o Yakumo de l'armada japonesa a Barcelona.
Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. Octubre de 1926. ANC1-42-N-4410.

ANNEX 08

Autoritats de l'armada japonesa, arribades a Barcelona en els creuers cuirassats Izumo i Yakumo. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. Octubre de 1926. ANC1-42-N-4412.

ANNEX 09

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Izumo i Yakumo de l'armada japonesa al seu pas per les Rambles de Barcelona. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 26/10/1926. ANC1-42-N-16360.

ANNEX 10

Alfons XIII assistint a una exhibició de lluita de sumo a la coberta del creuer cuirassat Izumo de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 24/10/1926. ANC1-42-N-4417.

Alfons XIII assistint a una exhibició de lluita de sumo a la coberta del creuer cuirassat Izumo de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 24/10/1926. ANC1-42-N-11828.

Encara que les fotografies es troben classificades amb data del dia 24, entenem que en realitat corresponen al dia 26.

ANNEX 11

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Izumo i Yakumo de l'armada japonesa.
Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 26/10/1926. ANC1-42-N-16353.

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Izumo i Yakumo de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 26/10/1926. ANC1-42-N-16354.

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Izumo i Yakumo de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 26/10/1926. ANC1-42-N-16355.

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Izumo i Yakumo de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 26/10/1926. ANC1-42-N-16356.

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Izumo i Yakumo de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 26/10/1926. ANC1-42-N-16357.

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Izumo i Yakumo de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 26/10/1926. ANC1-42-N-16358.

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Izumo i Yakumo de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 26/10/1926. ANC1-42-N-16359.

ANNEX 12

Arribada dels prínceps Takamatsu a l'estació de França. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 16/11/1930. ANC1-585-N-17436.

Arribada dels prínceps Takamatsu a l'estació de França. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 16/11/1930. ANC1-585-N-17435.

ANNEX 13

Arribada dels prínceps Takamatsu a l'estació de França. Es pot apreciar clarament el ram de flors que l'alcalde lliurà a la princesa. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 16/11/1930. ANC1-585-N-17437.

ANNEX 14

Recepció oferta a l'Ajuntament de Barcelona en honor als prínceps Takamatsu. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 16/11/1930. ANC1-42-N-16365.

Recepció oferta a l'Ajuntament de Barcelona en honor als prínceps Takamatsu. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 16/11/1930. ANC1-42-N-16365.

Recepció en honor als prínceps Takamatsu a l'Ajuntament de Barcelona. Els assistents a l'acte prenen el te. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 16/11/1930. ANC1-42-N-16364.

Recepció en honor als prínceps Takamatsu a l'Ajuntament de Barcelona. Els assistents a l'acte prenen el te. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 16/11/1930. ANC1-585-N-17358.

ANNEX 15

Acte de descoberta de la placa del carrer de Tòquio per part dels prínceps Takamatsu. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/11/1930. ANC1-42-N-16363.

Acte de descoberta de la placa del carrer de Tòquio per part dels prínceps Takamatsu. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/11/1930. ANC1-42-N-16362.

ANNEX 16

TELEFONO 24808

CONSULAT IMPERIAL
DU JAPON

Barcelona, le _____ 1934
PLAZA MARCEL·LEZAMA 2

ESCUADRA DE INSTRUCCION DE LA ARMADA JAPONESA

COMPOSICION
Dos barcos de clase guardacostas "IWATE" y "ASAMA"

LLEGIADA A BARCELONA
El dia 15 de Mayo de 1934, procedente de Marsella, a las 2 tarde

SALIDA DE BARCELONA
El dia 19 del mismo mes, con rumbo a Malta.

ESTADO MAYOR
Comandante, Vicealmirante Hajime Matsushita.
Capitan de "IWATE", Capitan de Eavio Kiyochi Hara.
Capitan de "ASAMA", Capitan de Eavio Taiji Ohta.

GUARDIAS MARIÑOS
Guardias marines..... 170
Oficiales medicos..... 29
Funcionarios civiles..... 1

TRIPULACION
"IWATE"..... 639
"ASAMA"..... 667

CARACTERISTICAS DE LOS BARCOS

<u>"IWATE"</u>	
Clase.....	Guardacostas
Desplazamiento.....	9.130 Tonn.
Velocidad.....	20 nudos
<u>"ASAMA"</u>	
Clase.....	Guardacostas
Desplazamiento.....	9.240 Tonn.
Velocidad.....	21 nudos

REPRESENTANTES DIPLOMATICOS Y OBRERARIOS

Excmo. Sr. ABATA AOKIMinistro Plenipotenciario....MADRID

Iltr. Sr. YOSH GEGIMI.....Secretario de Legacion.....MADRID

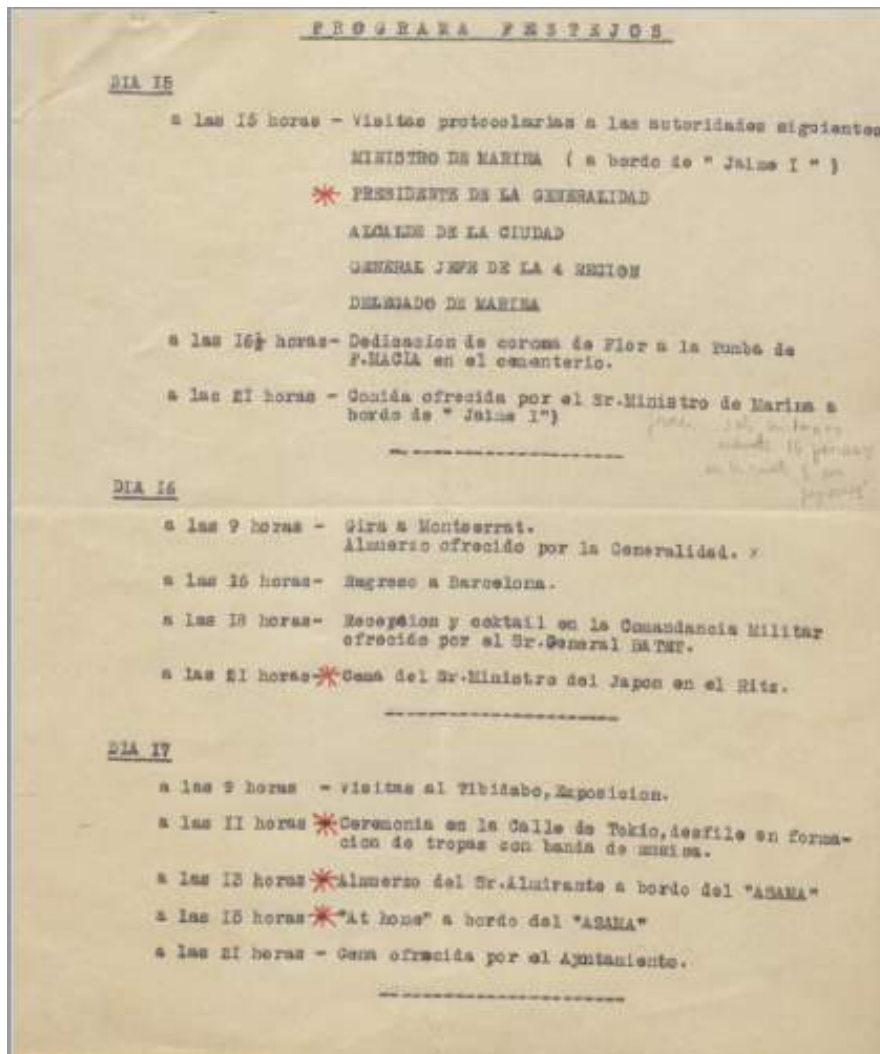
Hon. Sr. JORGE DELGADO....Censul del Japon.....BARCELONA

Senor D. JUAN DELGADO.....Secretario.....BARCELONA

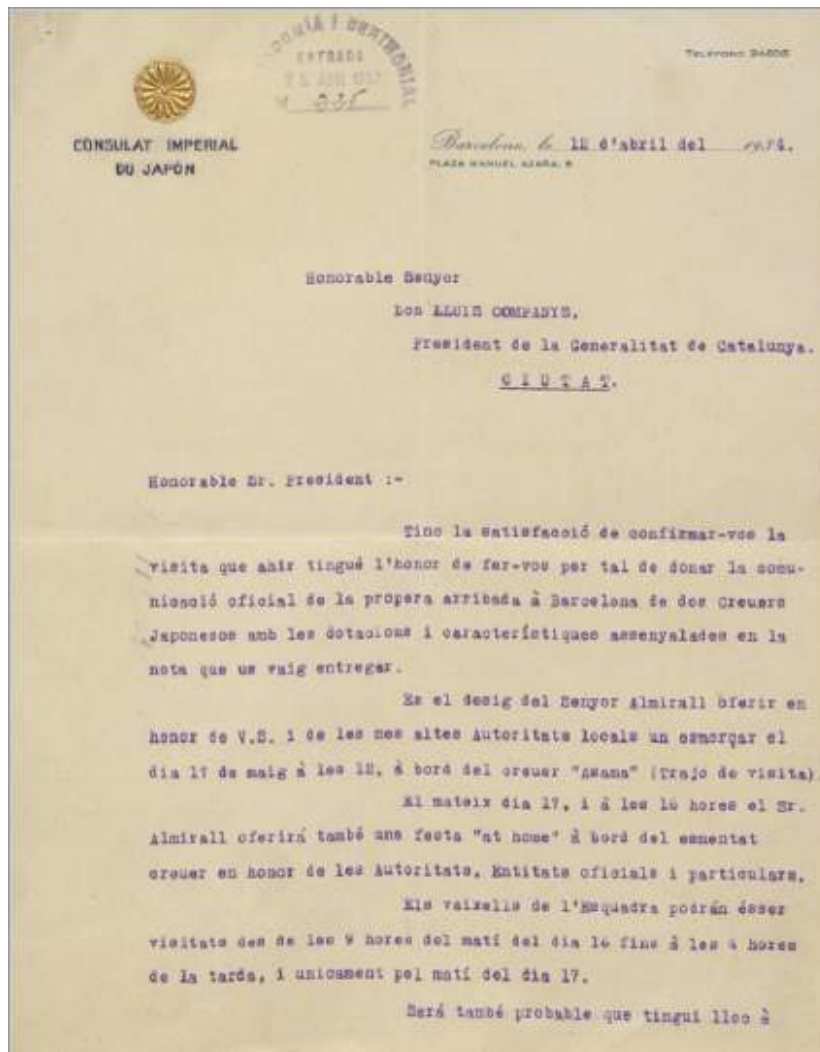
Detalls del consolat japonès de Barcelona referents a la visita de dos vaixells japonesos l'any 1934. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. 4033 exp. 194.

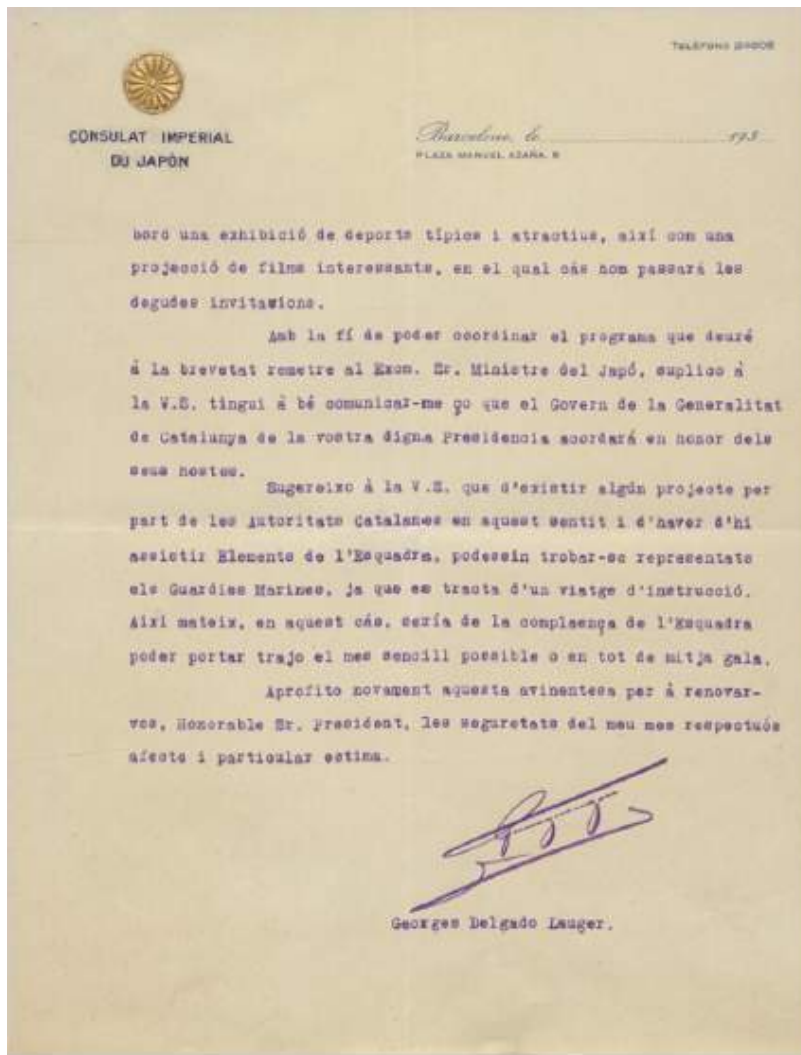
ANNEX 17

Programa previst per a la visita de dos vaixells japonesos l'any 1934. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. 4033 exp. 194.

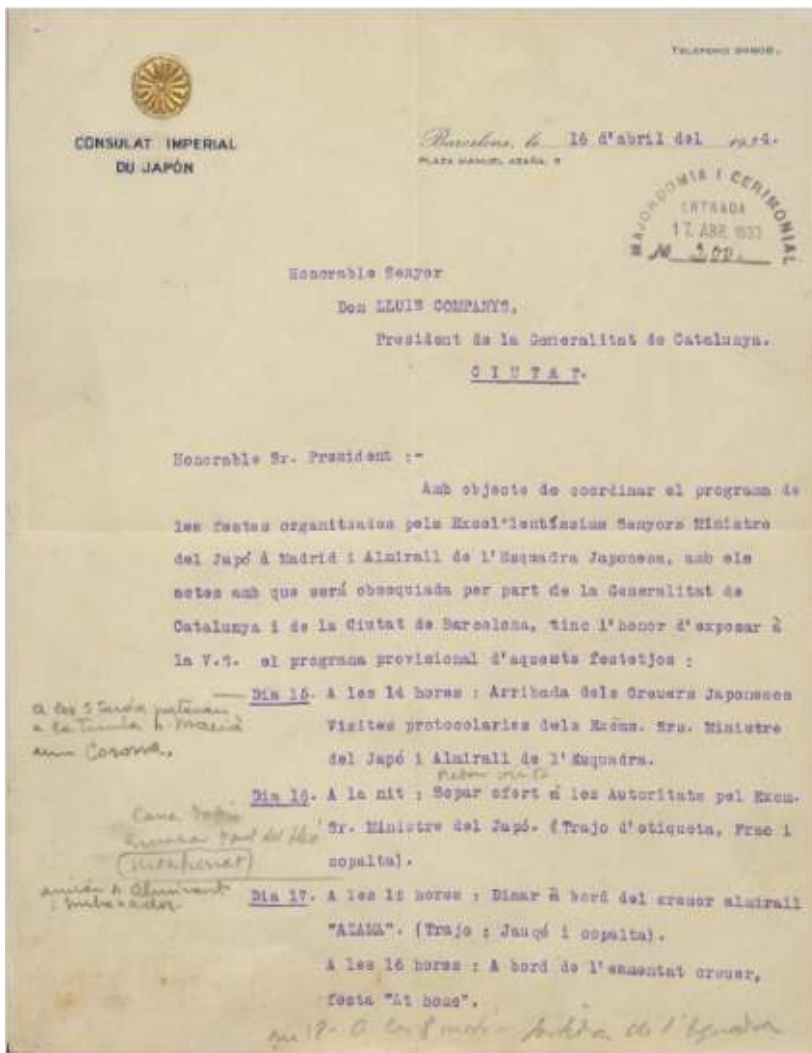
ANNEX 18

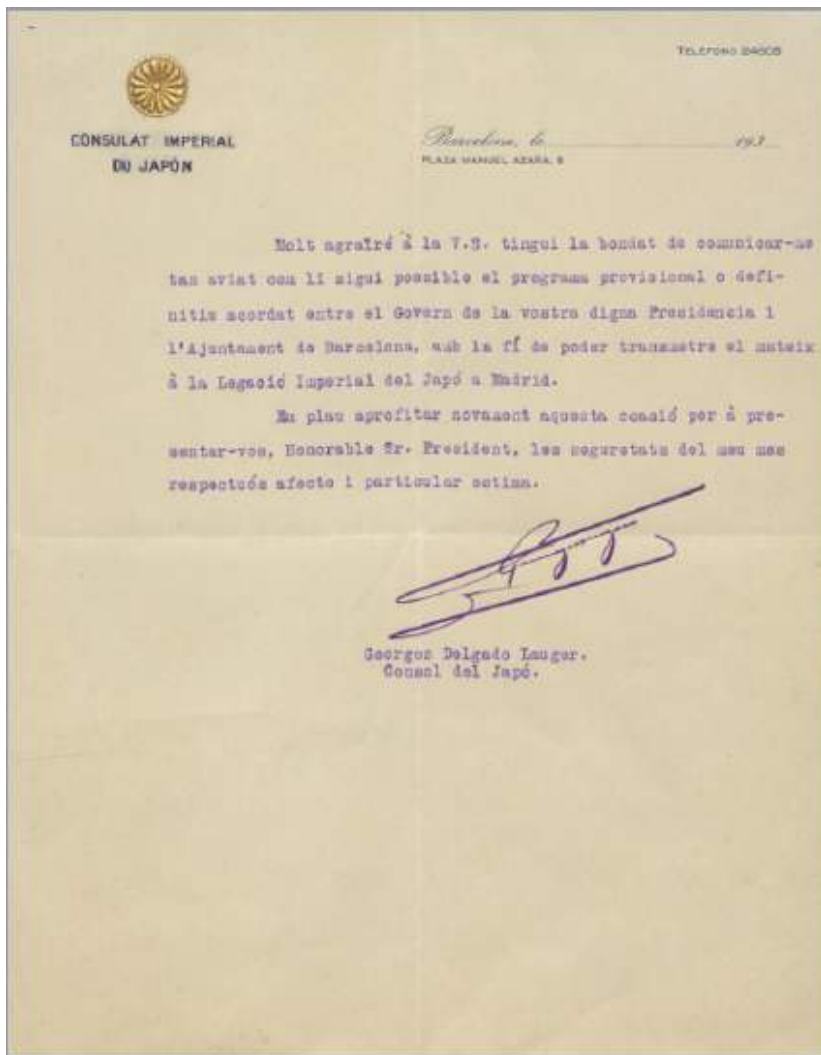

Correspondència del cònsol Georges Delgado Lauger amb el president de la Generalitat Lluís Companys amb motiu de la visita de dos vaixells japonesos l'any 1934. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. 4033 exp. 194.

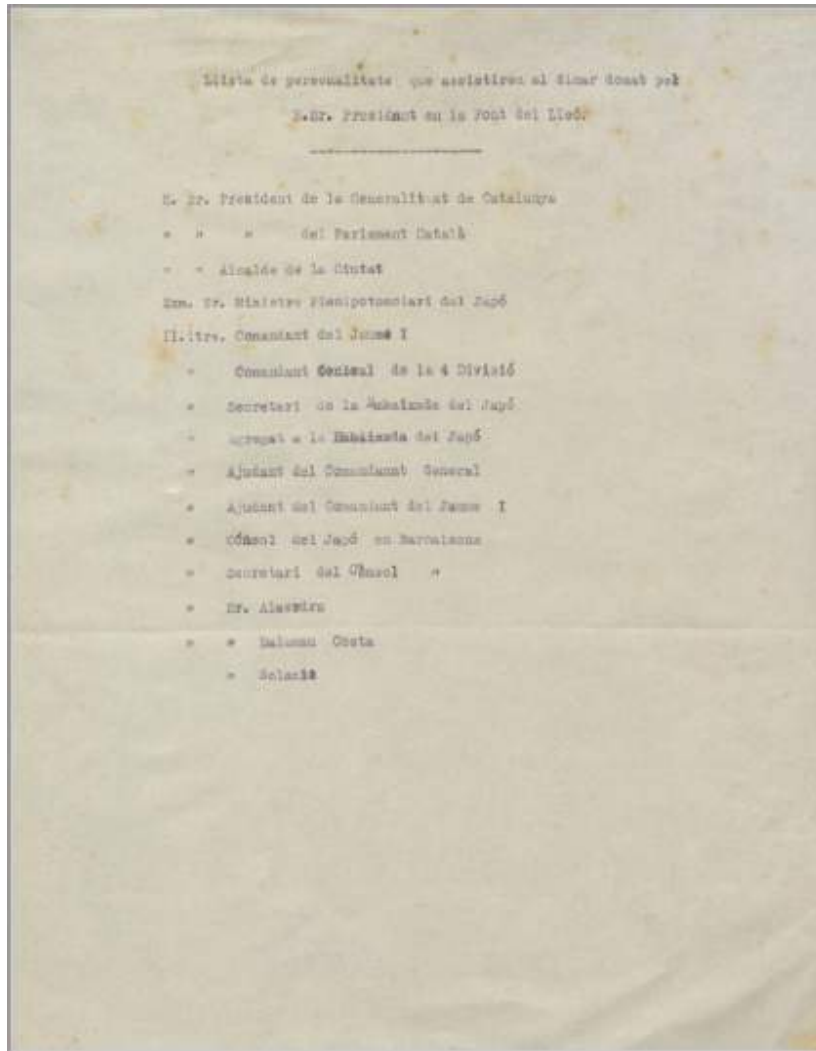
ANNEX 19

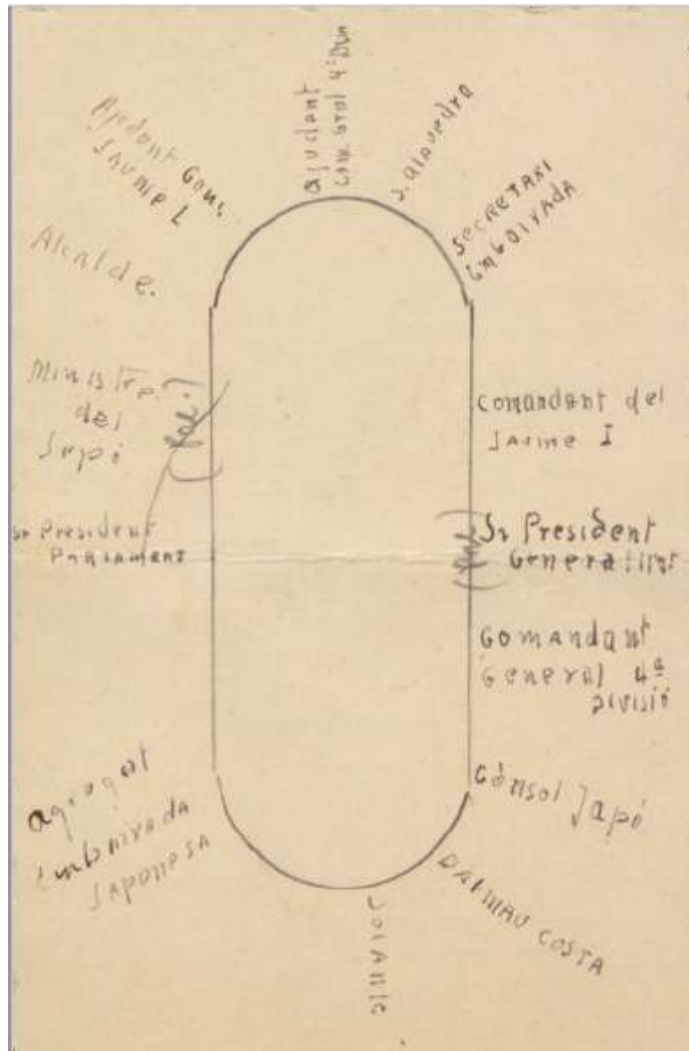
Correspondència del cònsol Georges Delgado Lauger amb el president de la Generalitat Lluís Companys detallant-li la visita de dos vaixells japonesos l'any 1934. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. 4033 exp. 194.

ANNEX 20

Llista de personalitats que assistiren al dinar ofert pel president Companys a la Font del Lleó. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. 4033 exp. 194.

ANNEX 21

Distribució de la taula d'un dels àpats oferts als marins japonesos. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. 4033 exp. 194.

ANNEX 22

Creuer Iwate de l'armada japonesa al port de Barcelona. A l'esquerra, es pot apreciar la torre Jaume I del funicular. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 15/05/1934. ANC1-585-N-18157.

Creuer Iwate de l'armada japonesa al port de Barcelona. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 15/05/1934. ANC1-585-N-18159.

Creuer Iwate de l'armada japonesa al port de Barcelona. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. Maig de 1934. ANC1-42-N-4421.

Desembarcament de marins del creuer cuirassat japonès Iwate. Gabriel Casas i Galobardes. Arxiu Nacional de Catalunya. Maig de 1934. ANC1-5-N-3727.

Desembarcament de marins del creuer cuirassat japonès Iwate. Gabriel Casas i Galobardes. Arxiu Nacional de Catalunya. Maig de 1934. ANC1-5-N-3734.

Desembarcament de marins del creuer cuirassat japonès Iwate. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 15/05/1934. ANC1-42-N-4422.

ANNEX 23

Recepció a personalitats japoneses a bord del cuirassat Jaime I. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-4430.

ANNEX 24

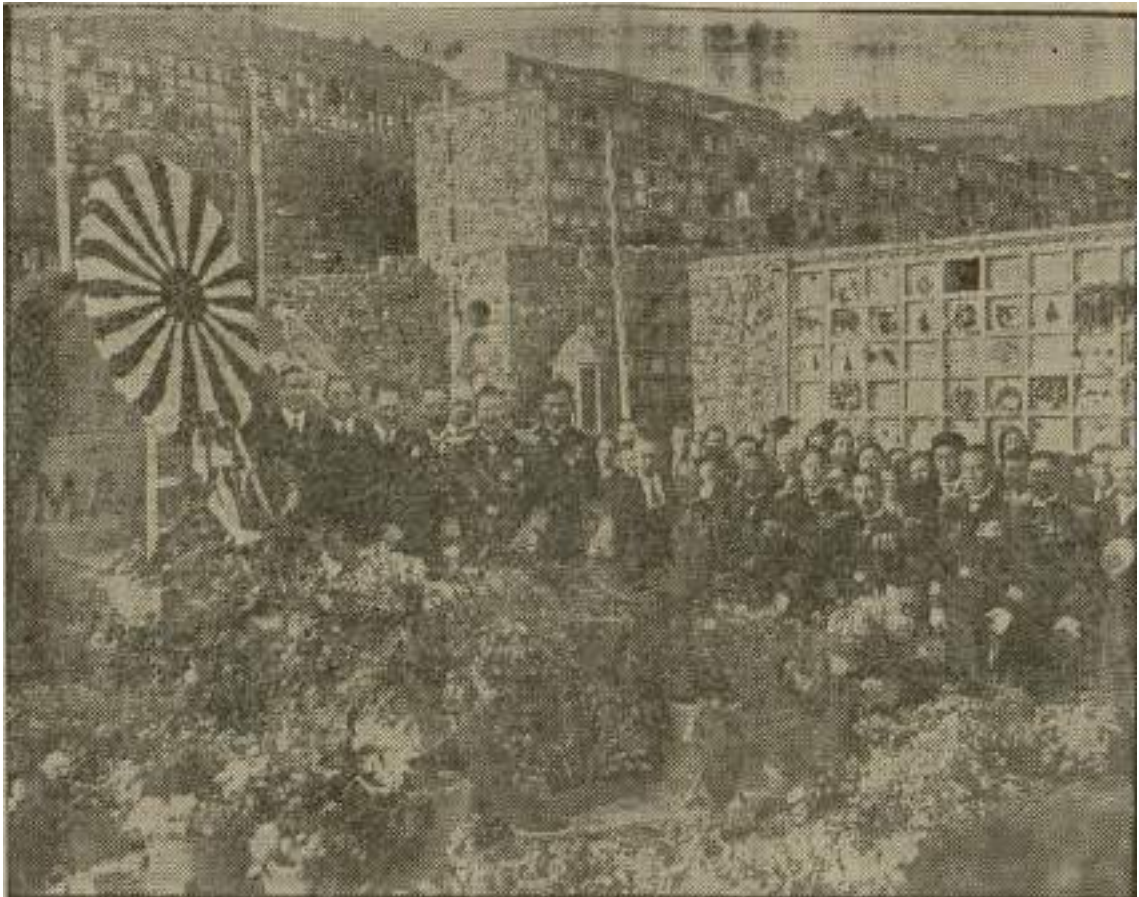

Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya, amb Hajime Matsushita, cap de les forces de l'armada japonesa i Arata Aoki, ambaixador del Japó a Madrid, en la recepció oferta amb motiu de l'arribada a Barcelona dels creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa al Palau de la Generalitat de Catalunya. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 15/05/1934. ANC1-585-N-16902.

Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya, amb Hajime Matsushita, cap de les forces de l'armada japonesa i Arata Aoki, ambaixador del Japó a Madrid, en la recepció oferta amb motiu de l'arribada a Barcelona dels creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa al Palau de la Generalitat de Catalunya. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 15/05/1934. ANC1-42-N-16366.

ANNEX 25

L'oficialitat dels vaixells de guerra davant la tomba de Macià després de dipositar-hi una corona de flors amb els colors de la bandera del Japó. Segarra i Torrents. La Humanitat; any IV, núm. 782 (16 de maig de 1934, p.1).

Un grup d'oficials dels cuirassats Iwate i Asama durant la seva visita a Montserrat. Segarra i Torrents. La Humanitat; any IV, núm. 783 (17 de maig de 1934, p.8).

ANNEX 26

Formació dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa en l'acte d'inauguració del carrer de Tòquio. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-4424.

Formació dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa en l'acte d'inauguració del carrer de Tòquio. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-4425.

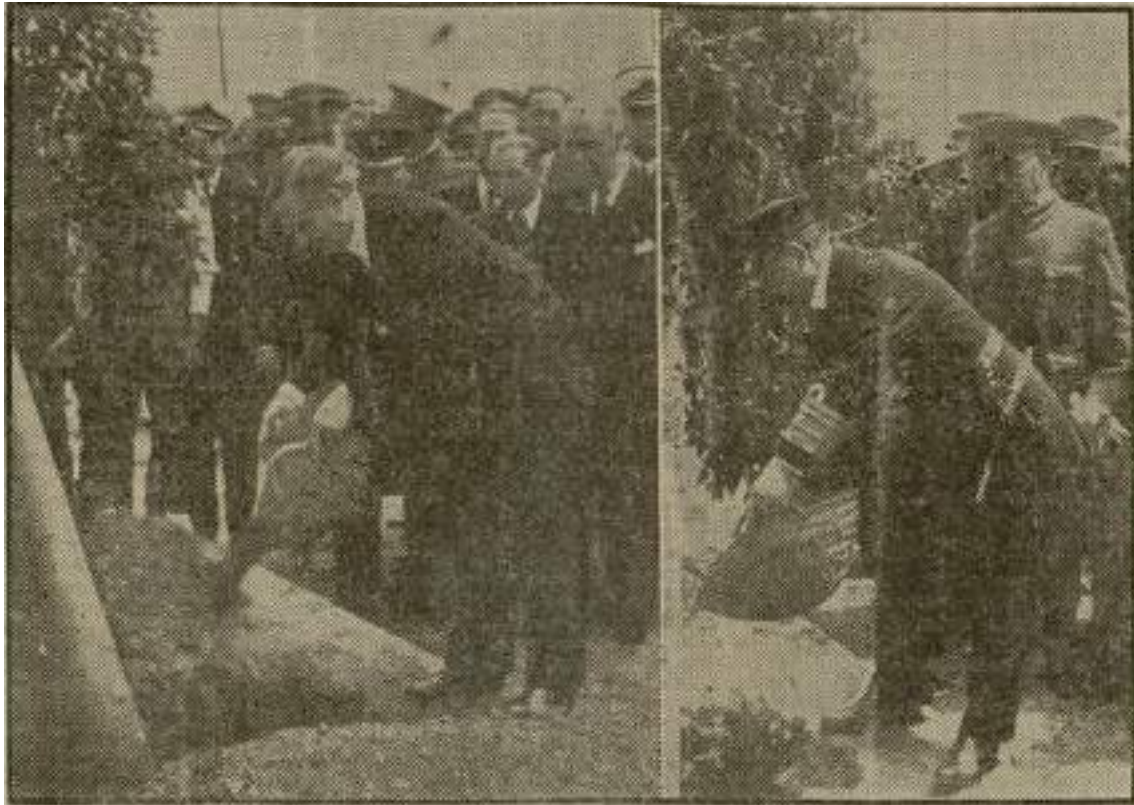

Formació dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa en l'acte d'inauguració del carrer de Tòquio. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-16368.

Banda de música militar dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa en l'acte d'inauguració del carrer de Tòquio. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-16377.

ANNEX 27

L'alcalde Pi i Sunyer i l'almirall de l'esquadra japonesa planten arbres orientals al carrer de Tòquio. F. Martí. La Humanitat; any IV, núm. 784 (18 de maig de 1934, p.8).

Hajime Matsushita, cap de les forces de l'armada japonesa, planta un arbre en l'acte d'inauguració del carrer de Tòquio. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-16376.

Juan José Rocha, ministre de Marina, planta un arbre en l'acte d'inauguració del carrer de Tòquio. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-16375.

ANNEX 28

*Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa.
Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-585-N-16897.*

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-585-N-16898.

Banda de música militar de la desfilada de marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-585-N-16899.

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa. Josep Maria Sagarra i Plana. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-585-N-16901.

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-4426.

Companyia del regiment d'infanteria número 10 de la desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-4427.

Desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-16371.

Banda de música militar de la desfilada dels marins japonesos arribats a Barcelona en els creuers cuirassats Iwate i Asama de l'armada japonesa. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya. 17/05/1934. ANC1-42-N-16369.

ANNEX 30

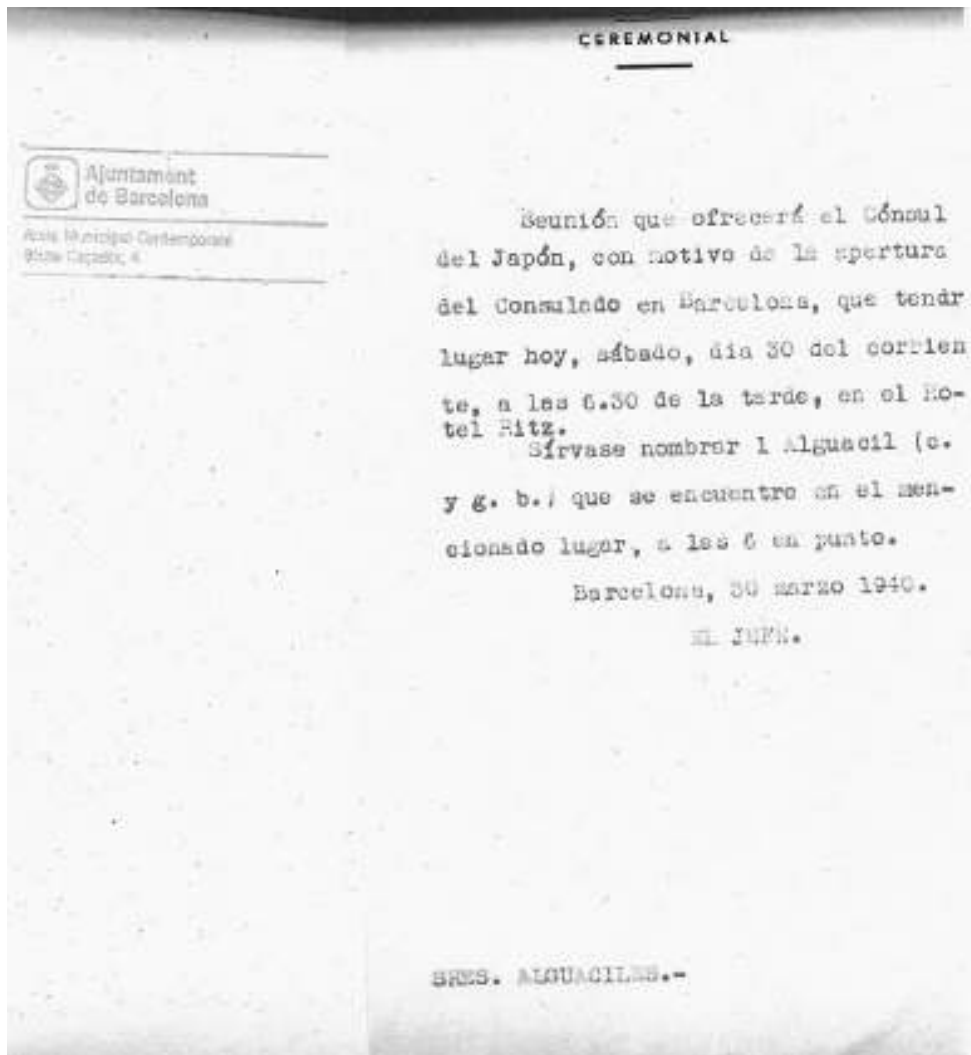
Invitació de Yoriyoshi Saita, cònsol del Japó a Barcelona, al president de la Diputació de Barcelona amb motiu de la recepció que oferiria el japonès a l'Hotel Ritz el dia 30 de març. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. 4326 exp. 38.

ANNEX 31

Sr. M. Mateu.
 Yoriyoshi Saita, Cònsul del Japón, saluda
 con su más distinguida consideración al Excmo. Sr. Alcalde
de Barcelona, D. Miquel Mateu Pla
 y tiene el gusto de invitarlo a la recepción que ofrecerá en el
 Hotel Ritz el día 30 de las 18as a las 20as horas del mes
 actual, con motivo de la apertura del Consulado del Japón en Barcelona.
 Barcelona, 18 de Marzo de 1940.
 S. R. C.
 (TRAJE DE CALLE)

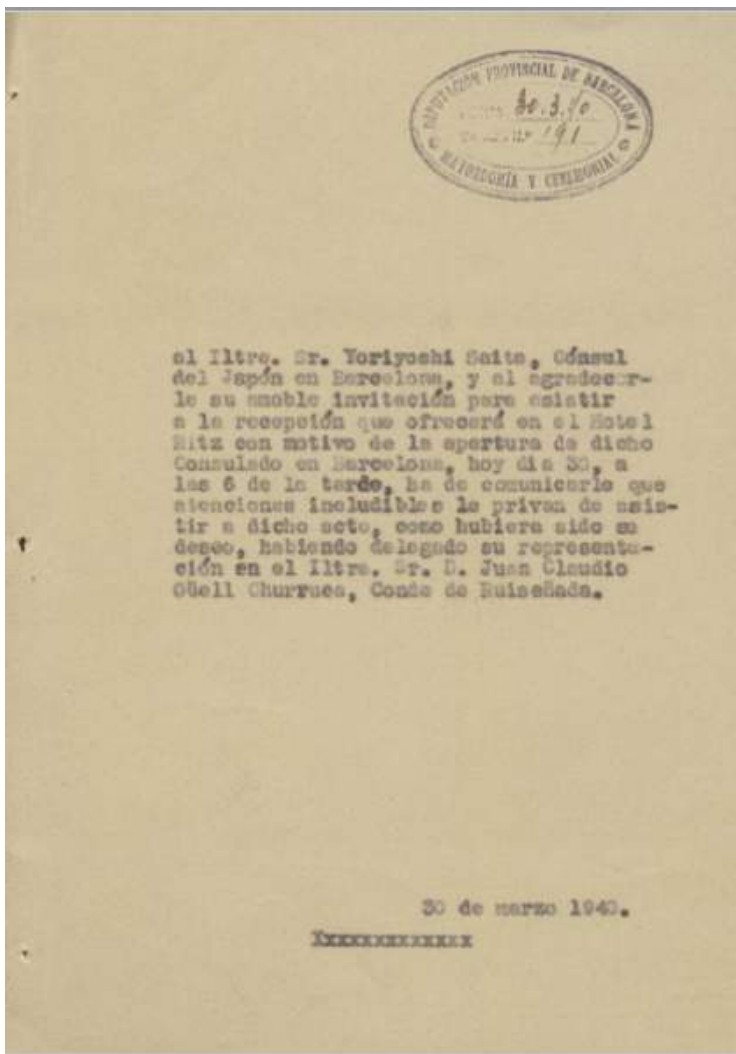
Invitació de Yoriyoshi Saita, cònsol del Japó a Barcelona, a l'alcalde de Barcelona, Miquel Mateu, amb motiu de la recepció que oferiria el japonès a l'Hotel Ritz el dia 30 de març. Fons de l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona, sèrie B-101 exp. 23/1940.

ANNEX 32

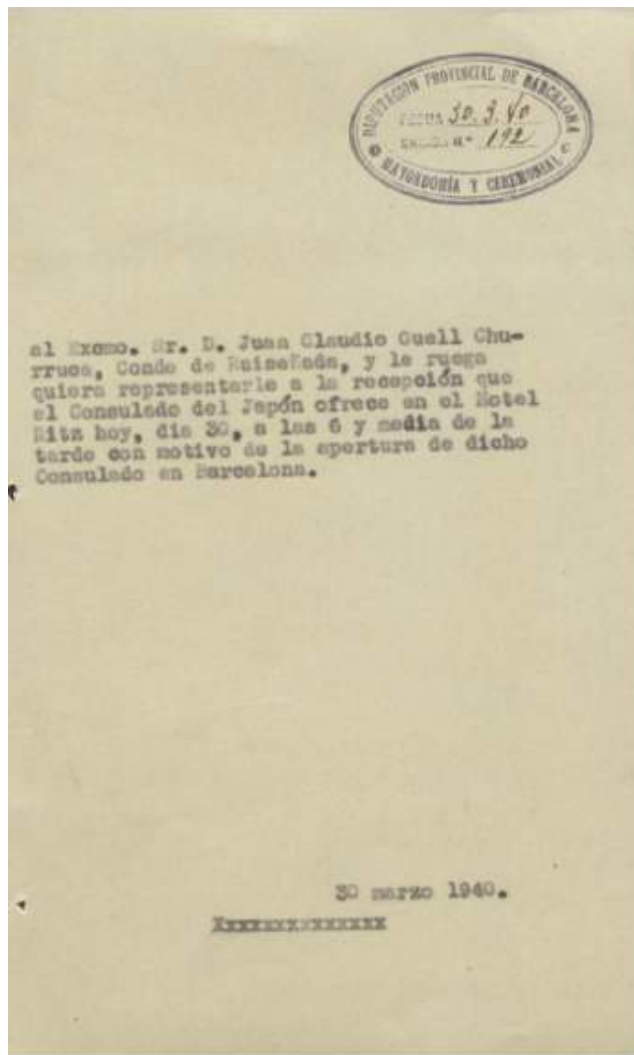
Comunicat de la secció de cerimonial de l'Ajuntament de Barcelona amb motiu de la recepció que oferiria el cònsol japonès a l'Hotel Ritz el dia 30 de març. Fons de l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona, sèrie B-101 exp. 23/1940.

ANNEX 33

Comunicat del president de la Diputació de Barcelona al cònsol del Japó on se l'informa que no podrà assistir a l'acte i que cedeix el seu lloc al comte de Ruiseñada. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. 4326 exp. 38.

ANNEX 34

Comunicat del president de la Diputació de Barcelona al comte de Ruiseñada per demanar-li que el substituïxi a l'acte d'obertura del consolat del Japó a Barcelona. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. 4326 exp. 38.

ANNEX 35

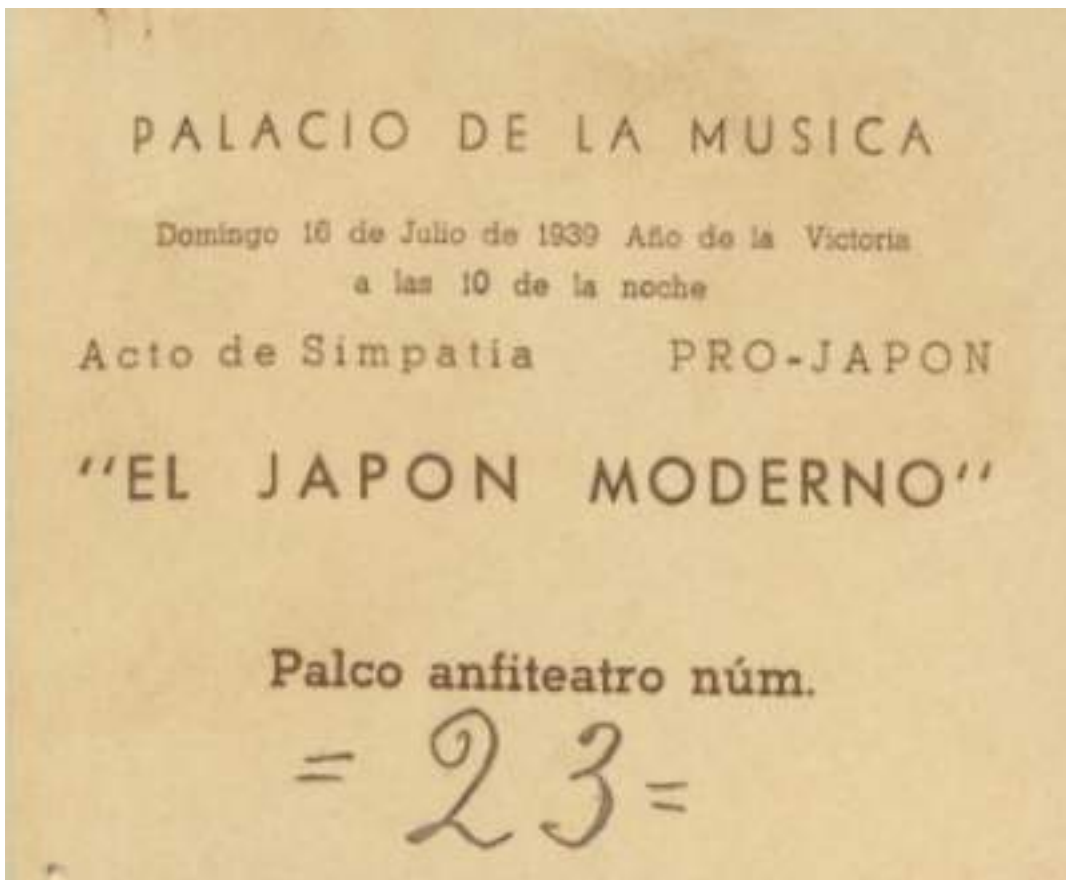
Comunicat del consolat del Japó a Barcelona del trasllat de Yoriyoshi Saita i la nova possessió del càrrec de Juhei Hirano. Fons de l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona, sèrie B-101 exp. 26/1940.

ANNEX 37

Invitació a l'acte "El Japón Moderno" al Palau de la Música el dia 16 de juliol de 1939. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona, 4324 exp. 107.

ANNEX 38

Entrada de l'acte "El Japón Moderno" al Palau de la Música el dia 16 de juliol de 1939. Fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona, 4324 exp. 107.

ANNEX 39

Fotografia de la tomba de Pedro M. Escursell Marsá, ubicada al cementiri de Sarrà de Barcelona. Montse Andres. 12/05/2914. (<https://billiongraves.com/grave/Pedro-Escursell-Marsa/8100219>).

ANNEX 40

EL JAPO, VULNERADOR DE TOTS ELS TRACTATS, PRETEN DONAR LLIÇONS D'ETICA ALS PAISOS HONRATS

París, 21. — Aahir, a la tarda, el senyor Georges Bonnet rebé l'ambaixador del Japó, senyor Susu Mura. Mura diu que el motiu de la visita fou per a poder expressar l'astorany del Govern francès a l'ambaixador japonès per les acusacions persistentment formulades pel Govern de Tòquio referents a l'actitud obscurada per França davant el conflicte sino-japonès, a la qual cosa el ministre japonès d'Affers Estrangeres, general Ugaki, no havia reaccionat en al·ludir en les recents declaracions fetes a la premsa estrangera a Tòquio.

El senyor Bonnet repetí a l'ambaixador japonès que França condia estretament els compromisos que havia pres i que no s'havia fet l'irritament, per part de França, de cap partida de material de guerra a Xina.

Del que se referí a l'ocupació eventual de les illes Hainan pel Japó, als cèrtils autoritzats s'observa que fins al present el Govern de Tòquio no havia fet pública aquesta intenció i que, ans el contrari, en les seves converses amb el Govern francès havia manifestat que l'ocupació no tindria lloc si la posició de neutralitat adoptada per França des del començament del conflicte era mantinguda per l'ocupada nació.

El Govern francès, convençut d'inservar mantingut conscientment en la seva actitud, estima que l'ocupació no té justificació de cap mena, a parer que es reconegre jurídicament la tesi japonesa, segons la qual l'ocupació no constituïa cap violació del tractat japonès del 1907.

LA DESTRAL

Signe de la "civilització" nazi

Berlín, 21. — Comunica l'agència D. N. B. que han estat ocupades quatre persones que havien estat condemnades per delictes d'altra traïció. Dels executats tres eren homes i una dona.

Els motius de la seva condemna a la pena capital s'originaren en intentar constituir en terres

Avui, homenatge a Pi i Margall

Aquest matí, a les onze, tindrà lloc l'acte d'homenatge a Francesc Pi i Margall, organitzat pel Partit Republicà Federal, amb motiu del 44 aniversari del programa del 22 de juny del 1894.

Han estat convidats i invitats a l'acte el President del Parlament de la República, senyor Martínez Barrio, el President de la Generalitat, el President d'Espanya i l'Ambaixador de Barcelona.

Assistirà l'acte la Santa Municipal.

Retall de premsa. *La Humanitat* (22 de juny de 1938) p.4.

memorial
democràtic

Generalitat
de Catalunya